T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

(YENİ TÜRK EDEBİYATI)

ANA BİLİM DALI

TEZER ÖZLÜ`NÜN ESERLERİNDE YABANCILAŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Orkhan BAKHSHIYEV

Ankara 2018

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

(YENİ TÜRK EDEBİYATI)

ANA BİLİM DALI

TEZER ÖZLÜ`NÜN ESERLERİNDE YABANCILAŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Orkhan BAKHSHIYEV

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KUL

Ankara – 2018

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

(YENİ TÜRK EDEBİYATI)

ANA BİLİM DALI

Orkhan BAKHSHIYEV

Tezer Özlü`nün Eserlerinde Yabancılaşma

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KUL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Dr.Öğr. Üyesi Erdoğan KUL	.....
Prof.Dr. Nurullah ÇETİN	.....
Doç.Dr. Fatih SAKALLI	.....

Tez Sınav Tarihi: .....

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü`ne

Dr.Öğr. Üyesi Erdoğan KUL danışmanlığında hazırladığım "Tezer Özlü`nün Eserlerinde Yabancılaşma" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanılıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma süresince bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Ad-Soyadı ve İmza

Orkhan BAKHSHİYEV

ÖNSÖZ

“Tezer Özlü`nün Eserlerinde Yabancılaşma” tez çalışmasının amacı Türk edebiyatında kendine özgü üslûbu olan Tezer Özlü`nün *Eski Bahçe-Eski Sevgi, Çocukluğun Soğuk Geceleri, Yaşamın Ucuna Yolculuk, Zaman Dışı Yaşam* adlı eserlerinde yabancılaşma temasını incelemektir. Bu doğrultuda ilk olarak yazarın kitapları okunmuş, ardından yabancılaşma içeriği yönünde incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde öykü ve Türk edebiyatında öykü hakkında genel bilgiler verilmiş ve Tezer Özlü'nün de içinde bulunduğu 1950 öykücülüğü incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde yazarın yaşamı,edebî kişiliği, etkilendiği yazarlar ve eserleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise genel olarak “Yabancılaşma” kavramı, bu kavramın târihi kökeni, Dünya ve Türk edebiyatındaki yeri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise "Yabancılaşma" etkisi Tezer Özlü`nün eserlerinden örnekler verilerek tespit edilmiştir.

Sonuç bölümünde ise "Yabancılaşma" bağlâmında Tezer Özlü etkisinin üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünden sonra kaynakça kısmında tez boyunca kullanılan kaynaklar belirlenmiştir. Son olarak ise çalışmanın Türkçe ve İngilizce özetine yer verilmiştir.

Çalışma süresi boyunca bana her zaman destek olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Kul`a, ayrıca bütün fikirlerine her zaman ihtiyacım olan Gökhan Reyhanoğulları`na özellikle teşekkür ederim.

Tez çalışmamda bana gösterdikleri destek için dostlarım Günel ve Merdan`a, kız kardeşim Elnare`ye teşekkür ederim.

Orkhan BAKHSHİYEV

Mart 2018

Bakü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER iii
GİRİŞ 1
I. Bölüm 3
1. Tezer Özlü`nün Yaşamı, Edebi kişiliği ve Eserleri 3
1.1. Tezer Özlü`nün Yaşamı 3
1.2. TEZER ÖZLÜ`NÜN EDEBİ KİŞİLİĞİ 11
1.2.1. TEZER ÖZLÜ`YE ETKİ EDEN YAZARLAR 23
1.2.1.1. CASERE PAVESE 24
1.2.1.2. İTALO SVEVO 28
1.2.1.3. FRANZ KAFKA 33
1.3. Tezer Özlü`nün Eserleri 39
1.3.1. Eski Bahçe- Eski Sevgi 39
1.3.2. Çocukluğun Soğuk Geceleri 41
1.3.3. Yaşamın Ucuna Yolculuk 42
1.3.4. Zaman Dışı Yaşam 43
II. Bölüm 45
2. Yabancılaşma 45
2.1. Yabancılaşma kavramı 45
2.2. Yabancılaşma`nın Tarihi Kökeni 47
2.3. Edebiyat`ta Yabancılaşma 51
2.3.1. Dünya Edebiyatı`nda Yabancılaşma 51
2.3.2. Türk Edebiyatı`nda Yabancılaşma 56
III. Bölüm 62
3. Tezer Özlü Eserlerinde Yabancılaşma 62
3.1. Eski Bahçe-Eski Sevgi` de Yabancılaşma 62
3.2. Çocukluğun Soğuk Geceleri`nde Yabancılaşma 74
3.3. Yaşamın Ucuna Yolculuk`ta Yabancılaşma 85
3.4. Zaman Dışı Yaşam`da Yabancılaşma 98
SONUÇ 102
KAYNAKÇA 106

ÖZET 109
ABSTRACT 110

GİRİŞ

Öykü, belirli bir zamanda ve mekânda geçen kurmaca olayların yazıya aktarılması ile oluşan edebî metinlere denir. Öykü romana kıyasala daha kısa olan türdür. Ancak dünyadaki her şeyin bir öyküsü olduğunu hatırlarsak en önemli türlerden biri olarak da vurgulayabiliriz. Öykü sadece edebiyatta kullanılmaz. Yaptığımız konuşmalarda, anlattığımız olaylarda hep bir öykü anlatırız. Buna "hikâye etme" de denir.

Öyküde en önemli ögelerin başında "olay" (vakâ) gelir. Olay kurgu olarak aktarıldığından dolayı sanatçının anlatım tarzı çok önemlidir. Ardından "anlatıcı" ve "bakış açısı" önemli ögelerdir. "Kişiler", "zaman" ve "mekân" da bir öyküyü oluşturan ögelerdir.

1. Olay (Vaka) öyküsü: Bu öykülerde yazar bir olaya bağlı olarak okuyucuya etki eder.

Olay öyküsünün Dünya Edebiyatındaki kurucusu Fransız yazar Guy De Moupassant`tır. Türk edebiyatındaki ilk önemli temsilcilerinden biri ise Ömer Seyfettin`dir.

2. Durum (Kesit) öyküsü: Bu öykülerde yazar yaşamdan okuyucuya bir kesit sunar ve onun öyküsünü anlatır. Sıradan durumlar bile öykünün konusu olabilir.

Durum öyküsünün Dünya edebiyatındaki kurucusu Rus Anton Çehov`dur. Türk edebiyatındaki ilk önemli temsilcilerinden biri ise Saik Faik Abasıyanık`tır.

Türk edebiyatında öykücülük Tanzimat Dönemi`ne kadar genellikle kıssalar, halk öyküleri tutmaktaydı. Tanzimattan itibaren tercüme sanatı öykücülüğe de tesir eder. Batılı anlamda öykü izleri görülmeye başlar. Genellikle aynı konular işlenir.

Servet`i Fünun döneminde öykücülük biraz daha gelişir ve Batı`lı tarzda öyküler ortaya çıkmaya başlar. Genellikle sade bir dil kullanılır, dil ve üslûpta kusurlar göze çarpar.

Millî Edebiyat döneminde öykülerin dilinde değişiklikler olur. Konulara memleket meseleleri de dahil olur.

Cumhuriyet döneminden itibaren konularda çeşitlilik artar. Her kesimden insanlar öykünün içine girmiştir. 1940`tan sonraki dönemde toplumsal konular yavaş-yavaş bireysele doğru yol almaya başlar.

1950`li yıllarda hem dünyada, hem de Türkiyede siyâsi gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Dünya savaşlarının ardından yaşanan bu dönemde toplumsal olarak da değişmeler yaşanmıştır. Bu yıllarda edebiyat da nasibini almıştır. Batı edebiyatının da etkisiyle daha çok bireysel konulara yönelme başlamıştır.

Tezer Özlü`nün edebiyata başladığı ve devam ettirdiği yıllar da siyasal ve toplumsal değişimlerin yaşandığı bu dönemde olmuştur.

1950`li yıllardan başlayarak Türk edebiyatında öykü yazarlığı gelişmeye ve çok fazla rağbet görmeye başlamıştır. Bu dönemde Batı edebiyatının etkisiyle eserlerde "Varoluşçuluk" felsefesi ön plana geçmiştir. Bu felsefenin etkisiyle artık eserlere "yabancılaşma", "bunalım", "karamsarlık", "yalnızlık" kavramları girer. Böylelikle 1950`li kuşağın yazarları gelenekten sıyrılıp, yeni bir öykücülük yaratan yazarlar olarak da anıla bilir. Bu dönemin içinde Tezer Özlü, Leyla Erbil, Bilke Karasu, Orhan Duru, Ferit Edgü, Demir Özlü, Vüs`at O. Bener, Adnan Özyalçıner, Onat Kutlar, Erdal Öz gibi isimler Türk öykücülüğünün kilometre taşı olarak anılacaktır.

I. Bölüm

1. Tezer Özlü`nün Yaşamı, Edebi kişiliği ve Eserleri

1.1. Tezer Özlü`nün Yaşamı

Tezer Özlü 10 Eylül 1942`de Kütahyanın Simav ilçesinde öğretmen ailesinin üçüncü ve son çocuğu olarak dünyaya gelir. Annesi Nimet Özlü Kafkasya kökenli, babası Sabih Özlü Haleplidir. Babaannesi Ayşe Hanım Antakya`nın Belen yaylasında yerleşmiş Türkmen kökenli bir soydan gelir. Birbirilerini çocukluklarından itibaren tanıyan Nimet Servet Özlü ve Sabih Özlü`nün Demir, Sezer ve Tezer adlı üç çocuğu bulunmaktadır. Üç kardeş de eylül ayında doğmuşlar. Ağabeyile neredeyse aynı gün doğan Tezer`in doğumuyla ilgili Demir 1993 yılında bir dergide şunları söylemiştir:

> *"1940 yılında İstanbul`da çalışan babamla bir yıl önce Burdur`a atanmış annem Simav kasabasında birleştiler. Öğretmendiler. Tezer, kasabanın havuzlu, Arnavut kaldırımı döşeli küçük alanına bakan bir evde 10 Eylül 1942`de doğdu. Ben o zaman 7 yaşındaydım. Aileye kumral bir bebek gelmişti. Bu doğum olayını anımsıyorum..."*[1]

Öğretmen anne-baba Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan eğitim seferberliği nedeniyle İstanbul`dan Anadolu`ya yerleşirler. Bu nedenle çocukluğu Simav, Ödemiş ve Gerede gibi kasabalarda geçer. Ödemiş yıllarında bir gün ablasıyla dünyanın sonunun nerede olduğunu, bu yolların nereye kadar gittiğini merak etmişler. Böylece kentin dışına kadar yürümüşler.

Sezer(Özlü) Duru, Ödemiş yıllarını şu sözlerle anlatır:

[1] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.11

"Ödemiş yıllarından aklımda kalanlar ilk kez incir yiyişimiz, tütün dizenlere yardım edişimiz, yazları çıktığımız Gölcük yaylası ve göl kıyısı, İzmir`e Nezahat (Somar) teyzelere gidişimiz, Demir`in evdeki yemekleri beğenmeyip her gün lokantada yemesi, köpeği Joli, göğsünde olimpiyat halkaları olan beyaz ipekli elbiselerimizle ilgili. Tezer`le bana hep aynı giysiler dikilirdi. Genellikle de anneannem tarafından. Evdeki yemekleri, kekleri de o yapardı. Babaannem ise temizlik, bulaşık gibi işlere bakardı."[2]

Gerede`deki yıllarda ise kışlar çok soğuk geçer, gezmeye bile atların çektiği kızak arabalarıyla gidildiği bu yerlerde Tezer kıyak kazarak okula gitmeyi çok severdi.[3] *Bu dönemlerde de edebiyatla ilgilenir. Ağabeyinin evde olmamasını kullanarak gizlice odasına dalar, kitaplarını okurdu*[4]*. Daha sonra annesinin de İstanbul`a tayini çıkması nedeniyle 10 yaşında İstanbul`a gelir. Çok küçük yaşlarda edebiyatla ilgilenen Tezer, gerçek dünyasının edebiyat dünyası olduğunu kavrar. Dünya yazının tüm klasik yapıtlarını küçük yaşta okur. Ortaokul dönemlerinde Dostoyevski, Tolstoy, Çehov, Gogol, Steinbeck, Hemingway, Lagerlöf, Camus, Rilke, Hölderlin, Goethe, Schiller çok yakından tanıdığı yazarlardı. Okuldayken edebiyat matineleri düzenler, ağabeyi kanalıyla tanıdığı genç yazarları davet ederdi*[5]*.*

Tezer Özlü'nün çocukluğu, anne babası, iki kardeşi ve babaannesi ile birlikte geçmiştir. Babası evde otoriteli ve kuralcı biri ve çocuklarının da bu doğrultuda yetişmesini istemektedir. Evin bir köşesini Atatürk büstü ve bayrakla donatan baba, evde askeri bir disiplin oluşturmak istemektedir. Babasıyla ilgili "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*" yapıtında şöyle bahseder:

"Bir zamanlar beden eğitimi öğretmenliği yapmış babam, düdüğünü saklamış. Sabahları çizgili, bol pijamasını çıkarmadan düdüğünü öttürüyor:

[2] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.12
[3] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.18
[4] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.11
[5] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.14

- *Nazlıydın niçin geldin askere? Haydi kalk! Haydi kalk! Borazan gibi bir sesle bağırıyor.*

.... babamın bu evle, askerlik arasında ne gibi bir bağlantı kurabileceğini düşünüyorum. Babam ev yaşamında askeri bir düzen istiyor. Bu kesin. Zengin olsa belki de kapıda borazanlar çaldıracak... Babam kuşağındaki Türk erkekleri ne büyük bir ordu ve askerlik sevgisi besliyorlar..”[6]

“Holdeki gömme büfenin önünü, babam Atatürk köşesi yapıyor. Burada Atatürk`ün altın yıldızlı bir büstü duruyor. Yanında küçük bir maden çubuğa çekilmiş, ipek kırmızı saten üzerine iğne oyası ile ay yıldız işlenmiş bir Türk bayrağı yükseliyor. Babam, ara sıra, özellikle ulusal bayram günlerinde hep birlikte İstiklal Marşı`nı söylememizi istiyor. Kimse katılmayınca da, borazan sesiyle marşı sonuna dek söylüyor. Radyoda da İstiklal Marşı çaldığında, hazırol duruyor. Bizim de durmamızı istiyor.”[7]

Yine babasıyla ilgili Ferit Edgü`ye gönderdiği mektubunda yazar:

“Sabih her gün geliyor. Öyle iyi sözler söylüyor ki. Bayılıyorum ona. Galiba bütün yollar Roma`dan değil, Metin Özek`ten geçiyor. Onu sevmemek imkansız. Yani Metin Özek`i kastediyorum. Ve Roma`yı. Ve Sabih`i.”[8]

Anne Nimet Özlü, eserlerde çok geçmemekle birlikte Tezer Özlü`nün onu çok sevdiğini bildirir. Geceleri annesine sokulunca hem soğuktan, hem de yalnızlıktan korunduğunu belirtir. Yine Ferit Edgü`ye yazdığı mektubunda şu satırları görüyoruz:

---

[6] Tezer Özlü, “*Çocukluğun Soğuk Geceleri*”, 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.7
[7] Tezer Özlü, “*Çocukluğun Soğuk Geceleri*”, 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.12
[8]Burak Fidan (haz.) Tezer Özlü – Ferit Edgü Mektuplaşmaları, “*Her Şeyin Sonundayım*”, 5.baskı, *SEL yayıncılık, İstanbul, 2014, s.31

"Annem burada, bugün Sabih de Muş`tan dönecek. Annemi burada görmekten çok memnun oldum. Onu çok seviyorum."[9]

Yapıtlarında Bunni diye adlandırdığı Ayşe Hanım Tezer Özlü`nün babaannesidir. *Çok güzel Arapça konuşan, güneyin nefis bulgurlu yemeklerini pişiren, eşinden ayrıldığı için kızının özlemini hep taşıyan, okuma yazması olmadığı halde çok aydın bir kişiliğe sahip olan bir kadındır*[10]. Bunni eserlerde daha çok yaşam - ölüm düşüncesiyle birlikte verilir:

"... Gözleri gri mavi. Yüzü bumburuşuk. Yetmiş yıldır hiçbir erkekle yatmadı. Yaşamayı seviyor. En çok kendi cenaze törenini merak ediyor.

- *Baban gazeteye ilan versin, kim bilir kimler gelecek, diyor."*

" - Baban nerede ?

- *Seyahette .*
- *Niçin gelmiyor?*
- *Gelecek.*
- *Artık gelsin. Ben öldüm."*[11]

Ablasının öğrenim gördüğü Avusturya Kız Lisesi`ne kayıt olan Tezer, Hristiyan okulunda eğitim almasının getirdiği kültür çatışması yaşar ve yapıtlarında Müslüman düşünceleriyle bağdaşmayan rahibelerin ürkütücü davranışlarından doğan bunaltıları tasvir eder. Varoluşun tek gerçek anı insanın Tanrı`sına kavuşması yani ölüm anı en kutsal an olduğunu her fırsatta söyleyen öğretmenler, yazarın okuldan iyice uzaklaşmasına neden olur. Tezer`e göre yaşam,

[9] Burak Fidan (haz.) Tezer Özlü – Ferit Edgü Mektuplaşmaları, "*Her Şeyin Sonundayım*", 5.baskı, *SEL yayıncılık, İstanbul, 2014, s.32
[10] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.12
[11] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.15 - 16

ancak kavranılması ve anlaşılması gereken bir öğe; oysa okulda kimse yaşadığımız mevsimlerin, günlerin, gecelerin hayatın ta kendisi olduğundan bahsetmez, yabancı öge gibi önümüze getirildiğini belirtir. Okulu hiç sevmez, okul bitirmenin hiç de önemli bir şey olmadığına karar verir. *"Bulutları dağıtmak, güneşi avuçlamak, çocuklarla tepelerde koşmak, ağaçları, rüzgarı, güneşi, yağmuru, insanları onlarla birlikte yaşamak"*[12] isteyen Tezer daha lisedeyken okul kampıyla Viyana`ya gider. Batıyı görme isteğile son sınıfta okulu bırakır ve 1962-63`de otostopla Avrupa`yı gezer. 1965 yılında babasını kırmayıp dışarıdan bitirme sınavına girip İstanbul Erkek Lisesinden mezun olur. Bu yılları 1980`de yayınladığı Çocukluğun Soğuk Gecelerinde açıklar.

Tezer 1964`de Paris`te tanıştığı Güner Sümer`le evlenir. Evlenirken bile adeta hayatının tüm kurallarından sıyrılmak, yalnızlığını doldurmak ister:

> *"Öğrendiklerimi unutacağım. Okulun önünden bir daha hiç geçmeyeceğim. Çıkmaz sokağa ve öğretmen ana babayada dönmek istemiyorum. Benimle evlenmek isteyen, ağabeyimin arkadaşlarından biri var. Seviyor beni. Eve dönmemek için ona gideceğim. Plaklarım, kitaplarım olur. İstediğimi okurum, istediğim zaman yatarım, istediğim zaman evden çıkarım. Yalnız geceler de biter."*[13]

Ancak bu evlilik uzun sürmez ve 1968 yılında boşanırlar. Bu evlilik ileriki yıllarında hep yakındığı bir olay olarak hatırlanır. Mutsuz bir evlilik geçiren yazar, depresyona girerek tedavi almaya başlamştır. Fakat bu evliliği bitirmek sonradan Tezer için motive edici bir olay olur. Ferit Edgü`ye yazdığı mektupta: "*Güner`den her zaman için koptuğuma sevinçliyim. Bu ayrılıkmahkeme kararı ile olduğu gibi değil. Kafamla ve vücudumla ayrıldım ondan ve çok mutluyum.*"[14] diye belirtir.

---

[12] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.22
[13] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.30
[14] Burak Fidan (haz.) Tezer Özlü – Ferit Edgü Mektuplaşmaları, "*Her Şeyin Sonundayım*", 5.baskı, *SEL yayıncılık, İstanbul, 2014, s.37

Ayrıldıktan sonra bir süre anne ve babasıyla yaşar. 1968 yılında Pirikko`nun evinde tanıştığı genç sinemacı Erden Kıral ile evlenir. 1973 de Deniz adlı kızı olur. Fakat ikinci evliliğide başarısız olur. Kendi sanatına giderek daha az zaman ayırabilmesi, evin yükünü üstlenme durumunda kalması, sık sık yaptığı Avrupa yolculuklarında kendisini oradaki sanat ortamına ve yaşama daha yakın hissetmesi bu evliliğe de son vermesine neden olur. Bu ayrılık hem Erden, hem Tezer, hem de Deniz için çok ağır bir süreç olur. Boşandığında Deniz daha 10 yaşındaydı. Anne ve babası boşandığı için altı ay onlarla konuşmaz. Daha sonralar Kızı Deniz Kıral 1985`de annesine bir dizi soru yöneltir: *"/Hasret nedir?/ Aşk nedir?/ Nelere gülersin?/ gibi sorular Özlü hakkında ipuçları verirken yazar kızının "Şimdiye kadar ne kazandın, para hariç ?" sorusuna samimiyetle "Seni ve yazdığım üç kitabı, bir de İsviçre pasaportu" diye yanıt verir. Kızının sorduğu soruları duyarlılık ve içtenlikle yanıtlar. Röportajda "Başından inanılmayacak, garip ya da komik olay geçti mi? Anlatır mısın?" sorusuna yanıtı ise şöyleydi: "Başımdan çok garip olaylar geçti. En garip olay, sevdiğim halde, Erden`den severek boşanmam."* [15]

Önceki evlilik hayatında aradığını bulamayan, özlemlerini yitirmeyen, her boşandıktan sonra derin psikolojik depresyonlara giren, fakat yine ayakta kalmayı başaran Özlü, *Zaman Dışı Yaşam* yapıtında onu anlamadıklarından söz eder:

- *"Seni şimdiye kadar birirnin anlamadığına inanmıyorum.*
- *Ne ilk, ne ikinci kocam anladı. Belki bir tek kızım anlamıştır. O hep "insan görürken düşünüyor. Belki de düşünen aslında gözlerdir"diyor. Daha dokuz yaşında bile değil.*
- *Onun için korkmuyor musun?*
- *Hiçbir şeyden korkmuyorum.*
- *Bu gücü nereden alıyorsun?*

[15] https://listelist.com/tezer-ozlu/

- *Hiç`ten. Ölümden. Ben sonu kendime başlangıç yaptım."*[16]

1981`de bir yıllık sanatçı bursu kazanarak kızıyla birlikte Berlin`e gitti. Berlin`de kalış onun için çok olumlu geçti. Özgürce yaşamak istediği çağdaş bir kentte olmanın, kendi kültür çevresinin içinde olmanın tadını çıkarttı. 1982 yılında açılan "Okromazone" adlı bir sergiye katılır ve burada *"bu adam benim ölümüm..."* ifadesile bahsettiği, kendisinden 10 yaş genç olan İsviçre asıllı Hans Peter Marti ile tanıştı. Cesur bir kişi olduğunu tanımlayan Özlü üçüncü evliliğini gerçekleştirir. Tezer`in en huzurlu evliliği Hans Peter`le yaptığı bu son evliliğidir. Adeta ideal bir kişiliğe sahip olan Peter`le ilgili görüşlerini Leyla Erbil`e yazdığı mektuplarında şu şekilde açıklar:

"Bu adam benim ölümüm Leyla"(....) "Bak bak bu benim ta kendim! Kafatasım bu; kendi ölümüm!"(...) " Yalnız bunun gözleri mavi,haklısın ölüm mavi gözlüdür!"[17]

"Hans Peter, sevgi dolu bir insan. Bütün istediklerimi yapıyor ve bana doyumsuz sevgisini sunuyor. İnsanın sevgi özleminin doyurulması o denli başka bir duygu ki ... "[18]

"Hans Peter`i çok seviyorum. Benim gerçekten ilk sevdiğim, tüm çocukluk özlemlerim içinde sevgiyi verebildiğim, alabildiğim bir insan, ilk insan. Son insan. Onu tanımayabilirdim. Ama insanın kendisi kadar duygulu bir insanla bir sevgiyi bölüşmesi, birbirine sevgiyi aktarması ve o insanla bir arada yaşaması o kadar güzel, ama o kadar zor ki."[19]

Tezer Özlü`nün yaşamı hayatla-ölüm, acıyla-intihar duygusuyla iç içedir. Bu nedenle yaşadığı her şey onu kendi içine yöneltmiş ve bunalıma sürüklemiştir. Hassas ruha sahip Özlü olaylar karşısında zarar görmüş, bununla birlikte fiziksel gücü de azalmıştır. Daha gençlik

[16] Tezer Özlü, "*Zaman Dışı Yolculuk*", 12. Baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.25
[17] Leyla Erbil, "*Tezer Özlü`den Leyla Erbil`e Mektuplar*", 8.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.11
[18] Leyla Erbil, "*Tezer Özlü`den Leyla Erbil`e Mektuplar*", 8.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.46
[19] Leyla Erbil, "*Tezer Özlü`den Leyla Erbil`e Mektuplar*", 8.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.49

yıllarında intihar girişiminde bulunmuş, ölümün kokusunu çok genç yaşlarda içine çekmiştir. Adeta ölümü yaşamakla yazmak arasında bir sınır olarak görmüş ve bu sınırı silmek istemiştir.

Artık gençlik yıllarından intihar girişiminde bulunan Özlü *"Çocukluğun Soğuk Geceleri"* eserinde ölüm düşüncelerine kapıldığını, bunun belli bir nedeni olmadığını, yalnızca bir kaygı oldunu belirtir. Ölü gövdesinin güzel görünmesi için hazırlıklar yapar, ölü gövdesiyle insanlardan öç almak ister. Bu bir haykırış. Sanki bununla her şeye karşı çıkar. Böylece manik depresif tanısı koyulan Özlü`nün klinik süreçleri başlar. Beş yıl boyunca aldığı elektro şoklar, doktorların hastalarına uyguladığı ahlaksız hareketler, hatta dövülmeler hayatının en zorlu günlerini oluşturmaktadır. Bu acılar, bunalımlar, umarsızlıklar ölüm isteğinin bir hastalık olmadığını ve insanın ölülerin arasında ölünce yaşaması gerektiğini düşünür.

Bazen bu durumların kendisine zevk verici, bazen de can yakıcı olmasına rağmen bir denge kuran Özlü, bu bunalımların kendisini ölüme götüren yeni bir hastalık olduğunu öğrenince ölüm korkusuyla baş başa kalır. Bunalım ve depresyonları yeniden başkaldırır. Leyla Erbil`in de belirttiği üzere 1985`te kanser olduğunu öğrendiğinde yakasına yapışmış olan eski depresyona, gayya kuyusuna yeniden iner.

Paris`te hastanedeyken doktoruna: *"Dünyanın en büyük acıları beni buldu, ölmeme izin verin"*[20] diye yalvarır. Daha sonra Finlandiya`ya Pikko`ya yazdığı son mektubunda "*aslında ben geçen yıl öldüm, ama arkadaşlar beni tuttular"*[21] diye yazmıştır. Daha sonralar göğüsü ameliyat edilerek alınmış fakat geç kalındığı için bu ameliyatın hiç bir yararı dokunmamıştı. Böylece Tezer Özlü 18 Şubat 1986`da Zürih`te yaşama veda etmiştir.

[20] Sezer Duru, *"Tezer Özlü`ye Armağan"*, 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.20
[21] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.20

1.2. TEZER ÖZLÜ`NÜN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Tezer Özlü yaşamını incelediğimizde, onun yazarlık, çevirmenlik, tiyatro oyunculuğu, asistanlık, radyo programları için öykü çevirmenliği gibi işler yaptığını görüyoruz. Bu olağanüstü işleri gördükçe onun sanatın çeşitli dallarıyla ne denli ilgili olduğunu, özellikle Dünya edebiyatı, sinema, çeviri sorunları ile ilgili yazılarında bizlere başka dünyaların kapılarını açtığını ve günümüze kadar aktüelliğini yitirmeyen, öğretiçi işleriyle karışı karşıyayız. Yazılarını okudukça onun sadece sanatla ilgilenmediğini, sanatın içine girdiğini, kendi varoluşunu ortaya koyduğunu öğreniyoruz. Tezer Özlü yapıtları sadece yapıt olarak kalmayan, bir sanat eseri, bir tablo gibi incelenmesi gereken, incelendikçe bize hüzün içinde mutluluk veren *"Her şeyin sonundayım"* söyleten bir hayat denemeleridir adeta.

Yaşamın bir sevgi üzerinde varolduğuna inanan Özlü, sevginin insanı cesetlerden ayırdığını, onu canlı tuttuğunun kanısındadır:

"Şimdi neden bu kadar çok sevdiğimi anladım, çünkü kendim ölmüştüm ve yalnızca başkalarının canlılığını algılayabiliyordum."[22]

Yazar acıları, sıkıntıların, yalnızlığı, çevrenin birey üzerindeki baskının altını oyan tavrı; yaşam, ölüm ve acı karşısındaki tüm olayların çıplak tasviri; *""anlatıl[a]mayana", mahreme, gizli saklıya kapı aralayan yazını ile Tezer Özlü ölümün ötesinde dahi çoğalan bir yazar..".*[23] Ölümünün ardından ilk öykü kitabı, daha sonra yazdığı öykülerle bir araya getirilerek *Eski Bahçe-Eski Sevgi,* anlatı parçaları *Kalanlar*, *Zaman Dışı Yaşam* adlı senaryosu, bunun yanı sıra *Tezer Özlü`den Leyla Erbil`e mektuplar`* dan sonra *Her Şeyin Sonundayım Tezer Özlü- Ferit Edgü*

[22] Tezer Özlü, "*Kalanlar*", 17.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.35
[23] Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, *"Gülebiliri miyiz Dersin?"* Tezer Özlü Kitabı, 1.baskı, İLETİŞİM Yayınları, İstanbul, 2016, s.7

mektuplaşmaları ve nihayet Fransızcaya çevrilen *Çocukluğun Soğuk Geceleri* edebiyatımızı zenginleştiren incilerden olmuştur.

Küçük yaşlarından itibaren Dünya edebiyatına ilgi duyan Tezer, abisinin kitaplarından etkilenir ve böylece edebi dünyaya ilk adımlarını atar. Dünya yazının tüm klasik yapıtlarını daha küçük yaştayken okur. Böylece, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov, Gogol, Steinbeck, Hemingway, Lagerlöf, Camus, Rilke, Hölderlin, Goethe, Schiller ve başkalarını ortaokul dönemlerinden tanımaktadır. Sık-sık abisi Demir`in evlerinde edebiyatçılarla buluşmasıyla çok kısa bir sürede genç edebiyatçılardan Hilmi Yavuz, Ferit Edgü, Oğuz Alplaçin, Ahmet Oktay, Ergin Ertem, Önay Söner, Fethi Naci, Yağmur Atsız, Murat Katoğlu, Ömer Uluç, Sevim Burak, Yüksel Arslan, Orhan Duru, Edip Cansever, Metin Eloğlu ile tanışır. Okulda da başarılı olan Tezer edebiyat matineleri düzenler ve tanıdığı genç yazarları da davet eder. Artık 1963- ten *"Fortuna"* adlı öyküsüle edebiyat dünyasına atılır. *Yeni İnsan, Yeni Ufuk, Yeni Dergi* adlı dergilerde öyküleri yayınlanır. Fakat onun *Goethe enstitüsü*nde çalıştığı dönemlerde yayınlanmayan, kaybolmuş bir romanı vardır. Daha sonralar Hilmi Yavuz bununla ilgili şöyle söyler:

" 1960`ın 27 Mayıs`ından sonra, o yılın ağustosu olmalıdır, çalıştığım gazetenin kapıcısı, kapıdan telefon etti ve bir genç bayanın beni görmek istediğini söyledi. Gelen, Tezer`di.

Bana bir roman yazdığını ve romanın gazetede tefrika edilmesine aracılık edip etmeyeceğimi sormaya gelmişti.

Romanı aldım ve nasıl olsa tefrika edilir diye düşünerek gazetenin sorumlusu Naim Tirali`ye verdim.

(O gün Tezer, Beyoğlu`na çıkacağını söyledi.)

Roman, yayımlanmadı.

28 Eylül 1978 günü, Bebek`te caminin bitişiğindeki küçük kahfede buluştuğumuzda, - o gün Eski Bahçe`yi getirmiştir bana- , o ilk romanını sordum. Tezer, romanı daha Hayalet Oğuz`a verdiğini ve unuttuğunu söyledi."[24]

Yazmaktan hiç usanmayan, yazını hayat gayesi olarak gören Özlü, Ankara yıllarında yaptığı ilk çeviri kitaplarını *Bilgi* yayınevinde yayınlar. Böylece çeviri işini de her zaman sürdürür. Çevirilerinde de aynı yapıtlarındakı gibi insanlara karşı alaycı bir bakışı olsa da, söz konusu haksızlık olunca ona başkaldırır, isyan ederdi. Daha çok Kafka çevirileri ile uğraşır, hastalanması da o günlere rastlar. İlk evliliğinden sonra *Türkiye Şeker Fabrikaları* müdürlüğünde Almanca çevirmeni olarak da çalışır. Yine aynı dönemde AST (Ankara Sanat Tiyatrosu) ile yakından ilişki kurar, bir sıra çeviriler yapar. Hatta Brendan Behan`ın "*Gizli oyun*" adlı oyununda rol almış, tiyatro grubu ile beraber bir turneye de katılmıştır. 1965`de İngman Bergmann`ın "*Yaban Çiçekleri*" adlı kitabını, 1967`de ise yine aynı yazarın "*Aynadaki Sessizlik*" adlı eserini çevirir. Buradan da anlaşılıyor ki Tezer Özlü sanatın bir dalında kalmamış, çeşitli dallarda kendini sınamıştır. Sadece kalemini kullanmakla kalmamış, aynı zamanda tüm hayatını sanata adamıştır. Yapıtlarına dikkat ettiğimizde okurlarına öznesi kendisi olan metinler sunmuştur. Böylece bir tek görmek istediklerini değil, bir bütün olarak yaşama bakışını, felsefesini ele almıştır. Yazının neden varolduğunu bize aktarır. *Neden yazılır?* Sorusuna cevap arar, yazının acıdan doğduğunu, kendi zavallılığımızdan sıyrılmak, ya da kendi dünyamıza egemen olmak için yazdığımızı vurgular. Başka bir yazısında; *"Ama kanımca yazı yazmak coşku, hafif melankoli, taşkınlık gibi psikolojik bir semptomdur"* [25] sözleriye yazının tam açıklamasını verir.

Sanatın çeşitli dallarıyla ilgilense de, mekân itibarile dar bir alanda kalmamış İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezi`nde program asistanı olarak çalışır, Berlin`de Türk Edebiyatı günleri de düzenler. Böylece Türk edebiyatını kendi sınırları içerisinden çekip çıkarır. 1978`de Ossip

[24] Sezer Duru, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.26
[25] Tezer Özlü, "*Yeryüzünde Dayanabilmek İçin*", 5.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.9

Piatnizki`nin *Bir Bolşeviğin Anıları* adlı kitabını Tuncay Gökmen takma adıyla Türkçeye çevirir. Böylece Türk Edebiyatını tanıtan programlar hazırlar, Alman radyoları için Türk Öyküleri çevirir. Artık 1981 yılında DAAD`den sanatçı bursu alır ve kızıyla birlikte Berlin`e gider. Burada ikinci romanı *Bir İntiharin İzinde*`yi Almanca olarak kaleme alır. Bu yapıtı 1982 yılında Marburg Edebiyat ödülü alır. Daha sonra eseri Türkçeye çevirir, bir nevi baştan yazar ve *Yaşamın Ucuna Yolculuk* adı altında 1984`de yayınlar. Kitabı yazmak için 4- 20 Temmuz 1982 yılında Berlin`den çıkıp Prag`da Kafka, Trieste`de Svevo, Torino`da Pavese`yi araştırır, Pavese`nin intihar ettiği 305 numaralı odaya gider. Daha çok Svevo, Kafka ve Pavese`den etkilenir. Hatta Pavese`yle aynı gün doğduğunu da öğrenir.

Almanya yılları çok bereketli geçer. *Bir Mevsim* romanı adlı filmin senaryo çalışmalarına katılır. 1983`de Berlin Film Festivali`ne katılır ve *Gümüş Ayı* ödülünü kazanır. Yine Berlin`de son kez evlenmek üzere aşık olur.

Edebi hayatının kaynağı olan yalnızlık, acı çekme, varoluş, sonsuzluk, ölüm kavramları hemen- hemen tüm yapıtlarında karşımıza çıkar. Kaynağı belirsiz olan bu acı Özlü sanatını besleyen unsurlardandır:

> *"(Acılar olmadan yazılabilir mi. Edebiyat yaşam ve ölümün sınırlarının artık acıları tutamadığı, tutmaya yeterli olmadığı yerde başlamıyormu.)"*[26]
>
> *"Yaşamım yazarların acısını aramak oldu. Çocukluğumda Dostoyevski`nin nihilist acısını buldum. Otuzumda Pavese`nin intihar acısını. Bugün Berlinde Peter Weiss`ın antifaşizm acısını.*
>
> *Acıyla bağlantılı mutluluğumdan çok memnunum."*[27]
>
> *"Yaşamımın en mutlu anlarında da aynı güçle acıyı duymadım mı. Ve acıların ötesinde bir beklenti vardır: Kendi dünyamın beklentisi. Kendi odamda içebileceğim*

[26] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.83
[27] Tezer Özlü, "*Kalanlar*", 17.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 39

sabah çayının beklentisi. Sinir hastanelerinin kantinlerinde, teneke çayı, kendi odamda içmek istiyordum. Kimse senin kadar güzel, hiç kimse senin kadar canlı gitmedi ölüme."[28]

Şuradan da anlaşıldığı üzere her kesin acısını kendisininmiş gibi algılar, aynı zamanda çektiği acılardan mutluluk duymaktadır.

Karin Karakaşlı`ın anlattığı gibi, Tezer Özlü, edebiyatı ve hayatı birbirinden ayrı yaşayan bir yazar değildir. Onun için: *"Neden edebiyat? Yeryüzüne dayanabilmek için"* bir tanımdır:

"Sanki bir daha yaşamayacağını,- hiç değilse böyle yaşamayacağını – yazamayacağını, bunun son fırsatı olduğunu bilince, gelecek zamanı da (kurgu-bilim olmaksızın) üzerine çekip kurmaktadır romanını."[29]

Yazılarını sadece edebiyat olsun diye yazmaz, yazılarını kendi iç dünyasına yakın olsun diye yazar. İç dünyasındaki fırtınalarlını kaleme alır. Farklı konuları kaleme alır ama yapıtlarının hakim olduğu tek konu vardır ki, buda ölüm korkusudur. Ninesinin kaybolmasıyla başlayan bu korku, yaşamı boyunca onu hiç bırakmaz. Kendisi büyürken, ninesinin yavaş- yavaş ölümle iç-içe olması onu derinden etkiler, aynı zamanda ona cesaret de verir:

" O öldü. Hiçbir şey anlamadım onun ölümünden. Korkmadım da... Bir kadın beni oyuncaklarla oynamaya zorluyordu. Sanki şimdi bir başkasının ölümünden bir şey anlıyor muyum?""Kendi ölümümden?[30]

[28] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.9
[29] Leyla Erbil, "*Bir İntiharın İzinde*" Zaman, "*Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru(haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 95
[30] Gültekin Emre, *"Tezer Özlü`de Ölüm ve Yaşam Çatışması*", "*Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.102

İlk öykülerinden başlayarak ölüm ve korku onu yaşamının sonuna kadar izler, son kitabında ise bu korku artık bir ölümden kaçış, bir ölüme koşuş yolculuğu, bir son çırpınış, bir ölüm dansına dönüşüverir. Onun için adeta yaşam ölümle, ölüm yaşamla tanımlanır. Her anı ölüdür söyler ve dolayısıyla her insan da ölüdür onun için. Ölüm korkusu bir fon müziği halini alır. Kendi yaşamında bir an sessizliğe, sükunete varsa da toplumundaki patlamalar, "bohem kuşağı" sarsılmasına etki eder. Böylece yaşamını ölümü beklemeye adar ve ölüm bir yaşam kaynağına dönüşüverir. Kendisinin de belirttiği üzere yaşama cesaretini ölülerden alan Özlü, intihar girişiminde bulunur. İntihar onun için bir özgürlük yolu olur. Fakat hep kurtarılır, başarısız olur. Yakın arkadaşı Leyla Erbil`in de söylediği gibi ölüm korkusu onu yaşamın en uc noktalarına kadar gitmekten alıkoyamaz. Gittiği her yerde aynı huzursuzluk, aynı tedirginlikle yaşar:

> "*Hiçbir kent insana Berlin kadar ölümü, hiçbir kent insana Berlin kadar yaşamı düşündürmüyor. Her duvar dar. Her duvar kapalı. Her duvar insanın üzerinde bir baskı. Bu kentin her yerine daha önceki duvarlarımla birlikte gidiyorum. Ama babamın evinin dar duvarıyla. Evliliklerin bunaltıcı duvarlarıyla. Büroların sigara kokan duvarlarıyla. Okulların acımasız duvarlarıyla. Evlerin, hapishanelerin, önlerinde insanların asıldığı, kurşunlandığı duvarlar. Hastane duvarları. Tımarhane duvarları, mermer duvarlar, yoksul evlerin duvarları, ihtiyarlar yurdu duvarlarlı, kulübe duvarları, gecekondu duvarları, kent duvarları, sistemlerin duvarları.*"[31]

Feridun Andaç`ın belirttiği gibi; kendine dönük olduğu kadar, yaşadığı toplumun sanrılarına da gamlanan Özlü`deki ince hüzün, uyumsuz sevgi yine onun şu sözlerinde yatar:

[31] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.15-16

"Yaşam, öğretilen, anlatılan gibi ileride değil, yaşanan her anda. Tezer,hep an`a baktı, onu yaşadı, onu savunarak yazdı."[32]

Yaşamı büyük bir coşkuyla yaşar. Bir haykırıştır onun yaşamı. Her şeye karşı çıkar özgür kalmak ister. Sınırsız bir yazar olarak yayınlanan kitaplarında sınırsızlığı, "özgürlük" tutkusunu ölüm ve yaşamla iç içe işler. Özlü, hayatının son yılında "*Varlık"* dergisinde çocuğunun doğmasıyla ilgili özgürlüğünün kısıtlanacağından, istediği yerlere her zaman, her saatte gidemeyeceğinden duyduğu huzursuzluğu, hatta onu kıskandığını bile dile getirir:

> *"Bugün iki yaşam arasından birini seçmek zorunda kaldım. Birincisi benim yaşamım. İkincisi kızımın yaşamı. Diyelim ki kendi yaşamımı yarısına kadar yaşadım; o daha hiçbir şey yaşamadı. Çok güzel ağlıyor. Alt dudağı titreyerek. Benim için özgürlüksün sen. Benim on iki yıl önce sahip olduğum özgürlük. Bu özgürlüğü kıskanıyorum. Senin göreceğin tüm ülküleri, tüm kentleri, tüm insanları kıskanıyorum. Ama aynı zamanda bu özgürlüğün bir yere götermediğini de biliyorum. Insan tüm dünyayı sevebilir, ama belli bir yerde, dar bir çevrede yaşar. Insan tüm insanlığı sevebilir; ama tüm insanları kucaklayamaz, belki de bir tek en yakınını kucaklayabilir. Benim yaşamım kendim (BEN) ve şeyler arasındaki bağdan oluşuyor. Bu şeylerin en önemlisi kızım. Ayrıca bazı kitaplar, bazı caddeler, müzik, sigara, hatta iki sandalye. Genel olarak dünyanı seviyorum. Doğayı da, tüm çeşitlilik gösteren görünümüyle, şeylerle olan bağımı da seviyorum, olaylarla olan bağımı da. Ara sıra bu ruhsal bağı kaybettiğimde mutlu olmuyorum. Çünkü düşüncemin işleyişini bozuyor. Bazen bu bağın işleyişini normale döndürmek bir haftadan uzun sürüyor. Senin uzaklaşman, gitmen, düşüncemin işleyişini bozuyor ve böylece benim yaşamımla çevremde oluşan yaşam arasındaki bağlantıyı çözüyor. Günlük dengeyi kaybediyorum. Her*

[32] Andaç Feridun, "*Modern Kadın Yazarın Toplumsal ve Sanatsal Konumu*", Hurriyet Gösteri, 1999, s. 31

vedalaşma benim için bir son anlamını taşır. Son vermek bazen kolay, bazen de değildir. Gelecek için planlar yapmayı sevmem. Hiçbir zaman yerine getirilemezler. Tıpkı Bodrum`da yapılacak sarı çerçeveli ev gibi. Herhangi bir yerde kalmak güzel bir şey değil. Gitmek güzel, sen de gidiyorsun. Ben kalıyorum. İlk kez kalıyorum. Yoksa daha bu akşam bir yerlere giderdim".[33]

Yaşam ve ölüm iki zıt anlayış. Fakat Tezer Özlü metinlerine inci gibi dizilmiş. Belki de bu anlayışlar en güzel şekilde böyle çıkabilirdi karşımıza. İntihar, ölüm, yaşam bir birile zincir gibi iç-içe geçmiş kavramlardır Özlü için. *"Yeryüzünün intiharları sonsuzdur. Biri, bir yerde intihar ettiğinde, bir başkası intihar etmeye hazırlanıyordur. Biri ölmeye başladığında, bir başka yerde yaşama başlıyordur diğeri."*[34]

Tezer Özlü`nün bir kaç öyküsü dışında hemen hepsi yaşamöyküsel metinlerdir. Bu metinlerde ben'i merkeze alarak şekillendirir. Bir yazarın yaşadıklarıyla sanatının birbirini yalancı çıkarmaması iyi bir sanat ürününün ölçülerinden biridir. Doğan Hızlan`nın da söylediği gibi; bıçağın sırtında yaşar, yaşadığını da müthiş bir tazelikle yazan biri:

"... Oysa ben, hiçbir zaman, hiçbir olgunun başlangıcında olmadım. Her zaman, her başlangıç ve her son belliydi benim için. Yaşamı tıpkı, aynen Anadolu`nun sıkıcı küçük kentlerinde bulduğum biçimde avucuma ya da düşünceme ya da gözlerimin ufkuna aldım ve sonra kendi beğenime göre istediğim biçimi verdim bu önümden gelip geçen ya da benim önünden geçip gittiğim yaşam denen olguya... artık sözcüklerin beni rahat bırakmasını istiyorum."[35]

Bazen bu "ben" onu bunaltır, canını sıkar, ondan kaçış yollarını arar. Bazen de her "ben"i bencil olarak görür, tıpkı her "kır" kırsal olduğu gibi. Yaşamı boyunca "ben"ini arar, ararken de

[33] İlkay Bakırtaş, "*Yaşamın Duvarları", "Gülebilir miyiz Dersin?*", Feryal Saygılıgil- Beyhan Uygun Aytemiz (haz), 1.baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.34
[34] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 108
[35] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.95

kendini hırpalamaktan, kazımaktan çekinmez. Kah "ben"i öldürür, kah "ben"i kendisini öldürmeye izin vermez, kah da "ben"leri bir tek "ben" yapar:

"Her dünyadan, her öteki dünyadan, her yaşamdan. Ben her gece ölüyorum. Her sabah yeniden canlanıyorum. Her yirmidört saatlik zaman dilimi hem ölüm hem yaşam aynı zamanda. En sonunda benim Ben`im ve benim Ben`im "BEN" olacaklar." [36]

Yazar yaşamındaki en önemli değerlerden birisi de "insanlık-sevgi" kavramıdır. Sevgi yaşama tutunma olgusu olur onun için. *"Sonra yeniden sevmek istiyorum. Masmavi gözleri var. Onu sevmeyi bir tutku haline dönüştürüyorum. Bu sevgiden tüm sevgilerim, sevebilme gücüm var. Gelecekteki sevgileri de yaşar gibiyim. Geçmiştekileri de."* [37] Her kese yete bilecek bir sevgiye sahip olsa da, onun için insan olmak apayrı bir olgudur. Cesaret gerektiren bir olgudur. Özellikle de dünyada başka hiç kimse yokmuş gibi yalnız kalabilme cesareti veren, yalnızca yapmak istediğini düşünmek. Ve korkmamak. Yaşam bir insanlık olanağıdır:

"*Sevgi, istenilen bir olguya da aktarılır, aktarılabilir. Çeşitli anlara, çeşitli insanlara, çeşitli kentlere, caddelere, tepelere aktarılabilir. İnsan ne denli derin düşünebiliyorsa, sevgisi o denli derindir. O denli duyumsuzdur. Ve acısı da o denli büyük. Yaşam acısı.*"[38]

Sennur Sezer, bu konuyla ilgili *Tezer Özlü ve Toplum* başlığı altında bir paylaşım yapar: "*Tezer Özlü`nün yazdıkları bir özyaşam öyküsü değildir. Hep kendini anlatmış gibi görünse de, var olduğu koşulları, birlikte yaşamak zorunda olduğu insanları anlatarak dünyayı yargılar. Kendi karısı ve çocuklarından ibaret bir dünyanın efendisi, kaçakçılığa bulaşmış işadamları, İstanbul`da Monako Prensliği`nde gibi yaşamağa çalışanlar onun yargıladıkları arasındadır. Tezer Özlü onları ilgiye değer bulmaz. Yalnızca onlara karşı olma gereğini duyar. Onun ilgiye değer buldukları, öldüklerinde bile dinlenemeyecek göçmen işçiler, makarnayla ekmek yemek*

[36] Tezer Özlü, "*Zaman Dışı Yaşam*", 12.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 44
[37] Füsun Akatlı, "*Acının Tadıyla", "Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 32
[38] Füsun Akatlı, "*Acıdan Acıya Yol Vardır", "Tezer Özlü`ye Armağan"*, Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 51

zorundaki, şehre uyum sağlamaya çalışan, yoksul, taşralı üniversitelilerdir. Daha güzel bir yaşam isteyen, onun için savaşan ve kırk yaşlarında ölenlerdir."[39]

Onun bireyciliği, kendi ben`inden yola çıkarak vardığı bir insanlık hikâyesidir. Sevgilere duyduğu yoğun açlığı, "yalnızlığın" somutlaşan koyuluğundan kaynaklanır. İnsan yaşa doldukça ölüm sevdiklerini ondan alır, dostlarını yitirir. Özlü *Yaşamın Ucuna Yolculuk* yapıtında yalnızlıkla ilgili *"- Ah, artık dönmek istemiyorum o yıllara. Çok böyük sevinçler vardı. Ama çok da büyük acılar. Yaşlanmanın en acı olgusu insanın tüm dostlarını yitirmesi. "GERİ KALAN YALNIZ BOŞLUKLAR. İNSAN YALNIZ"* diyor.

Yaşamı boyu "gitmek" duygusu hiç peşini bırakmaz. Yaşam onun için en uca kadar GİTMEK`tir. Ülkesi olmayanlardandır Tezer Özlü. Onun için gitmek her yerde olmak ama hiçbir yere ait olmamak, hiçbir şeyi benimsememektir. Bir arayıştır, bir sağaltım biçimidir. Hiçbir kalıba sığmaz, düzen ve güven kadar ürkütücü bir şey yoktur ona göre:

> *Aklını en acı olana, en derine, en sonsuza atmışsan korkma. Ne sessizlikten, ne gün dolunaydan, ne ölümlülükten, ne ölümsüzlükten, ne seslerden, ne gün doğuşundan, ne gün batışından. Sakin ol. Öylece dur. Yaşamdan geç. Kentlerden geç. Sınırları aş. Gülüşlerden geç. Anlamız konuşmaları dinle, galerileri gez, kahvelere otur-artık hiçbir yerdesin.*[40]

Gitmek onun için bir kaçıştır. Tüm korkulardan, tüm acılardan, tüm çocuklardan, tüm sevgilerden, tüm gecelerden, tüm günlerden, her hilal aydan, her ülkeden, her sınırdan, her şeyden kaçıştır. En büyük mutluluğum herşeyden kaçmaktır diyor Tezer Özlü. Her gidiş, her yolculuktur dese de, bu yolculuk ülke-ülke gezmek anlamına gelmez. Bir içe dönüştür.

---

[39] Sennur Sezer, "*Tezer Özlü`nün dünyası", "Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.59

[40] Tezer Özlü, "*Kalanlar*", 17.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 47

Yeryüzündeki yolların yatay haraketinin aksine, iç dünyaya dikey bir yolculuktur. Dibe iniştir adeta: " *Her gidiş, her yolculuk, kendi "benimin" bilinmeyenine doğru, bilmek için iniştir."*[41]

Hakikat arayışı içinde kendini sakınmadan tüm çıplaklığıyla ortaya koyar, değişimlerini anbean aktarır okuruna. Buzda balık gibi duyduğunu ama söylemediğini. Her okunuşta yeni pencere açılıyor sanki. Tezer Özlü bir defa okumakla deyil, defalarca okunması gereken yazarlardandır. Füsun Akatlı bunun üzerine: "*Tezer Özlü Kral`ın romanını ilk okuyuşumda bu kuramsal sorunların hiçbirini düşünmedim... Düşünemezdim de, çünkü bunlar, bir yazın yapıtının okunması sırasında değil, onun üzerine bir yazı yazılması sırasında akla gekebilecek sorunlardır*"[42] diye belirtir.

Nurdan Gürbilek, Tezer Özlü`nün yaşadıklarından bir an önce *kurtulmak*, hayatının bir kısmını *geride bırakmak* ve *özgür olmak* için *"açık sözlü, düz, net, doğrudan... dolayısız vr çıplak [bir] dil[le]*" yazdığını söyler.[43]

Tezer Özlü yapıtlarını incelediğimizde ilk yapıtlarında daha kısa cümleler kullandığını, tedirginlikleri, bunalımları, kişisel ilişkilerdeki kopuklukları yazsa da daha sonraki ürünlerinde bir aşama yaptığını görüyoruz: "*Tezer Özlü Kral, hikâyelerini yayımlarken tarih koymakla gerçekten yerinde bir iş yapmış. Bir hikâyecinin nasıl bir gelişme çizgisini boyladığını izleme olanağını bize de veriyor. Tezer Özlü Kral,esinlere ya da olayların akışına kaleminin verdiği ürünlerden sonra, hikâye sanatının kurallarına özen gösteren, toplumsal konumumuzu irdeleyen yapıtlarıyla daha bir sağlamlık kazanmış.*"[44]

[41] Tezer Özlü, "Yaşamın Ucuna Yolculuk", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.79
[42] Füsun Akatlı, "*Acının Tadıyla", "Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 30
[43] Nihan Bozok-Meral Akbaş, "*Çocukluğun Gecelerini Soğutan Bugünde Sesini Arayan Bir Kadın: Tezer Özlü",* "*Gülebilir miyiz Dersin?",*Feryal Saygılıgil-Beyhan Uygun Aytemiz (haz),1.baskı,İletişim Yayıncılık, İstanbul,2016, s.81
[44] Doğan Hızlan, "*Gelişlemelerin Hikâyesi", "Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 28

Fatih Özgüven, yazarla igili su sözleri paylaşmaktadır: *"Tezer Özlü kitapları, şaşırtıcıkları ve zaafları ile birlikte "çıktı mı, çıkacak mı?" diye beklenen bir yazar. Türk edebyatı için bir "yön" olmayacak kadar "kendi başına bir şey" ama gerçek bir başına buyrukluk esintisi."* [45]

Yaşamı boyunca hep arayışta olan, alışılmısın dışına çıkmak için çırpınan, bir başkaldırıcı kadın. Selim İleri`de, Tezer Özlü`nün bu arayışından bahs ederken: *"Hemen bütün yazdıklarında huzuru arayacaktı Tezer Özlü. Çocukluğun Soğuk Geceleri, bu arayışın imkansızlığını bireysel, son anlatısı Yaşamın Ucuna Yolculuk toplumsal açıdan saptayacaktı. İddiasızlıktan güç kazanan bir verim bıraktı Tezer Özlü ardından "*[46] söyler.

Tezer Özlü`nün gözünde dünya, sadece akılla baş edilebilecek bir yer değildir. Aklın tek oterite ve belirleyici olduğu bir dünya, şübhesiz can sıkıcı, bunaltıcı bir yer olacaktır. Kendicilik, kendi olmak düşüncesi ona göre tekrarından bıkılmayan ve vazgeçilmeyen bir boyut olmuştur. Bazen insan başkalarıyla, bazen kendi ben`iyle kalamadığı ya da tahammül edemededeği için birlikte olur düşüncesindedir. Okuyanus gibi bir yalnızlık içinde olsada yaşamının acılarını en mutlu anlarında da aynı güçte yaşayabilen bir kişiliğe sahip olmuştur.

[45]Fatih Özgüven, *"Güzel ve Başına Buyruk Bir Yazı: Yaçamın Ucuna Yolculuk*", "*Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 47

[46] Selim İleri, "*Tezer Özlü`ye Veda Ederken", "Tezer Özlü`ye Armağan*", Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s.

1.2.1. TEZER ÖZLÜ`YE ETKİ EDEN YAZARLAR

Yaşamı sözcüklere çevirerek, hayata tutunmaya çalışan Tezer Özlü, üç büyük isim, İtalo Svevo, Casere Pavese ve Franz Kafka`dan belirleyici bir şekilde etkilenir, onların yaşamını kendi yaşamıymış gibi içselleştirir. Her üç yazarın hayatındaki izleri Tezer Özlü`nün yaşamında da göre biliriz. İntihar, huzursuzluk, tedirginlik onları birleştiren özelliklerdendir.

Tezer Özlü için hayatla edebiyat, gerçekle kurmaca bir birile iç-içe geçmiş durumdadır. Sevdiği üç büyük yazarla aynı dönemde yaşamasa da yapıtlarında onların izini sürmüş, geçtikleri yoldan geçmiş, yaşadıkları yerlerde yaşamış, onları bulabilmek için *yaşamın en ucuna kadar yolculuk* yapmıştır. Kendisinin de belirttiği şekilde "aşklarını" aramaya gitmiştir ve bu arayışını "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*" yapıtında en çarpıcı biçimde dile getirmiştir. Sadece "aşkları" olmakla yetinmemiş, "*edebiyat dünyasının mezarları*"[47] da adlandırmıştır Svevo, Kafka ve Pavese`yi. Yine adı geçen yapıtında üç büyük düşünürden bahs ederek, yaşama cesaretini ölülerden aldığını dile getirir: "*Bütün yaşama cesaretimi ölülerden alıyorum. Anlatılarında yaşadığım ölülerden. Bu kahrolası dünyayı, yaşanır bir dünyaya dönüştürmeyi başarmış ölülerden. Dünyanın ihtiyacı olan, her olguyu vermiş, söylemiş, yazmış ölülerden."* [48] Sözü edilen yazarların yaşamlarında ve metinlerinde gezindikçe, kendi yaşam öyküsüne ayna tutar adeta.

Hayatı boyunca daha çok Kafka çevirileri yapar, onunla sonsuzluğun boyutlarını aşar. Fakat kendi deyimiyle *susuzluğunu gideren, isteğini bütünleyenler* İtalo Svevo ve Cesare Pavese olmuştur.

[47] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 114
[48] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 80

1.2.1.1. CASERE PAVESE

Aynı günde doğan, neredeyse aynı yaşamı izleyen iki yazar: Casere Pavese ve Tezer Özlü. Belki de bu sebeple, ne yapsa da ondan uzak kalamadığı, hiçbir zaman vazgeçemediği bir isimdir Pavese. Tanıştığı ilk andan itibaren, Tezer Özlü`nün neredeyse yaşamı boyu zihninde, kalbinde, düşüncesinde, metinlerinde ve en derinindedir. Benzer ruhsal yakınlığı, yaşam öyküleri Pavese ile kurduğu içsel bağı daha da haklı kılar. Daha "*Yaşamın Ucuna Yolculuk"* yapıtının ilk sayfalarında Pavese`ye duyduğu yakınlığını okurlarına anlatır:

> "*Yılın bu en güzel ilkbahar gününde bir an, bir saat ya da süresizlik gibi algıladığım bu belirsiz sürede "Acının Durgunluğu"nu okurken tüylerim ürperiyor. Pavese`nin doğduğu gün doğduğumu şaşarak öğreniyorum: 9 Eylül. Ben geceyarısından sonra. Ama Anadolu`da geceyarısı geçtiğinde, S. Stefano Belbo`da henüz belki de geceyarısı olmamıştı. Aynı gün. Aynı yıl değilse de. Ben, onun intiharından yedi yıl önce. Niçin burada hep Pavese okuyorum. Zamanı kaldıran olgu, hep benimle birlik kılıyor onu. İstanbul`da da onu okumadım mı. Yüreğimin atışlarını, gözümün algıladığı tüm görüntüleri yalnız onun çizdiği resimlerle, onun biçimlediği tümcelerle, onun bulduğu sözcüklerle birleştiriyorum. Nedir. Benliğimi bu denli onunla özdeştirmemin nedeni nedir."*[49]

20. yüzyıl İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden olan Cesare Pavese, 9 Eylül 1908 yılında memur bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Babası Eugenio Pavese aslen Santo Stefano Belbo, annesi Fiorentina Consolina Mensturini ise Turino menşelidir. Ekonomik durumları iyi olmasına rağmen Pavese mutlu bir çocukluk geçirmez. Kendinden büyük olan bir kız ve iki erkek kardeşini çocukken kaybeder. Annesinin sağlık durumu kötü olduğundan onu doğar doğmaz yakınlarda bulunan Montecucco kasabasındaki bir hemşireye emanet etmek zorunda kalır, Vittoria Scaglione tarafından büyütülür. Bundan başka çocukluk

[49] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s.7

döneminin Birinci Dünya Savaşı`yla aynı yıllara rastlaması, savaşın getirdiği bunalımlar da ona etki eden etmenlerden biri olmuştur.

2 Ocak 1914 yılında babası beyin kanserinden ölür. Babası öldüğünde Pavese daha beş yaşındaydı. V. Arnone`nin söylediği üzere *"artık küçük Cesare`nin erken büyümesi için tüm ailevi ve duygusal nedenleri vardı [...] yazarın yaşamı boyunca onu izleyecektir."* [50]Babasının ölümünden sonra Santo Stefano Belbo`daki çiftliği satarak ailesiyle birlikte Turin`e geçen. Armada Guiducci`nin belirtdiği üzere *" S. Stefano onun anılarının ve hayal gücünün yeridir fakat, gerçek yaşadığı yer kırk yılı boyunca Turin`di."*[51] Beki de bu yüzdendir ki, çok sevdiği S. Stefano`dan ayrılmak onun için bu kadar üzücü olmuştur.

Torino`da Cizvit Sosyal Enstitüsünde ortaokulu bitirdikten sonra Cavour Klasik Lisesine kaydolur. Burada edebiyatla, özellikle de Guido da Verona ve Gabriele D`Annunzio romanlarıyla ilgilenir. Aynı zamanda Pavese burada sınıf arkadaşı olan Mario Sturani ile hayatı boyu süren bir dostluğa başlar. Onunla birlikte sık-sık Sivil Kütübhanesini ziyaret eder, ilk şiirlerini yazmaya ve böylece ilgi dairesini genişletmeye başlar.

Ekim 1923`te Pavese D`Azeglio lisesini kazanır ve Alfiere`nin çalışmalarıyla tanışır. O lise yıllarında ilk sevgi ve arkadaşlık ilişkilerini grup arkadaşlarıyla yaşar. Ertesi yıl sınıf arkadaşlarından Elio Baraldi`nin revolver ile intihar edişi onu derinden sarsıtır.

1926 yılında liseden mezun olduktan sonra *Ricerca di Poeziya* dergisine yazılar gönderir, ancak reddedilir. Aynı yılda Torino Universitesi Edebiyat Fakültesi`ni kazanır, Walt Whitman`ı okumakla büyülenen Pavese, ingilizceyi öğrenir. Bitirme tezini de Walt Whitman`nın şiirleri üzerine yazan Pavese 1930`da mezun olur. Aynı yıl içinde annesini kaybeder ve geçimini sağlamak için çevirmen olarak çalışmaya başlar. İlk çevirisi Herman Melville`nin dünyaca ünlü olan *Moby Dick* romanıdır. Bundan başka Sherwood Anderson,

[50] V. Arnone, *Pavese, "Tra l'assurdo e l'assoluto"*, cura di G. Penzo, Padova, Edizioni Messaggero Padova 1998, s. 11-13

[51] Armada Guiducci, *"Il Mito Pavese",* Vallecchi editore, Firenze, 1967, s.15

Gertrude Stein, John Dos Passos, Ernest Hemingway, John Steinbeck, James Joyce, Charles Dickens gibi bir çok yazarların yapıtlarını İtalyancaya çevirir ve bu çevirilerini *La Cultura* dergisinde yayınlar. Eylül 1931`den şubat 1932`ye kadar olan dönemde *Ciau Masino* başlıklı kısa öyküler ve şiirler dizisini hazırlar. Uzun süre yayınlanmayan bu kitap ilk kez 1968`de yayınlanır. 1933 yılında kurulan *Einaudi Yayınevi*`nde görev alır. 1935`te anti-faşist çalışmaları yüzünden tutuklanır ve üç yıllık hapis cezası alır. Fakat Pavese gerçekten masumdu, çünkü bulunan mektup aşık olduğu Tina Pizzardo`ya gönderilmiştir. Günahsız olduğu tespit olunan Pavese, 1936`da Torino`ya geri döner.

Yaşamı boyu içine kapanık, yalnızlıktan hoşlanan biri olan Pavese, gönül ilişkilerinde hep hüsranla karşılaşır: *"Gene yalnız. Bir aşk hikâyesinin bittiğinin belirtisi yeniden eve gitmek, yalnız kalmak olmalı."*[52] Bu sonuçlar, bazen kadınlara nefret etmesine yol açar. "*Birinden öç mü alacaksın? Onu bağışlamış gibi davran; bırak, hayat öç alsın ondan. Zamanın kendi kendine geçişi, kurbanın bir şey yapmasını gerektirmeden, nasıl olsa korkunç acılar çektirir herkese.*"[53] "Senin düşmanından başkalarının öç alması kadar tatlı bir öç alma duygusu yoktur."[54] Aslında karşı cinsle olan sorunları kendisini başka biriyle tamamlanabilir nitelikte olmamasıdır. Aynı özellikleri biz Tezer Özlü`de de görebiliriz. Fakat Özlü, bir adım daha ileriye giderek evlilik deneyiminde bulunsa da, iki yazar için de aşk ilişkileri sorunludur.

Tezer Özlü`den farklı olarak Pavese yazarlığının yanı sıra esas olarak şairdir. Şiir hayatının merkez noktasında yer alır. Ona göre, *" [...] temelde, insana can veren kanın akıp gittiği kapanmaz bir yaradır şiir yazmak."*[55] Köyün kente, doğanın insan hayatına, çocuğun adama dönüşmesi "şiir"in çeşitli açıklamalarından biridir. *"Bir yazarın şiire, edebiyata en büyük katkısı, yaşarken ona hayatının edebiyata en uzak görünen bölümlerini*

[52] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950",* 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 374
[53] Cesare Pavese*, "Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950*", 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 375
[54] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950",* 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 375
[55] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950*", 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 29

aktarabilmesidir"[56] söyleyen Pavese, en sıradan yaşam hikâyelerini, acıya dayanıklılığı, yalnızlıktan korkmayı, kötülükleri, günahları, bir çöküntü belirtisi gibi gelen günleri, alışkanlıkları, tedirginliği edebiyata getirir. Yani kahramanın başından geçmeyen olayların yaşanmaması, insanın hayatını zenginleştiren olgulardır. Yukarıda sadalalan durumlardan Pavese`nin de yaşadığı yalnızlık, bir şeylerin eksiklik duygusu ona hep ölümü düşündürür. Ölüm aslında Pavese`nin yabancısı olduğu bir durum değildir, çocukluk döneminden itibaren babası, kardeşleri ve sonra annesinin ölümü ona ölüm kavramını daha da içselleştirir. Kendisine *"Neden ölmeli?"* sorusunu yöneltir ve cevap olarak *"hiç böylesine diri, böylesine genç olmadım hayatımda"*[57] yanıtını verir. İntihar ve ölüm kavramlarını eş anlamlı değerlendirir, intihar edenlerin asla zayıf biri olmadığını belirtir. Kendi güçsüzlüğünü sıyırıp atmak için tek bir çözümün olduğunu belirtir : *İntihar.*

28 Ağustos 1950`de Roma Oteli`ne gelen Pavese, 305 numaralı odanın iç odasında intiharını gerçekleştirir. Tezer Özlü tabirince bu iç oda "tabut", aynı zamanda "gizlenmiş bir mezar"dır. Ölüme takım elbisede giden Pavese için Tezer Özlü, "*Kimse senin kadar güzel, hiç kimse senin kadar canlı gitmedi ölüme* "[58] diyordu. Bir karakter örneği sergileyen Pavese`nin son notu:

> *"Gizlice en çok korkulan şey hep gerçekleşir sonunda. Yazıyorum: Ey, Sen, acı. Peki sonra? Bütün gerekli olan, biraz cesaret. Acı ne kadar ortaya çıkar ve kesinleşirse, yaşama içgüdüsü o kadar ağır basıyor ve intihar düşüncesi zayıflıyor. Kolay sanmıştım ilk düşündüğümde. Zayıf kadınlar yapmıştı bu işi. Alçakgönüllülük istiyor, kendini beğenmişlik değil. Tiksiniyorum bütün bunlardan. Sözler değil. Eylem. Artık yazmayacağım."*[59]

---

[56] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950"*, 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 399
[57] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950"*, 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 477
[58] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 9
[59] Cesare Pavese, *"Yaşama Uğraşı\ Günlükler 1935-1950",* 6.Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2012, s. 479

1.2.1.2. İTALO SVEVO

"Hiçbir zaman sakin olamamak, sanırım benim kaderim."

İtalo Svevo (*Zeno`nun Bilinci* romanından)

Tezer Özlü hayatının ruh ikizi olarak adlandıra bileceğimiz büyük isimlerden biri de İtalo Svevo. Edebiyatın en derin konularından olan aşk, acı, çelişki, gözyaşı, intihar dolu derin yaşamı İtalo Svevo ve Tezer Özlü ikilisini birleştiren eylemlerdir. En ender duyguları aynı güçte yaşayan, yaşadıklarını aynı olguyla edebiyata aktarmaları Tezer Özlü`nün Svevo`ya karşı hayranlık duygusunu daha da artırır. Aynı yaşam hikâyelerini Svevo`nun kahramanlarında bulduğu için ondan daha çok etkilenmesine neden olur.

Yaşamın ucuna yolculuk yapan Tezer Özlü, ikinci durağı olan Trieste`ye giderek Svevo`nu araması, onun gerçekten yaşamında belirleyici bir etkiye sahip olduğunu görebiliriz. Avcının avın peşine düşmesi gibi Tezer Özlü de Svevo`nun peşine düşer, nereye gittiğini, ne yaptığını anlamak için geride bıraktıklarını takip eder. Trieste yolculuğunun ilk durağı da Svevonun yaşadığı topraklar olur. Tren yolculuğu boyu Trieste`ye gitmenin sevincini yaşayan Özlü içinden şunları geçirir:

> *"Tren, Niş`ten Belgrad`a doğru gidiyor. İçimde Torino`yu tanımanın, onun caddelerinde dolaşmanın sevinci belirliyor. Ama ilkin Triest`nin rüzgarlarını duymak istiyorum tenimde. İtalo Svevo`nun kentinin rüzgarlarını. Müthiş bir ihtirasla Ada`yı seven ve Zeno Cosini romanında Ada`yı mutsuzluklar içinde yıkan Svevo."* [60]

Böylece Svevo`nun izini süren Tezer Özlü, onun soluduğu havayı solur, onun yaşadığı ortamlarda onunla bütünleşir. Yolculuk boyu ne aradığını kendi kendisiyle konuşarak, birinci tekil şahıstan ikinci tekil şahısa geçerek dile getirir:

[60] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 65

"Daha sonraki saatlerde kent caddeleri ve sokaklarında yürüyeceksin. İtalo Svevo`nun anlatımlarında dolaştığın, düşlediğin, düşündüğün sokaklarda. O zamanlar, İstanbul`un dayanılmaz kargaşası içinde Svevo`yu okurken, Trieste bulvarlarlında dolaşan roman kahramanlarına ne denli özenmiştin. Bombaların patladığı, her gün, her gece silah seslerinin duyulduğu, her an, ölümün insanları bulduğu İstanbul kentinde dayanılmaz yaşamdan kaçılacak tek köşe gene kitaplardı. Bir kentin sokaklarında yürüyebilmek... " [61]

Trieste sokaklarında gezen yazar, Svevo`nun başyapıtı sayılan *Zeno`nun Bilinci* romanında anlattığı tepelerde dolaşır; Zeno`nun büyük aşkı Ada`yı merak eder, onun kocası ile yürüyüşe çıktığı tepeleri dolaşır; Ada`nı kıskanarak kocası Guido`yu aşağıya atarak öldürmek istediği tepeleri bulmaya çalışır; Kent kütüphanesinde Svevo`ya ayrılmış bölümü incelerken piyanosunun üzerindeki duvarda ileri yaşında yapılmış bir yağlıboya portresine bakar; "Sanilita" romanında sevdiği genç kızı müthiş kıskandığı ressam arkadaşının yaptığı bir portre olduğunu çıkarır; Yazarın tüm fotoğraflarını inceler; Kendisini "Sanilita" yani, kendini yaşlı duyan genç adam olarak nitelendiren Svevo`nun bu fotoğraflarının gerisinde henüz gençken yaşlı bir adam çehresine bürünmesini, aşka olan tüm öfkesini, evliliğin raslantısı ve anlamsızlığı çıkarımını yapar. Svevo kitaplarında okuduklarını düşüncelerinde canlandırdığı biçimde karşısına çıkar. Daha sonra Svevo`nun kızı Letiza`nı ziyaret eder; Via Monfort`ta 12 numaralı kapıyı çalar; Letiza`nın evinde boşuna tabloların arasında Ada`nın yüzünü arar. Tezer Özlü adeta, Letiza`nın babası Svevo hakkında anlattıklarını dinlerken, edebiyatla hayat arasındaki sınırları kaldırır:

"Svevo: Dünya edebiyatında belki en ihtiraslı sigara içen yazar, her gün en az altmış sigara içen yazar. Sınırsızlığını sigara ile dengelemeye çalışan, aşk, kıskançlık,

[61] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk",* 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 67

evlilik ve ölümü en güzel anlatan, insanın kendi kendine algılayamadığı, ama Svevo okuyunca tanımlayabildiği tüm gizli duyguların büyük ustası."[62]

" – Babamın mezarı burada, Giardino Publico`da. James Joyce anıtının karşısında. Joyce`u tanıdım. Bana İngilizce dersi verdi. Birinci dünya Savaşından önce Trieste`de yaşadığı yıllarda değil. O zaman Joyce`un kız kardeşiydi öğretmenim." [63]

"- Annem babamdan on üç yaş küçüktü. Babam durmadan böyle genç bir kadının kendisini sevmesinin mümkün olmayacağını söylerdi.

(Zeno`nun huzursuzluk veren kuşkuları.)" [64]

Asıl adı Ettore Schmitz olan Svevo, 19 Aralık 1861`de Trieste`de doğmuştur. Babası Ren bölgesinden göçmen olarak gelmiş Yahudi kökenli Francesco Schmitz, annesi İtalyalı Allegra Moravia`dır. Avusturya ile İtalya arasında çekişme konusu olan bu bölgede Svevo her zaman kendini İtalya`dan yana duymuştur. İtalo Svevo adını ise yazarlığa başladığında damarlarındaki Alman ve İtalyan kanlarını uzlaştırmak ister gibi, bir tür kültür bireşiminin simgesi olarak almıştır. Bu soyadla ilk eseri Una Vita`nı yayınladı.

O zamanlar Trieste, Avusturya İmparatorluğu`nun sınırları içinde kalmış Slav, Orta Avrupa ve Latin düşünce biçimlerinin, kültür etkinliklerinin kaynaştığı bir kenttir. Bu yüzdendir ki, yazarın gençlik eğitimi de bu değişiklikten etkilenmiştir. Babası iyi bir tüccar olduğundan, çocuklarını okutabilecek bir güçteydi, oğullarının da bir iş adamı olmasını diliyordu. Bu yüzden 1874 yılında Ettore`yi iki erkek kardeşi Adolfo ve Elio ile birlikte Almanya`ya yatılı bir Katolik okuluna gönderir. İtalyan olmasına rağmen, bu ünsüz edebi tarzını derinden etkileyecektir. İki kültürden olması, yazarın yaşamında (birçok Risorgimento edebiyatının aksine) asla çatışmacı ve ya acılı bir şekilde yaşamaz, ancak her

[62] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 78
[63] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 81
[64] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 82

zaman İtalo Svevo takma adının altını çizerek ikili kültürlü olduğunu vurgular. Almanyada yaşadığı dönemde yeni bir kültürle karşılaşan Svevo, Almancayı bir kaç ayda öğrenir. İlkin Alman klasikleri: Goethe, Schiller, Schopenhauer, ardından Shahespeare`den Turgenyev`e kadar çeşitli büyük yazarlarla ilgilenir ve bir kültür kulübü kurar. Artık geleceğini yazar ve sanatçı olarak çizer. Fakat Trieste`ye döndüğünde babasının isteği üzere ticaret öğrenimini sürdürmek zorunda kalır. *"Çok geçmeden babası iflas eder, Ettore öğrenimini tamamlayamadan kendine bir iş aramak zorunda kalır: 1880`de bankaya memur olarak girer ve düşlediğinden çok ayrı bir yaşantıya on sekiz yıl süreyle boyun eğer."*[65] Bir yandan çalışır, bir yandan Trieste şehir kütüphanesine katılır. İtalyan klasiklerini ve Fransız doğa bilimcilerini okur, felsefeye olan ilgisini artırır Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzche özellikle de Charles Darwin`nin eserlerini okur. Aynı dönemde tiyatro ve edebi denemeler yazdığı L`Indipendente gazetesiyle işbirliği yapar. "*Trieste zaten her türlü sanatsal etkinliğe elverişli, çok hareketli bir ortamdır. Svevo ayrım yapmadan çeşitli sanat dallarına merak salar, ressamların, müzisyenlerin gittikleri sanat çevrelerine girip çıkar (küçükken keman da çalmıştır), dostlar edinir."*[66] Ayrıca, 1888 ve 1890 yıllarında *Ettore Samigli* takma adı altında İtalyanca olarak *"Una Lotta" ve "L`assassinio di via Belpoggio"* başlıklı hikâyelerini ve ardından ikinci bir hikâye ve tiyatro monologunu yayınlamayı başardı. 1886 yılında kardeşi Elio, 1892 yılında babasının ölümü onu derinden etkiler: *"Ölüm ve hastalık düşüncesi zihninde bir saplantıya dönüşür. Ancak, kişisel acısını ve sorunlarını sanata dönüştürmeyi başarır, ilk romanı Una Vita (Bir Yaşam, 1982) çağının Orta Avrupası`nın kentsoylu çevrelerini olanca gerçekliğiyle yansıtır."*[67] Tezer Özlü tabirince söylersek: *"Acılar olmadan yazılabilir mi. Edebiyat, yaşam ve ölümün sınırlarının artık acıları tutamadığı, tutmaya*

[65] İtalo Svevo, *"Zeno`nun Bilinci",* 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2014, s. 11-12
[66] İtalo Svevo, *"Zeno`nun Bilinci"*, 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2014, s. 12
[67] İtalo Svevo, *"Zeno`nun Bilinci",* 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2014, s. 12

yeterli olmadığı yerde başlamıyor mu."[68] Fakat *İtalo Svevo* takma adı ile yazdığı ilk romanı *Una Vita(Bir Yaşam)* eleştirmenler ve halk tarafından büyük ölçüde göz ardı edilir.

1896 yılında bir denizaltı sanatçısının (Katolik) kızı olan kuzeni Livia Veneciani ile evlenir ve 1897'de Musevilik dinini bırakıp Katolik bir evlilik başvurusunda bulunur. Bu evliliği ömür boyu sürer. Fakat bu evlilik onun hayatında dönüm noktası olur.

Yurtdışında çalışmak zorunda kalan Svevo, İngilizce kursuna katılarak İrlandalı yazar James Joyce ile tanışır. Bu tanışma onun hayatında yeni bir dönüş noktası olur. Svevo`yu yeni bir roman yazmaya teşvik eder. Bu kez yeni bir görüşü psikanalizi benimser. Freud`un çalışmaları ile yakından ilgilenir, *Düşlerin Yorumu*`nu (1900) İtalyancaya çevirir. Avrupa edebiyatında *Proust* ve *Joyce* ile birlikte anılan İtalo Svevo, kendi deyişiyle "*Aralık ayında Mayıs güllerini isteyişi* " bu yazarları birleştirir. 1923 yılında *Zeno`nun Bilinci* romanını yayınlar:

> *"Svevo`nun çabası bu kez boşa gitmez, gerçi ülkesindeki eleştirmenler ilkin hiç ilgilenmezler ama, Paris`te bulunan Joyce romanı çok beğenir ve Fransız eleştirmenlere tanıtır. Le navire d`argent dergisi bir sayısını Svevo`ya ayırır, bu arada romanlarından bazı bölümlerini de sunar. Olay İtalya`da hemen etkisini gösterir. Başta Eugenio Montale ve Elio Vittorini olmak üzere resmi yazının dışında kalan genç yazarlar Svevo`nun çevresini büyük bir ilgi ve hayranlıkla sararlar. O da niyetlenip de sürdüremediği tüm çalışmalarını birden ele alır: Contro Viaggio Sentimentale`yi (Kısa Duygusal Yolculuk), en güzel birkaç öyküsünü yayınlar, tiyatro yapıtları üzerine çalışır, Zeno`nun Bilinci`nin devamı olarak dördüncü romanı Le Memorie del Vegliardo`ya (İhtiyarların Anıları) başlar."*[69]

[68] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk",* 26.baskı, YKY, İstanbul, 2016, s. 83
[69] İtalo Svevo, *"Zeno`nun Bilinci",* 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2014, s. 13

Fakat 12 Eylül 1928`de Svevo, ailesiyle birlikte Bormio`dan geri dönerken bir trafik kazası geçirir. Kızının ifadesine göre köy hastanesine götürülür ve kalp krizi geçirerek hayata veda eder.

1.2.1.3. FRANZ KAFKA

Yaşamın derinliklerini edebiyatta bulan Tezer Özlü`nün bu arayışı, Prag`lı Kafka`nın eserlerinden geçer. Daha on beş yaşından itibaren *yeryüzüne dayanabilmek için* Franz Kafka metinlerine sarılır, en büyük direnme gücünü ondan alır. Öyleyse, sadece yaşamın acılarına direnmek değil, aynı zamanda bir insanın kendi ben'ine yolculuk yapabilmesinde en büyük umuttur Kafka. Bir yol göstericisidir. Tezer Özlü tabirince:

> *"Ama Kafka`nın kendi kendini arayışı, tüm insan örgütü içinde bireyin kendini arayışına en büyük, en zengin kaynak."*[70]

Ne garip hatta Kafka`dan bahs ederdek son aşkı Pavese`den yararlanır. Sanki bu kelimeleri Tezer Özlü *yolculuk* ettiği iç dünyasından getirmiş. Gerçekten de art arda inci gibi dizilmiş bu kelimeler yalnızca bu şekilde Kafka için söylene bilir. Yalın ve süssüz:

> "*Yaşam insanın yaşantı aradığı değil, Kendi kendini aradığı bir olgudur.*"[71]

Kafka okumak, Kafka ile yaşamak sanki her bir insan için el kitabı, bir yaşam kılavuzudur. Kendi ben`ine yolculuk yapmak isteyen, bir arayış içinde olan Tezer Özlü de bu yaşam kılavuzundan yararlanır.

[70] Tezer Özlü, "*Yeryüzüne Dayanabilmek İçin*", 5. Baskı. YKY, İstanbul, 2016, s. 12
[71] Tezer Özlü, "*Yeryüzüne Dayanabilmek İçin*", 5. Baskı. YKY, İstanbul, 2016, s. 12

Yaşamı boyu gitme kavramını içselleştiren Özlü, *"Bu yakınlık duygusu gitme özlemini azaltıyor"*[72] der Kafka`nın izleri ile dolu olan Prag için. Aslında bu ifadesiyle Kafka`nın önemini vurgular, tek durulabilecek mekânın *edebiyat dünyasının mezarları*na olan yakınlığın duyuldugu noktanı belirtir.

İçinde bulunduğu çevrede yalnız olan Özlü, *yabancılaşma, toplumdan ayrıksı* yaşam süren Kafka`nın eserleri ile bütünleşir, gerçek arayışını onda bulur. Çarpıtıcı şekilde ondan etkilenir, *Dönüşüm* öyküsünü okuyarak insanın sonradan böceğe dönüşüverdiğine inanır:

> "*Her böceğin daha önce insan olduğunu düşünecek kadar etkiledi beni. Insanların yaşam ve toplumsal düzeni örgütlemekteki tutumlarının hepimizi bir böcek ya da Türkçe deyimi ile "koyun" kıldığını düşünemeyecek kadar gençtim.*"[73]

Giderek Tezer Özlü yaşamında daha çok önem kazanmaya başlar, Kafka tutumu onun yapıtlarının ana kaynağını oluşturur. Hayatının son günlerine kadar Kafka çevirisi yapar, hastalığının en acı günlerini onunla beraber yaşar. Bazen kendi kendini sorgular, neden Kafka`nın bu kadar önem kazandığını arar. Belki de içindeki eksikliğin Kafka ile doldurulacağını kavradığı içindir. Belki de kendisini düşünce sınırının sonuna götürdüğü içindir. Belki de aşığı olduğu Pavese`nin de onu sevmiş, ondan esinlenmiş olduğundandır. Aslında Kafka yapıtlarını dikkatle incelersek, orada kendinden bir parçalar kattığını, hatta kendi yaşamından yola çıkarak eserlerini oluşturmuştur. Biz aynı izleri Tezer Özlü yapıtlarında da görebiliriz.

"Yeryüzünde hiçbir kentin adı bir yazardan sonra anılamaz".[74] Yaşadığı kentin buhranını hep kendinde taşır. Kafka denince Prag, Prag denince hep akla Kafka gelir. 1883

[72] Burak Fidan (haz.) Tezer Özlü – Ferit Edgü Mektuplaşmaları, *"Her Şeyin Sonundayım*", 5.baskı, *SEL yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 85
[73] Tezer Özlü, *"Yeryüzüne Dayanabilmek İçin*", 5. Baskı. YKY, İstanbul, 2016, s. 12

yılının Temmuz`un 3-de aynı şehirde doğan Kafka, yalnız yaşamının son yıllarında Prag`dan ayrılır. Soyadı Çekçe (kawka) kelebek alamına gelen Kafka, sanki tüm iç dünyasının hassasiyetini kendi soyadında taşımaya mahkum kalır. Yaşadığı sosyal çevre, dönemin toplumsal ve ekonomik koşulları, aile içi ölümler, babasının psikolojik baskıları, taşıdığı hastalıkların verdiği acılar bir kelebek hassasiyetile hayata kuşku dolu bakışlarla bakmasına yol açmıştır.

Yahudi olan babası Hermann Kafka ticaretçi, annesi Alman dilli Juliya Kafka`dır. Annesinin tercihiyle Almancayı mükemmel şekilde benimser. Ancak Prag kentinde Almanca konuşanlar yüzde on azınlık teşkil eder. Çekçe bilmesine rağmen eserlerini Almanca kaleme alır, aynı zaman da Fransızca eğitimi de alır. Yahudi olmasına rağmen, İbraniceye olan ilgisi yalnız yaşamının sonuna doğru ortaya çıkar.

İlk okulun ardından gimnazya eğitimi alan Kafka 1906`da Prag Üniversitesi hukuk öğreniminden mezun olduktan sonra, 1908`de İşçi Sigortaları Şirketi`nde görev yapar. Aynı yıl ilk öyküleri *Hyperion* adlı dergide yayınlanır. 1922`de hastalığı nedeniyle emekli olana kadar bu şirkette çalışır. Uzun zaman bu işte çalışmasına rağmen günlüğü ve gönderdiği mektuplarında bu işin zorlu olduğunu ve hiç sevmediğini kaleme alır. Onun için en önemli olan, tüm varlığını gerçek kılan tek bir edebiyat vardır. Şaşkınlık, kendinden şüphe, kendini kınama ve kendini çevreleyen dünyayı acılı bir şekilde algılama - yazarın tüm bu nitelikleri mektuplarında ve günlüklerinde, baba ile oğul arasındaki ilişkide, değerli bir iç gözlem olan *"Baba`ya Mektup"* ve çocuk deneyimlerinde iyi bir şekilde belgelenmiştir. Aslında kısa bir yaşam sürmesine rağmen yoğun bir çalışma halinde geçirir ömrünü. *Dava, Şato, Amerika* romanlarının yanı sıra 3000 sayfayı bulan günlükleri, özdeyişleri ve mektupları onun en önemli yazınsal ürünleridir. Bu yapıtlarla biz Kafka`nın iç dünyasına inebilir, onun iç çığlıklarını, öfkesini duyabiliriz.

[74] Tezer Özlü, *"Yeryüzüne Dayanabilmek İçin"*, 5. Baskı. YKY, İstanbul, 2016, s. 13

Annesinin hassasiyeti, babasının sertliği küçük Kafka`yı bir bütün haline getirir. Fakat bu unsurlar onda kendine güvensizlik, kendini yargılama yetisine sebep olmuştur. Anne ve babasından erken ayrılma nedeniyle çok mütevazi bir yaşam tarzına yönelmek zorunda kalır ve genellikle Prag`da konut değişikliği yapan Kafka, Prag`a karşı tutumu üzerine bir iz bırakır. Babasıyla olan ilişkisini algılayabilmek için "Baba`ya Mektup" eserini yazar. En önemli mektuplarından biri olan, tüm öfkesini açıkladığı, iç dünyasının parçalanmış halini en iyi şekilde kaleme almasına rağmen, bu mektubu asla babasına göndermez:

> *"Baba, beni yanlış anlama, bunlar belki de önemsiz ayrıntılardı, ama örnek almam gereken senin gibi önemli bir insanın bana koyduğu kurallara kendisinin uymaması, bu ayrıntıları ezici öğeler haline getiriyordu. Böylelikle de dünya benim için üçü bölünüyordu; birincisi benim için icat edilmiş, ama benim, neden bilmem, hiçbir zaman uyamadığım yasaklar dünyasında yaşayan ben, bir esir; sonra ikinci dünya, senin yaşadığın ve benden sonsuz uzak dünya, senin yönetimin, emirlerin ve emirlerine uyulmamasının verdiği öfke içinde yaşadığım dünyan; ve giderek üçüncüsü, arada kalan diğer insanların, emir almaksızın ve uymak zorunda kalmaksızın yaşadıkları dünya."*[75]

1907 yılından itibaren edebiyat çevresine katılan Kafka bir sıra edebî ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesinde aktif yer alır, tiyatro gösterilerinin düzenlemesine çaba gösterir. Bu dönemlerde Marx Brod ile yaşamının sonuna kadar sürecek bir dostluk ilişkisi kurar. İlk Uluslararası Hava fuarına katılmak için onunla birlikte İtalya`ya gider. Eserlerini yakılmak için emanet ettiği kişi de Marx Brod`dur. Aslında Marx Brod, Kafka`nın hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Kafka`nı edebiyat dünyasına tanıtan, edebiyatı Kafka için

[75] Tezer Özlü, *"Yeryüzüne Dayanabilmek İçin"*, 5. Baskı. YKY, İstanbul, 2016, s. 17

ulaşılabilir yapan yine de o olur. Brod, çekingen olan Kafka`yı cesaretlendirir, az da olsa onda kendine güven hissini pekiştirir. Marx Brod, Kafka ile ilgili şu sözleri kaleme alır:

> "*İnce, uzun boylu, biraz kamburumsu, bakışları cesur,gözleri çakmak çakmak ve gri, esmerce bir yüz, kabarık ve simsiyah saçlar, düzgün dişler, keskin hatlarla donanmış güzel yüzde dost ve nazik bir gülümseme, bazen de dalgın ve kasvetli bir ifade, doğrusu asla sarsılmayan bir moral; çocuk tamamen kendine hakim; seyrek anlarda (hastalığından önceki yıllarda ağırlıktaydı böyle anlar) gençlere özgü dış dünyaya açıklık, neşe, saflık, nüktedanlık; kendisinin de hemen sonradan enfesle baktığı alay ve yanıltmacalara karşı temelde bir kötülük taşımayan bir eğilim; koyu gri ya da lacivert bir giyisi, desensiz,düz, fazla bir zarafetten uzak; her vakit pek titiz ve zevk sahibi bir giyiniş; anlamlı ama devinimlerinde tutumlu davranan narin ve uzun eller; ne başında bir bere, ne de arkada bir saç yelesi, kısaca ne carbonaro şapkası, ne de boynunda, şu sıra o günlere ilişkin anılarını gözden geçiren birinin ansızın ileri sürdüğü gibi Bayronvari bir papyon kravat; sade bir giysiyle, ama öyleyken prensler gibi şık, gözlerimin önünde dikilip duruyor dostum Kafka. Kendi içine kapanık, ama yine de yüreği sonsuz bir iyilik duygusuyla dolup taşan bir kimse. Yapıtlarında kendini sevgi yoksunluğuyla suçlayan, kendini kendine özgü katı ölçülere vurarak sevgi ateşiyle pek yeterince yanıp tutuşuyor görmeyen Kafka, gerçekte en candan bir dost ve en candan bir insandı."*[76]

Arkadaşlık ilişkilerinde sabit olan Kafka`nın yakın arkadaşları Marx Brod ile beraber, filozof Felix Weltsch, siyonist Hugo Bergman ve piyanist Oskar Baum`dur. Fakat Kafka`nın kadınlarla olan ilişkileri ise karmaşıktır. 1912 yılında Marx Brod`un evinde, ofis gereçleri

[76] Mimar Burçe Gürsel, "*Kafkaesk Mekân: Franz Kafka Edebiyatı Üzerine Mekân Okumaları",* Yüksek Lisans Tezi, 2010,s. 43

temsilcisi Berlin`li Felice Bauer ile bir araya gelir. Sonraki beş yıl içinde, Kafka ve Felice arasındaki yoğun mektuplaşma gelişir. Aslında Kafka tarafından bu, mektuplarıyla desteklediği platonik bir aşktır. 1917`de iki kez nişanlandığı Felice Bauer`le olan ilişkileri evliliğe karşı çıkışıyla sona erer.

Daha sonra 1919 yılında Juylie Wohryzek ile nişanlanır. Fakat aynı yıl içinde bu ilişki de Felice tarafından sona erer. 1920`lerin başında Kafka ile Çek anarşist gazeteci ve yazar Milena arasında kısa ama yoğun bir ilişki gelişir. Kafka`nın aşk ilişkileri aslında hep mektup ilişkileridir. Kendi deyimi ile, *"tüm öpüşlerini"* hayaletlere vermiş biridir. Milena aşırı hassas olan Kafka`yı en iyi şekilde anlayabilmiş, ona korkularının üstesinden gelmeye yardım etmiştir. Ancak bir süre sonra ondan rahatsız olur. Her defasında aşk ilişkilerinin son buluşu onu yazma eylemine daha çok itmiştir. Genellikle hayatında kadınlara çok yer vermeyen Kafka`nın aşk arayışındaki asıl amacı duygularını paylaşma eyleminde olmasıdır. Mektup ilişkilerile aslında edebiyat ürünlerini genişletir, evlilik aşamasına gelince ise bir çöküş yaşar.

1923`te ailesinden uzak yaşamak amacıyla nihayet Prag`dan ayrılan Kafka Berlin`de Dora Diamant ile tanışır. İlkokul öğretmeni olan Dora Kafka`yı cezbeder. Hem Prag`dan çekip gitmesi, hem kendi "yuva"sını kurabilmesi Kafka`ya büyük bir mutluluk verir. Uzun süreden sonra aradığını bulan Kafka, 1922-1924`de Berlin`i saran enfeksiyon krizi yaşar, hastalığı iyice kötüleşir. Kierling sanatoryumuna yerleştirilse de hiçbir faydası kalmaz. 3 Haziran 1924`te kırk yaşında yaşama veda eder. Vücudu Prag`a götürülür ve oradaki Yahudi Mezarlığında gömülür.

Yapıtlarının baş kahramanı olan Kafka, kendi varoluş gerçeğini yapıtlarına aktararak, çocukluğunu, aile içi huzursuzluğunu, başarısız aşk ilişkilerini, kendine güvensizliğini romanlarında kaleme alır. Tüm bunları yazdıkça da kendi özgürlüğüne, hürriyetine kavuşur.

1.3. Tezer Özlü`nün Eserleri

1.3.1. Eski Bahçe - Eski Sevgi

Tezer Özlü 1963 yılında yazdığı hikâyeler ile edebiyat dünyasına girer. Daha çok *Yeni Dergi, Yeni İnsan, Yeni Ufuklar, Soyut* dergilerinde okurlar karşısına çıkan, bir dizi huzur arayışını oluşturan bu hikâyeler ilk defa 1978 yılında *Eski Bahçe* adı altında kitap halinde yayınlanır. Ama bunlar, daha önce dergilerde çıkmış hikâyelerin tamamını oluşturmuyor. Yalnız ölümünden sonra bir araya getirilen öyküleri *Eski Bahçe-Eski Sevgi* adıyla yayınlanır.

İki bölümden oluşan bu kitabın ilk bölümü *Eski Bahçe* "*Dönüş" (1964), "Eski Bahçe" (1965), "Kar" (1966), "Navona Alanı" (1967), "Gabuzzi" (1968), "Amerikalı Komşum Willy" (1968), "Motorcu İbrahim`in Bahçeli Evleri" (1971), "Cafe Boulevard" (1973), "Diskotek Brazil" (1975), "Eski Liman" (1976), "Hayalet Oğuz" (1976)* olmakla on bir öyküden oluşmaktadır. Bu kitapta Tezer Özlü`nün 1964-1976 yıllarına kadar yazdığı öykülerinde birinci tekil anlatıcı kadının sesini duyarız. Bu öyküler anlatıcı kadının labirent yaşamında geçirdiği aşamaları okura gösterir. Sanki bilinçle bilinçaltı, geçmişle şimdiki yaşanan, hasat edilmiş aile hikâyeleri bir birine geçmiş, iletişim içindedir.*"İlk ürünlerinde biçim sorununu, anlatım özelliğini kısa cümlelerle oluşturan Kıral uzum ama edebiyat tadı taşıyan cümleleri de kullanır."*[77] Fakat 1971`lerden sonra yazdığı *"Diskotek Brazil" (1975), "Eski Liman" (1976), "Hayalet Oğuz" (1976)* öykülerinde Özlü`nün yazı tekniğinde gelişmeleri, aradığını bulmuş bir yazar gibi görebiliriz. Burada artık kendi dilini, anlatımını bulmaya başladığı, gerçek bir yaşam öyküleri yer alıyor.

[77] Doğan Hızlan, *"Gelişmelerin Hikâyecisi", "Tezer Özlü`ye Armağan",* Sezer Duru (haz.), 3.baskı, YKY, İstanbul, 2015, s. 29

İkinci bölüm olan *Eski Sevgi ise, "Gökkuşağı" (1971), "Bayram Günü" (1978?), "[Palmas]" (1980?), "[Yaşayanlar. Ölenler.]" (1981\82?), "[Berlin, Saat 8:45]" (1981\82?), "Rotterdam`da" (1978\79?), "1980 Yazı Güneşi A./" (1980), "1980 Yazı Güneşi B./" (1980), "Öğleden Sonra" (1981), "Stein Alanı`ndaki Postanede" (1982), "Papaz Kausch" (1985 sonu), "[Eski Sevgi]"(1982)* olmakla on iki öykü yer alır. Bu hikâyelerden *"Gökkuşağı"(1971), "Rotterdam`da" (1978\79?), "Öğleden Sonra" (1981), "Stein Alanı`ndaki Postanede" (1982), "Papaz Kausch" (1985 sonu), "[Eski Sevgi]"(1982)* yazarın ölümünden sonra Sezer Duru tarafından Almancadan çevirilmiştir. Yazarın isimsiz öyküleri olan *Palmas, Yaşayanlar. Ölenler.* ve *Eski Sevgi* hikâyelerinin başlıkları ise ilk baskıyı yapan yayınevi tarafından verilen isimlerdir.

İlk bölümden farklı olarak ikinci bölümde daha çok tedirgin, huzursuz ruh hâli izlemini sürer, birinci tekil şahsın yerini üçüncü tekil şahıs alır. Üçüncü şahıs anlatımı ile sanki Tezer Özlü aynadaki benini izler. Artık yaşama da farklı bakar.

1.3.2. Çocukluğun Soğuk Geceleri

Tezer Özlü`nün 1980 yılında yayınlanan ilk romanı "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*" *"Ev", "Okul ve Okul Yolu", "Leo Ferre`nin Konseri", "Yeniden Akdeniz"* başlıklarıyla dört bölüme ayrılmıştır.

Otobiyografik anlatımla yazılmış roman, 1950`lerden 1980`e kadar olan yaşam serüvenini de kapsar. Yazar tarihi-siyasal olayların getirdiği bunalımlar, kuşağa tam olarak dâhil olamamak, bireysel başkaldırısı altında *Çocukluğun Soğuk Geceleri*`ni yazar.

Anlatıcı, hayatının önemli noktalarını vurgulamak için geridönüş'ler ve zaman atlamalarını kullanır. Ama Özlü, yazılarında, değişen ruh hâlini vurgulamak ve ataerkil normların saçtığı bir yaşam hissi vermek için kronolojik düzeni izlemez.

Tezer Özlü çocukluğunun izleriyle yürüdüğü bu romanda dününü yazar, çocukluğunu öyküleştirir. Yaşamöyküsel anlatımları taşıyan bu roman yazarın geçmişile bu günü arasında bağlantıyı taşır. Böylece, çocukluğuna geri dönen yazar, onu etkileyen, onda derin izler bırakan gözlemlere bakar, yaşamı sorgular. Hastalıklı, elektroşoklu günlerine, intihar edişine de yer ayırır.

Gitme özlemini taşıyan bu romanda Tezer Özlü adeta *evin* bunaltıcı halinden kaçıp kurtulmak ister. Kaygılardan, korkulardan yola çıkarak, ölümü göz önünde bulundurur. Ev aslıda yazarın hep bir kez daha gitmek için geri döndüğü bir başlangıç noktasıdır. Yazar *okul*dan da kaçmak ister, çünkü okulda öğretilen bir çok yalan gerçek yaşamda hiçbir zaman gerekmez, karanlık kilise odaları yazarı daha da bunaltır. *Leo Ferre`nin Konseri* başlığı altında eşiyle yaşadığı çatışmaları, geçirdiği psikolojik rahatsızlıkları dile getirerek bu bunaltıdan kaçmak ister. *Yeniden Akdeniz*`de bunalımın yerini doğayla iç içe geçiş alır. *Renklerini dağlara yansıtarak doğacak olan güneş* yazarın iç huzurunu artırır. Fakat bu huzurun sonsuza kadar sürmeyeceğinin de bilincinde olur. Böylece, geçmişinden bu gününe yol alan Tezer Özlü, kendi varoluşunu okurlarına sergiler.

1.3.3. Yaşamın Ucuna Yolculuk

Tezer Özlü`nün alışık olmadığımız bir yüreklilikle her şeyi açıp söylediği sıradaki romanı *Yaşamın Ucuna Yolculuk*`tur. İlk önce *"Auf den Spuren eines Selbstmords "* (Bir İntiharın İzinde) adıyla 1983`te anlatı tarzında yazılmış roman, aynı yıl içinde Almanya`da *Marburg Edebiyat Ödülü* alır, daha sonra 1984 yılında yazar tarafından "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*" adıyla Türkçe`ye çevrilir. Sevgili yazarları olan *Kafka, Svevo* ve *Pavese*`nin izini sürerek,Türk edebiyatına farklı bir eserle katkıda bulunur.

Berlin`de yazmaya başladığı kitabın üçte ikisi Berlin-Prag-Viyana-Zagrep-Belgrad-Niş-Berlin-Zagrep-Trieste-Torino-S.Stefano Belbo arasındaki yedi bin kilometrelik yoldaki olayları konu alır. Yapıt roma rakamlarıyla on bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Pavese`den alıntılar yapılarak altı alt kısma ayrılmıştır. Burada yazar yaşama dair düşüncelerini kaleme alır. Yine ilk bölümde yazar Berlin`den çıkarak Kafka`nın izini sürmek için Prag`a gider. Kafka`nın evinin önünden geçer, mezarının yanı başına oturur.

İkinci bölümde yazar, Kiş kentinde bir otel odasında kendini bulur. Bu bölümden itibaren yazar *müthiş bir diş ağrısı*yla karşımıza çıkar.

Üçüncü bölümde ise yazar Venedik`e tren bileti alarak Treiste`ye, Svevo`yu ziyaret etmek için yolculuğuna devam eder.

Dördüncü bölümde Trieste`ye varan yazar beşinci, altıncı bölümlerde de bu kentte kalarak, Svevo`nun izini sürdürür. Svevo`nun geçtiği yerlerden geçer, kızı Letiza`yı ziyaret eder, okuduklarıyla-edebiyatla yaşam arasında bağ kurar. Sonrasında Torino`ya giden trene binerek yeni bir yolculuğa başlar.

Yedinci bölümde yazar S.Stefano Belbo`ya varır, Torino ve Pavese`yle ilgili anlatılarını ele alır ve son bölüme kadar burada kalır. Çok sevdiği yazar Pavese`nin

kahramanlarıyla tanışır, Nuto ile karşılaşır, Otel Roma`da Pavese`nin intihar ettiği 305 numaralı odayı bulur ve en son olarak da Pavese`nin mezarını ziyaret eder.

Eline kağıt kalem alarak, onların yaşantılarına girer, geçtiği yollardan geçer, yaşamlarının geçtiği kentleri dolaşır, onların varlığına yaslanarak kendi yalnızlığını unutur. Adeta hayatla edebiyat arasındaki çizgiyi geçer, resimdeki karelerden çıkarak, kendi benine yolculuk yapar.

1.3.4. Zaman Dışı Yaşam

Kalemini sanatın çeşitli dallarında kullanmış olan Tezer Özlü, kendi roman ve öykülerinden yola çıkarak, *Zaman Dışı Yaşam* adlı senaryosunu kaleme alır. 1983`te Almanca kaleme aldığı bu senaryo, Sezer Duru tarafından Türkçeye çevirilerek 1998 yılında yayınlanır.

Yaşamın Ucuna Yolculuk romanının adeta senaryoya dönüşülmüş hali olarak adlana bilen *Zaman Dışı Yaşam* senaryosunda sadece, Pevese üzerine yapılmış bölümlere yer verilmiş, *Çocukluğun Soğuk Geceleri* romanından da bazı konular ele alınmış, *Eski Bahçe-Eski Sevgi*`deki öykülere göndermeler yapılmıştır. Senaryo, uygun olarak diyalog, iç ses ve dış sesten oluşmaktadır.

Pavese`nin izi sürülen bu senaryoda, onun yapıtlarından seçilen metinler dış ses olarak da senaryoya eklenmiştir. Senaryodaki kadın tipi, yazarın kendi prototipidir.

Kaybolmuş büyükanneyi aramakla başlayan senaryo, *Eski Bahçe* ve *Kar* öyküleri ile sesleşir, ölüm döşeğinde olan büyükanne ölüme giderken, küçük kız da yavaş yavaş büyür. İkinci sahnede artık büyümüş olan kız, kendini bir tren yolculuğunda bulur. Artık dış dünyanın değişen biçimlerini algılamaya başlar. Yolculuk boyunca geçmişe geridönüş yapan kadın, ölen büyükannesini ve onunla geçen günlerini hatırlar. Rainer adlı sevgilisiyle yolculuğa çıkar, ama yolda ayrılırlar. Bir sonraki sahnelerde *Yaşamın Ucuna Yolculuk*`daki olaylar gerçekleşir, bir *Yunanlı* ile karşılaşır, *Satıcı*yı kendi yalnızlığı içinde bırakır, Pavese`nin intihar ettiği 305 numaralı odayı bulur, onun uzandığı yatağa uzanır.

Senaryodaki olayların yanı sıra kendi geçmişini düşünen yazar, aynı zamanda bugününe göndermeler yapar. Bu bakımdan *Zaman Dışı Yaşam* ve *Yaşamın Ucuna Yolculuk* bir biriyle iç içe geçmiş bir niteliktedir. Bundan başka *Zaman Dışı Yaşam*`da anlatıcının kendi metinlerile beraber, Pavese`nin metinlerine yaptığı göndermeler de vardır.

Tezer Özlü senaryoda canlandırdığı kadının ismini vermese de eylemlerini okura yansıtmak için net tasvirler kullanarak onun *Trende,* Dışarda mısır tarlaları, Kadının Berlin`deki odası, Trenin penceresinde, Trieste istasyonunda, Trieste. Otel odasında, Roma oteli. Turin`de v.b olgularıyla daha da canlı kılar.

II. Bölüm

2. Yabancılaşma

2.1. Yabancılaşma kavramı

Yabancılaşma kavramı geçmişten günümüze kadar çeşitli alanlarda görülen çok yönlü bir kavramdır. "Günümüzde kavram olarak yabancılaşma yerine "yabancılaşmalar" geçmekte ve konuya çoğulcu bir yaklaşım görülmektedir."[78] Yabancılaşma kavramı hemen her bilimde incelenme konusu olmuş ve bize bütünleşme derecesi hakkında bilgi vermektedir. Felsefeden psikoloji, sosyoloji, siyaset, ekonomi ve başka bilimlere kadar uzanan bir çok alanlarda kullanılmaktadır.

Yabancılaşma Fransızca "aliénation", Latince ise "alienatio" sözcüğündendir. Latince alienatio "başkasına bırakma, iletme veya iletim, sevgisizlik, soğukluk" anlamına gelmektedir:

"Raymon Williams'a göre, yabancılaşma (alienation), çok değişik alanlarda halen kullanımda olan ve kafa karıştırıcı yeni kullanımlara geçebilen çok zor bir kelimedir. Kök kelime Latince alienera`dır. İngilizcede 14. Yüzyıldan beri geçerli olan iki temel anlamı vardır. Birinci anlamı, normalde Tanrı`dan koparılma veya kopma ya da bir insan veya bir toplulukla ve kabul edilen siyasi bir otoriteyle ilişkilerin kopması şeklinde ifade edilir. İkinci anlamı ise 15. Yüzyıldan itibaren bir şeyin mülkiyetinin bir başkasına aktarılması eylemini anlatmak için kullanılır."[79]

Türkçe etimolojik sözlüğüne göre yabancılaşma Farsça kökenli "*yaban*" sözünden türetilmektedir. "Sözcüğün Farsçadaki karşılığı ise *boş, ıssız yer* anlamına gelen "yaban"dır.

[78] Mustafa E. Erkal, *"Sosyoloji (Toplumbilim)",* DER Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2016, s. 296
[79] Halime Ünaldı, *"Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyoloji Denemesi*", Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011,s. 6

Yine Farsçadaki *çöl, ova, ıssız yer* gibi anlamları olan "beyaban" sözü buradan türer. Türkçede yaban sözcüğünü karşılayan bir de "il, el" sözcükleri vardır."[80] Böylelikle, *yabancı* sözcüğünden türetilmiş bu olgu bazen zaman, bazen mekân, bazen toplum, bazen de fertin kendisine ait olabilir.

"Büyük Türkçe Sözlük" de ise D.Mehmet Doğan yabancılaşma olgusunu farklı tanımlarla ele alır:

> "*1.Yabancı hale gelme, 2. İnsanın sosyal hayat karşısında duyduğu huzursuzlukla karışık ruh hali alinasyon. 3. İnsanın kendi bendinden uzaklaşması, kendine yabancı olma hali. 4. Kendi milletinden kültüründen uzaklaşıp başka toplulukların kültürünü, değerini benimseme hali".*[81]

Yabancılaşma olgusu tarihin her döneminde görülmüştür. Özellikle sanayileşmeyle birlikte değişen toplumsal yapıda daha da önem kazanmıştır. Bir "öz"ün varlığını gerektiren yabancılaşma, bireyin "ben kimim?" sorusunun cevabını aramaya sürükler ve böylelikle, durağan kimlik anlayışından sıyrılarak, çoklu ve değişken bir kimlik anlayışına bürünür. Gordon Marshall`ın ifadesiyle yabancılaşma kavramı *"bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır."*[82] Artık bu kavram çağımızda gündelik dilde de kullanılmaktadır.

[80] İ. Zeki Eyüboğlu, "*Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*", Sosyal Yayınları, İstanbul 1995, s.714
[81] Doğan, D.Mehmet, *"Büyük Türkçe Sözlük*", Vadi Yayınları,Ankara, 2001, s. 1380
[82] Özgen Yalçın, Ali Dönmez, "*Sosyal Psikolojik Açıdan Yabancılaşma: Dean`in Yabancılaşma Ölçegi`nin Türkçeye Uyarlanması*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, s. 151

2.2. Yabancılaşma`nın Tarihi Kökeni

Her şeyden önce, yabancılaşma teorisile ilgili felsefi düşünce tarihinde önceler de çok sayıda ilginç fikirlerin vurgulanması gerekir. Fakat bu kavramın kavramsal öğretimi kendisini 17.-18. Yüzyıllardan (T.Hobbs, J. Rousso, F. Ciller ve diğerleri) göstermiştir. Bu düşünürlerin çalışmalarında, yabancılaşma siyasi yönetim organizasyonu olan devletin yaratılışını ve işbölgüsünü incelemiştir. Bununla birlikte Klassik Alman felsefesinde yabancılaşmanın daha geniş bir yorumlanması yapılmıştır.

Tarih boyunca kendi var oluşunu sürdüren yabancılaşma, ilk kez Batı`da Eski Ahid`deki putperestlik kurumu çerçevesinde oluşmaktadır. Burada yabancılaşma puta tapma olarak karşımıza çıksa da, puta tapma tanrıya inanmak şeklinde olmayıp insanın kendi ürünlerine bağlanması, nesnenin karşınında aciz duruma düşmesi görülmektedir. Fromm`un ifadesiyle:

> *"İnsan, enerjisini, sanatsal yeteneklerini bir put yapmak için harcar, sonra da kendi insanca çabasının sonucundan başka bir sey olmayan bu puta tapar. İnsanın yaşam güçleri bir "nesne"ye aktarılmıştır; bu nesne, artık bir put olduğundan, insanın kendi yaratıcı çabalarının sonunda ortaya çıkmış bir şey değil de sanki ondan kopuk, onun üstünde, ona karşı olan, insanın tapıp boyun eğdiği bir şey olarak algılanır."* [83]

Tolan`a göre puta tapmayı sadece dinsel boyutlarıyla ele almak doğru bulunmaz:

[83] Erich Fromm, "*Sağlıklı Toplum"*, cev. Yurdanur Salman – Zeynep Tanrısever, İstanbul, Payel Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 117.

"Zaman içinde bir devlet, din, bir kişi ya da herhangi bir eşya biçimine bürünerek karşımıza çıkar. Yani bireyin yaratıcı gözüyle oluşturduğu herhangi bir nesneye kayıtsız şartsız ibadet etmesidir puta tapma." [84]

İlk olarak teolojide varlığını göstermiş yabancılaşma problemi, Hristiyanlık dininin "günah ve kefaret öğretisi" düşüncesinde de karşımıza çıkmaktadır. ilk günahla tanrıya yabancılaşan insan aynı zamanda kendi benliğine de yabancılaşır. Nasıl ki, yasak elmayı dalından koparıp yiyerek Cennet`ten kovulan Adem kendi varlığına yabancılaşır. Böylece, ilk günah kendi beraberinde yabancılaşmayı da getirir. Dini açıdan yabancılaşma insanın Cennet`e kavuşmasına kadar sürecek bir olgudur.

Dinden farklı olarak ise felsefe tarihinde yabancılaşma olgusu Platon`un(M.Ö. 380/2006) öğretisine dayanmaktadır. Ona göre yabancılaşma Var Olan Ruh`un Maddeyle sürdürdüğü ilişki sonucudur. Yani "Bir" olarak adlandırdığı Tanrı dışındaki her şey ondan taşar, dolayısıyla, Ruh ve Madde de "Bir"den taşar. "Bir" var olandır, Ruh ise ona daha yakın olandır ve Madde`yle kurduğu her ilişkide kendine yabancılaşacaktır*: "Hatta bebeğin anne karnının güvenli ortamından ayrılıp yabancısı olduğu bir dünyaya doğması düşünülerek yabancılaşma, Otto Rank'in psikanalitik yorumunun da katkısıyla, yaşamın başlangıcı kadar geriye götürülebilir."*[85]

İlk kez, klasik Alman felsefesi yabancılaşma ile ilgili daha geniş bir açıklama yapmıştır. Özellikle, Hegel yabancılaşmanın anlamını genişletir, aynı zamanda meneviyat ve bilinç için geçerli kılar. Ona göre, bilincin oluşumu süreci Mutlak fikir, devlet, din, sanat ve diğer biçimlerde değişir. Yine Hegel`e göre *"Varlık, sürekli bir gelişim içerisinde olan bir varlıktır ve o yabancılaşmayı yorumlarken ''tin'', ''ide'', ''logos'' ve ''us''kavramlarını göz önünde*

[84] Tolan, Barlas, "*Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma*", Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1980, s. 143

[85] Özgen Yalçın, Ali Dönmez, "*Sosyal Psikolojik Açıdan Yabancılaşma: Dean`in Yabancılaşma Ölçegi`nin Türkçeye Uyarlanması*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, s. 151

bulundurur."[86] Burada vurgulamak istediği ruh`tur: *"Hegel`in çalışmalarında yabancılaşma kavramını, fiziki anlamda insanın var oluşu ile, ruhi anlamdaki varlığı arasındaki mesafeye dayanmaktadır."*[87] Bu bağlamda bireyin yarattığı dünyası zamanla yabancı bir güçe dönüşür ve birey bu dünyada yabancılaşma sorunsalıyla karşı karşıya kalır*. "Aynı zamanda Hegel, Tanrı-insan varlığındaki Tanrının insana yabancılaştığını da ortaya koymaktadır*."[88] Ona göre, insanın Tanrı oluşundan uzaklaşması bir yabancılaşma olgusudur.

Yabancılaşma kavramını daha geniş bir biçimde araştıran düşünürlerden biri de K. Marx`tır. Hegel`in yaklaşımlarından farklı olarak Marx, emeğin yabancılaşmasını ortaya koymaktadır. Fakat, Hegel`in düşüncelerine karşı çıksa da, bir çok görüşlerinden de esinlenmiştir. Marx yabancılaşmanı ontolojik bir kavramdan sosyolojik bir kavram haline getirmiştir. Ona göre insanın yabancılaşması *"çağdaş toplumun iş sürecine verdiği biçime"* bağlıdır. Yine Marx`a göre emek, insanın en önemli fealiyeti "yaşam fealiyeti"dir. İnsan, emeği aracılığıyla dünyasını ve bunun sonucunda kendini yaratır. İnsan, yaratıcı çalışma aracılığıyla kendisini gerçekleştirir, bir yandan türünün potansiyellerini hayata geçirir, bir yandan da kendi toplumsal doğasını dışa vurur.

Marcuse ise, *"Yabancılaşma kavramının bireyler kendilerini onlara dayatılan varoluş ile özdeşleştirdikleri ve onda kendi gelişim ve doyumlarını buldukları zaman sorgulanabilirlik kazandığını belirtiyor".*[89]*demiştir*

Durkheim, kavram olarak yabancılaşmayı hiç kullanmamıştır. Fakat sonuç olarak yabancılaşma olgusunu doğuracak olan "anomi" kavramını literature sokmuştur. "Toplumsal İşbölümü" ve "İntihar" adlı eserlerinde anomi üzerinde yoğun olarak durmuştur.

Sanayileşmenin getirdiği birçok sonuç, yabancılaşma kavramının hızla gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bakımdan olacaktır ki Fromm, kapitalist toplumdan çok

[86] Melahat Bayram, *"Thomas Bernhard ve Yabancılaşma Sorunsalı*", Akademik Bakış Dergisi, 2013, s.6
[87] Mustafa E. Erkal, "*Sosyoloji (Toplumbilim)",* DER Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2016, s. 297
[88] Mustafa E. Erkal, *"Sosyoloji (Toplumbilim)*", DER Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2016, s. 297
[89] Melahat Bayram, "*Thomas Bernhard ve Yabancılaşma Sorunsalı*", Akademik Bakış Dergisi, 2013, s. 5

sanayileşmiş toplumu eleştirir. Fromm`a göre yabancılaşma, bireyin kendisini yabancı gibi duyduğu deneyim sürecidir. Bu deneyim süreç içinde ise birey kendine yabancıdır. Fromm "Sağlıklı Toplum"da belirtdiği gibi:

> "*Kendisini dünyasının merkezi, edimlerinin yaratıcısı olarak görmez, tersine, edimleri ve bu edimlerin sonuçları, onun boyun eğdiği, hatta taptığı efendileri olmuştur. Yabancılaşmış insan, başka herhangi bir kişiden koptuğu gibi, kendisinden de kopmuştur. Herkes gibi o da, kendisini nesneleri algıladığı gibi beş duyusu ve sağduyusuyla algılar; ama bunu yaparken de kendisiyle ve dış dünyayla üretici bir ilişki içinde değildir."*[90]

Friedrich Nietzsche ise yabancılaşma problemini felsefede *decadence* terimiyle ifade eder. Latice kökenli *decadere* sözcüğünden gelen *decadence,* Fransızca çürüme, bozulma, çözülme veya çöküntü anlamına gelmektedir. Nietzsche, eserlerinde *decadence*` nin kaynağını, oluşumunu ve aşılmasını göstermekle bunun sadece Avrupa ve Batı`ya has değil, bütün insanlığın içine düştüğü bir toplumsal hastalık olduğu belirlir. *Decadence* kavramı çerçevesinde yabancılaşma problemini ele alır. Çürümenin her bir canlı organizma için olduğu gibi, bireyin yaşamında da karşısına çıktığı kanaatindedir.

[90] Erich Fromm, *"Sağlıklı Toplum"*, çev: Y. Salman ve Z. Tanrısever, Payel Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1996, s. 116

2.3. Edebiyat`ta Yabancılaşma

2.3.1. Dünya Edebiyatı`nda Yabancılaşma

Tarih boyu var olan yabancılaşma kavramının başlanğıçtan bu yana edebiyatta da var olduğunu söyleyebiliriz. Edebiyatta yabancılaşma, toplumdaki geçerli yaşam biçimini *yabancı* bir bakışla izleyen, ona yabancılaşmış insanların öykülerinin anlatılmasıdır. Yabancılaşma, birçok derin duyguyu ortaya çıkarabileceği için edebiyatta ortak bir temadır. Çok sert bir biçimde davranan veya bunu yapmak zorunda olan karakterlere eklenebilir. Her iki durumda da, yabancılaşmış karakterler, karşı karşıya kaldıkları kişisel güven ile bir entrika hissi yaratırlar.

Edebiyatta kendine ve topluma yabancılaşmış bireyi modernist roman anlayışında da görmekteyiz. Çünkü 19. Yüzyılda Batı`da modernizm ortaya çıkışı edebiyatta da yabancılaşma olgusunun etkisini göstermiştir. Edebiyatta yabancılaşma olgusu Yıldız Ecevit`e göre, 14. Yüzyıl İtalyan aydını Dante`nin "*İlahi Komedya*" adlı yapıtında karşımıza çıkar. O bu durumu şöyle anlatır:

> "*İlahi Komedya`da cehennemin katmanları arasında dolaşan Dante, yoz bir toplumun insanların karanlık eylemleriyle dokur metnini. 14.yüzyıl İtalya`sının "yabancılaşmış" insanıdır Dante; yalnızdır, dış dünyayla örtüşmekte zorlanmaktadır.*"[91]
>
> "*İlahi Komedya`nın dış dünyayla uyum sağlamakta güçlük çeken, cehennemin katmanları arasında dolaşan Dante`si; Goethe`nin Genç Werther`i, Kafka`nın Değişim`indeki Gregor Samsa, Max Frisch`in Homo Faber`indeki teknik adam Walter*

[91] Yıdız Ecevit, "*Edebiyatta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma*", Virgül 14, Aralık 1998, s. 45-47

Faber ve Beckett`in roman kişileri korku, yalnızlık ve umarsızlık etrafında şekillenen yeni insanın edebi metinlerdeki yansımaları olmaktadır".[92]

Yıldız Ecevit`e göre "*18. yüzyılda Goethe`nin Genc Werther`i, kalıplaşmış değer ölçütleriyle biçimlenmiş burjuva toplumunda, üstü küllenmeye başlayan bir insan özelliğini, "duygu"yu dorukta yaşayabildiği için bir "yabancı" madde gibi algılanır. Toplumdaki gidişe yabancılaşan, ona ayak uyduramayan ve "özü"nü yaşamak isteyen insanın çığlıklarıyla doludur Goethe`nin Werther romanı."*[93] Yabancılaşma unsuru gibi görülen eserin kahramanı Werther`dir. Hayali arkadaşı olan Willhelm`e mektup yazmasından oluşan bu eserde, Werther yaşadığı olaylardan kaçmak ister ve bu huzuru doğayla iç içe geçmiş bir yerleşim yerinde arar. Fakat burada da aradığı huzura erişemez, toplumdaki değişikliklerden kendisini uzak tutar ve böylelikle kendisini yabancılaşmanın içine atar.

Yabancılaşma teması Rus edebiyatından da yan geçmemiştir. Çağdaş Rus edebiyatının en önemli isimlerinden olan Puşkin, Gogol, Dostoyevski, Çehov, Turgenyev ve başkalarının eserlerninde yabancılaşma olgusu karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılın Rus toplumuna beraberinde getirdiği derin ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlara şahit olan bu yaratıcı insanlar karmaşık toplumsal deneyimlerini eserlerine yansıtmıştır. Rus modernleşmesi toplumun kültür ve inancına yabancı bir düşünce olarak algılanmış ve ona yönelik ciddi tedbirler ortaya çıkmıştır. Böylece, bu farklı düşüncelerin yansımaları edebiyatı da etkilemiş, bu dönemde Rus edebiyatına büyük eserler vermiştir.

Rus edebiyatı`nın incisi olan, Dostoyevski`ye göre "*derin sezgisi, dehası ve apak Rus yüreği*"[94] adlandırdığı Puşkin, eserlerinde huzursuz, istediğini bulalamış, köklerini topraktan koparmış, kendi toplumuna yabancılaşmış zümreleri konu edinmiştir. Ele aldığı tipler ise gerçek hayattan aldığı,Rusya`nın yaşayan insanlarıdır.

---

[92] Macit Balık, *"Edip Cansever`in Tragedyalar`ında Yalnızlık, Bunalım Ve Yabancılaşma*", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yaz-2011, Cilt 4, s. 10

[93] Yıdız Ecevit, *"Edebiyatta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma"*, Virgül 14, Aralık 1998, s. 45

[94] F. M. Dostoyevski, *"Puşkin Üzerine Konuşma"*, çev., Tektaş Ağaoğlu, B/F/S Yayınları, 1987, s.17

Petro`nun büyük devrimlerinden sonra toplumun içinde beliren illetler, halktan ve çevreden kopukluk, siyasi modernleşmenin getirdiği yabancılaşmaya sebeb olmuştur. Puşkinin ele aldığı bu konular, halkın şuuruna inanması onun dehası olmuştur:

> "*Petro`nun büyük devrimlerden sonra içimizde beliren bu korkunç toplum illetini bulup çıkaran insanı, onun akıl ve deha yüceliğini ne kadar övgüyle, sevgiyle ansak yeridir. Puşkin gelip yaraya parmak basmasaydı, bugün illetimizi böyle yakından bilmeyecektik. Bizi ilk avutan da o oldu.*"[95]

Rus edebiyatının diğer önemli yazarlarından biri de Nikolay Vasilyeviç Gogol`dur. O, 19.yüzyıl Rus edebiyatında romantizmden realizme geçiş dönemindeki en önemli isimlerden biridir. Gogol`un en önemli eserlerinden biri Dante`nin "*İlahi Komediya*"sını örnek alarak yazdığı "*Ölü Canlar*" poemidir. Bu eserini Rus sosyal yaşamından esinlenerek yazmıştır. Eserde, bu topraklarda yaşayan toplulukların günlük yaşamını ve kültürlerini kaleme almıştır. Ayrıca eserde toprak ağalarından bahsedilerek, bu toprak ağaları aracılığıyla da ezilen kölelerin yaşamlarıyla, mujiklerin yaptıkları sahtekarlıklarıyla yabancılaşma kavramını ele alır. Böylelikle yazar, realist bir dilde ülkesindeki bayağılık ve ruhi boşlukları kaleme almıştır.

Rus düşünce yaşamında büyük etkiler yapmış nihilizm düşüncesinin önemli isimlerinden biri de Turgenyev`dir. Yaşamını Avrupa`da geçirmiş Turgenyev`in en önemli eserlerinden biri "*Babalar ve Oğullar"* romanıdır. Roman kahramanı olan Bazarov, bir nihilisttir. Hiçbir şeye saygısı olmayan Bazarov, karşısındakini eleştirmekten çekinmeyen, insanları kolayca etkileyen biridir. Yeni çağ Rusya`sının tipik temsilcisi olmakla beraber, yeni ile eski çağ arasındaki kopuşu da temsil etmektedir. Dolayısıyla iki dünyanın kopuşunu izleyen Bazarov, hem ailesine, hem de topluma yabancılaşır. Ne geçmişin değerlerine, ne kutsal değerlere saygı gösterir. Böylece, toplumdan kopmuş şekilde de hayatına veda eder.

[95] F. M. Dostoyevski, *"Puşkin Üzerine Konuşma*", çev., Tektaş Ağaoğlu, B/F/S Yayınları, 1987, s.18

Rus edebiyatı`nın ve aynı zamanda Dünya edebiyatı`nın en önemli yazarı Dostoyevski`dir. Yabancılaşma sorunsalını da en iyi şekilde o ele almıştır. *"Yer Altından Notlar"* kitabı yabancılaşmayı içinde barındıran en göze çarpan eseridir. *Billur Saray* imgesi üzerinde bir modernleşme eleştirisini de yapar. İki bölümden oluşan romanı, dış dünyayla bağlarını koparmış, hasta bir adamdır. Gösterişsiz, içi hınçla dolu bu adam kendisiyle baş başa kalarak sanki, toplumda niçin bulunmasının neden kaçınılmaz olduğunu söylemek istemektedir.

Yabancılaşma denince akla hiç şüphesiz Kafka gelmektedir. Yabancılaşma probleminde Kafka en uç noktaya kadar gitmiştir. Kafkanın hemen hemen tüm eserlerinde yabancılaşma olgusu, olağanüstü olaylar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. *Dava* ve *Dönüşüm* romanları yabancılaşma olgusunun açıkça görüldüğü yapıtlarından biridir. Olağandışı özelliklerin yer aldığı bu metinlerde, soğukkanlıklı bir şekilde sıradışı olaylar anlatılır. Ana kahramanlarını kendisine, çevresine yabancılaştırmakla kalmaz, onun dış görüşünü de yabancılaştırır. Genellikle, kimlikleri belirsiz olan bu karakterleri birer yabancı gibi ele alır. Kafkanın yabancılaşma olgusunda en önemli başarısı da, burada bireyleri kişiliklerinden ve dünyadan uzaklaştıracak kadar etkilendirdiğini göstere bilmesidir. Eserlerindeki sıradışı kahramanları, absürt olaylar örgüsü ve umutsuz bireyler olmakla metamorfik özelliklere de sahiptirler. *Değişim* adlı yapıtında *Gregor*`un böceğe dönüşmesi de bu olağanüstü olaylardandır. Toplumdan dışlanmış *Gregor*`la Kafka, adeta toplumun norm ve genel yapısına baş kaldırır, modernleşmenin getirdiği zorunluluklardan sonra kendini gerçekleştirme sürecinde kendine yabancılaşan bireye dönüştürür.

Batı edebiyatında yabancılaşmayı ele alan bir diğer yazar Samuel Beckett`ir. Beckett`in eserlerinde daha çok karamsarlıklar, ana karakterlerin yalnızlığı ile karşılaşmaktayız. İnsanın bu bunalımı ve yabancılaşması özellikle *Godot`yu Beklerken* adlı yapıtında göze çarpmaktadır. Burada yabancılaşma teması sık sık canlandırılıyor. Ana

karakterler olan Vladimir ve Estragon`un bir birlerini kaybetme korkuları, Pozzo, Lucky ve Vladimir ile Estragon`un ruhsal durumuyla karşılaşmaları ve tercit nedeniyle yozlaştırılma korkusuyla yapancılaşma temasını ele alır. Beckett burada, yabancılaşma temasını ve Vladimir ile Estragon`un hayatlarına son vermeyi düşündüklerinde yalnız kalmalarını gösterir. Fakat bu düşünceni hemen de iptal ederler. Çünkü intihar sadece onların ölmesi değil, aynı zamanda Godot`yu görmelerini de engeller. Böylece Godot`yu beklemeleri, Vladimir ve Estragon`u önceki yaşamlarından uzaklaştırdığını ve onları toplumdan koparark ruhsal durumlarını kötüleştirdiğini ve her ikisinin de gayri meşru görünmesini sağladığını görebiliriz.

Yabancılaşma olgusunu özellikle *Yabancı* adlı yapıtında işleyen diğer Batı edebiyatı temsilcisi Albert Camus`tur. Ana kahramanın bir yabancıyı temsil ettiği romanda, bu özellik belkide yabancılaşma olgusunun işlendiğine kanıttır. Kahraman annesinin ölümüne tepki vermeyecek kadar soğukkanlılığını korumaktadır. Meursault`un şifreli ve görünüşte umursamazca davranışı, diğerlerinin ona tepkisi, ona bu yabancılaşma hissini veriyor. Meursault “normal” insanların gösterdiği tepkiye tepki göstermediğinde etrafdakiler şaşırır ve bu onun yabancılaşmasını oluşturur.

2.3.2. Türk Edebiyatı`nda Yabancılaşma

Batı edebiyatında önemli bir yere sahip olan yabancılaşma, Türk edebiyatı`nda da dikkati çeken bir akım olarak ismini duyurmuştur. Tanzimat`la başlayan Cumhuriyet`in getirdiği devrimlerle toplumdaki değişim, insanlardaki kimlik bunalımı, yabancılaşmanın gelişmesine sebep olmuştur. Bu dönemlerde Batı`nın bir model gibi alınması, Batılaşmanın da bir simgesi olmuştur. Dolayısıyla, geleneksel kültürün yanı sıra Batılı kültür hayatı bir arada yaşanmaya devam eder. Bu da toplumda ikili kültürün yaşanmasına sebeb olur. Böylece, Tanzimat döneminde başlayan Türk edebiyatının kültürel gelişim sonucu olarak ortaya çıkan hikâye ve roman türlerinde, toplumdan yabancılaşan birey ve yabancılaşma konusu hakim olur.

Yabancılaşma olgusu 1950`li yılların Türk edebiyatında, Ahmet Hamdi Tanpınar`ın eserlerinde görülmeye başlar. Yazar yabancılaşmış bireyle ilgili *Hayat Karşısında Münevver* başlıklı yazısında "*hayat şüphesiz, bütün cemiyetindir. Fakat mesuliyetleri yalnız münevverindir. Yükünü kaderin ve tesadüfün ayırdığı paraya görehep beraber taşırız. Fakat, tarih karşısında hesabını münevver veri*"[96] diyor. Yabancılaşmanın paradigmasına özellikle, *Huzur* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanlarında rastlamak mümkündür. Tanpınar eserlerinin ana karakterleri ise kendi varlığını arayan, değişime uğrayan, tereddütler yaşayan, yalnızlaşan, kendi kendisiyle ve toplumla hesaplaşan bireylerdir. *Huzur* romanının ana karakteri *Mümtaz*`ın kişiliği de bu kalıptandır. Romanda *Mümtaz* yanlışlık sonucunda babasını daha sonra annesini genç yaşlarında kaybetmesi sonucunda kendisini ve manevi dünyasını huzura kavuşturacak iç mizamı aramaktadır ve bu olgu roman boyunca sürer. Fakat Mümtaz aradığı iç huzuru bir türlü bulamaz; hastalık, ölüm , çeşitli ruh halleri, değişik fikirler gibi olgular peşini bırakmaz, onu deliliğe sürükler.

[96] Ahmet Hamdi Tanpınar, "*Yaşadığım Gibi*", Dergah Yayınları, 3. Baskı, 2000, s. 46

Saatleri Ayarlama Enstütüsü romanında ise Hamdi bey Batı`yla Doğu uygarlığı arasında kalmış Türk toplumunun zamanla nasıl değişmesini ironik bir biçimde ele alır. Dört bölümden oluşan romanda, Hayri İrdal`ın geçirdiği kimlik bunalımı anlatmaya çalışmıştır.

Türk öykücülüğünün en önemli simalarından biri olan Saik Faik Abasıyanık da yabancılaşma olgusundan yan geçmemiştir. Büyük bir ustalıkla ele aldığı yabancılaşma paradigması, kendinden sonraki kuşakların edebi anlayışına da etkisiz ötüşmemiştir. Mehmet Kaplan yazarın bu denli gerçekliğe yaklaşımına değerlendirme yaparak "*Saik Faik, hayata bakış ve anlatış tarzı bakımından "gerçekçi"dir. Fakat o, gerçeği sadece dış görünüşü bakımından anlatmaz, dülger balığında olduğu gibi, çirkin bir dış görünüşün arkasında iyi bir ruh, derin bir mana da bulur.*"[97] Son dönem öykülerinine konu olan bu olgu, kalabalıklar içinde yalnızlaşan ana karakterlerinin sürdüğü bohem yaşamı okurlarına etkili bir halde iletmektedir. Sıradan bir insanın yaşam hikâyesini ele alarak, varoluşa ilişkin sorunları, bunalımları ortaya koyar metinlerinde. Özellikle de, *Lüzumsuz Adam* ve *Alemdağ`da Var Bir Yılan* kitabı dikkati çekmektedir.

Saik Faik`in otobiyografik karakterli metinlerinden biri olan *"Ben Ne Yapayım?`daki (Lüzumsuz Adam) mektupta anlatıcının müstakbel iş ortağı geçmişte yaptıklarından dolayı pişmanlık ve özrünü ifade etmektedir. Mektupda bir rüyadan da bahsedilmektedir ancak hikâyenin anlatıcısı mektubun tamamını vermez. "*[98]

Türk edebiyatında yabancılaşma olgusu 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra daha çok görülmektedir. Bu dönemde Yusuf Atılgan, Vüs`at O.Bener, Ferit Edgü, Orhan Duru, Demir Özlü, Leyla Erbil, Tezer Özlü gibi yazarların eserleri başta gelmektedir. Varoluş belleğinde

[97] Mehmet Kaplan, *"Hikâye Tahlilleri*", Dergah yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2002, s.194
[98] Celal Aslan, "*Sait Faik Abasıyanık`ın öykülerinde kurgu ve anlatım teknikleri*", Doktora Tezi, Ankara, 2007, s.167

yabancılaşmış bireyleri konu alan bu yazarlarla ilgili Atilla Özkırımlı *Türk Edebiyatında Akımlar* maddesinde yazar:

> *"Fransız varoluşçuluğu ve Fransa`da filizlenen "Nouveau Roman"(Yeni Roman)`ın ya da Saik Faik`in son hikâyelerinde dile getirilen gerçeküstülücüğün etkisinde kalan bir dizi genç erkek ve kadın yazar, formal denemelere ve bireysel psikolojiye yönelik yeni bir anlatım biçimi denediler. Burada öngörülen gerçekliğin, görünen dış olayların ortaya konulmasından ibaret olmaması, aynı zamanda insan davranışlarının derinliklerindeki, bilinç altındaki nedenlerini de kapsamasıydı. Bu grup yazarlar arasında Vüs`at O. Bener, Yusuf Atılgan, Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Ferit Edgü, Demir ÖzlüŞ Adnan Özyalçıner, Onat Kutlar, Erdal Öz, Bilge Karasu gibi isimler vardır."*[99]

Bu sanatçıların eserlerinde bireyin psikolojik durumu ile an`daki durumu sentez içerisinde verilmektedir. Yusuf Atılgan`ın *Aylak Adam* romanı yabancılaşmayı bir sorunsal olarak gören ilk romandır. Eserin kahramanı C., babasından kalan emlakların kirasıyla geçinen, yalnız başına kalan bir gençtir. Fakat mutlu biri değildir, iç sıkıntısı içindedir, toplumun değerlerine, yaşam biçimlerine sırtını döner ve böylece, yabancılaşmış bir karaktere dönüşür. İçinde bulunduğu bu büyük bunalım, onu huzur arayışına itse de, günlük yaşamı kitap okumak, sinemaya gitmek, yürüyüş yapmak ve düşünmekten ibarettir. Bir bakıma sanki yazar romada günlük yaşam eleştirisi yapmak ister.

Yazarın ikinci romanı olan *Anayurt Oteli*`nde yabancılaşma kavramı daha da üst düzeye çıkarılarak, toplumla iletişime geçemeyen, bütünüyle topluma yabancılaşmış bireyi *(Zebercet)* işler. Romanın ana karakteri olan Zebercet, hayatı saçma olarak kabul eder ve adım adım kendini intihara sürükler. Yine bu romanında da yazar yabancılaşmış bir bireyin yaşam hikâyesini anlatır.

[99] Atilla Özkırımlı, *"Türk Edebiyatında Akımlar"*, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınları, 4. Cilt, 1982, s. 1163

Yalnızlık ve kimlik sorunsalıyla ortaya çıkan yabancılaşma olgusunu ele alan diğer yazar ise Vüs`at O. Bener`dir. Yazar *Buzul Çağı`nın Virüsü* romanında siyasal olayların getirdiği bunalımı ele alır. Ana kahraman Osman, sık sık ölüm ve intihar kavramıyla iç içedir. Hem dönemin siyasal olayları, hem başarısız aşk yaşamı onu yabancılaşmaya doğru iten etmenlerdendir. Yazar ana kahramanın iç buhranlarını okura yansıtmak için ağır baskılı bir dil halini kullanır. Gürsel Aytaç eser hakkında değerlendirilmesini verirken romanın parçalı ve anlaşılması zor yapısal özelliklerine dikkat çeker:

> *"Leibniz`in monodolojisini andırır bir parça – bütün ilişkisi içinde bu roman biçimi "birim"in kendi içinde bağımsız mükemmelliği ilkesini her şeyin üstünde tutuyor. Parçaların bütüne, birimlerin birbirine bağıntısı, zaman, mekân, çağrışım, olay dizisi vb. sıralama dizisinin tutarlı ard ardalığına uymuyor, ancak uzak açıdan, kuş bakışı, topluca bir değerlendirme, anlamlı bir bütüne götürüyor insanı."*[100]

Dönemin getirdiği sorunların bireyin iç dünyasına nasıl etki ettiğini kaleme alan yazarlardan biri de Ferit Edgü`dür. Ferit Edgü kahramanları da toplumdan bağlarını koparmış, toplumsal geleneklere karşı çıkmış, kendi var oluşunu sorgulayan kimselerdir. Aynı zamanda Ferit Edgü, Türk edebiyatında varoluşçu edebiyatın da ilk temsilcilerinden biridir. Orhan Duru`nun değerlendirilmesinde bu eğilimin açık ifadesini görebiliriz:

> *"Sartre ve Camus`ün İkinci Dünya Savaşı sonrası estirdiği "Varoluşçuluk" havasını ilk bizler soluduk derinden. Demir Özlü`nün 1958 yılında yayınladığı ilk öykü kitabının Bunaltı adını taşıması boşuna değildir.*

[100] Gürsel Aytaç, "*Buzul Çağının Virüsü*", Edebiyat Yazıları II, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s. 223-227

Ferit Edgü`nün ilk yapıtlarının Kaçkınlar ve Bozgun adını taşıması da öyle. Bu yapıtlarda bir bunalım ağırlığı ve umutsuzluk sezilir derinden."[101]

Bu bakımdan *Kimse* otobiyografik romanı özellikle seçilmektedir. Burada coğrafya ve kültürel farklılığın getirdiği olumsuz etkilerle birey, içinde yaşadığı değerler dizgesinden koparak bir bunalım yaşar. Böylece yalnızlaşarak etrafına ve topluma karşı yabancılaşır.

Varoluşçu edebiyatın temsilcilerinden biri de Demir Özlü`dür. Özçelebi`nin Demir Özlü üzerine *"Bunalım edebiyatı üzerine düşünce üretenler, bu edebiyatın edebiyatımız için bir zorunluluk olduğunu öne sürenler Ferit Edge ve Demir Özlü`dür"*[102] söyleşisi onun bu olguda edebiyattaki önemini vurgular. Demir Özlü ise *a dergisinde* konu üzerine yazdığı yazıda ise bireysel bunaltının toplumsal durumdan kaynaklandığını*, "toplumun o anki durumu ve bireyin topluma karşı yabancılaşması çok doğal olarak bunaltıya yol açmaktadır"*[103] *diye vurgular.*

Onun ana karakterleri yaşadığı dünyadan tecrit olunmuş karakterlerdir. Eserlerinde daha çok bireyin bunalımlarını, yalnızlığını, mutsuzluğunu, yabancılaşma duygusunu anlatır.Özellikle de, *Bunaltı* isimli yapıtında bu olgular karşımıza çıkmaktadır. Yedi öyküden (*Bağsız, Tiyatro, Garaj, Sokakta, Hüküm, Sokak, Bunaltı*) oluşan bu kitab, ismini de kitabın son öyküsünden almıştır. Varoluşçuluğun ön planda olduğu bu öykülerde cinayet işleyen isimiz adamın bunaltıları anlatılmaktadır. Buradaki bunaltı cinayetten dolayı değil, bireyin iç dünyasını sorgulaması sebebiyle baş kaldırmaktadır.

Yabancılaşma sorunsalı geçen asrın 50`li yıllarıyla beraber, modernist romanlarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu modernist romanların ilki de Oğuz Atay`ın *Tutunamayanlar*

[101] Orhan Duru, "*Orhan Duru ile Söyleşi*", Adam Öykü, Sayı: 2, Ocak-Şubat 1996, s. 146
[102] Hüseyin Özçelebi, "*Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri (1951-1960)*", Doktora Tezi, Ankara, 2006, s. 238
[103] Demir Özlü, *"Bunaltı Düşünüsü Üzerine I",* a Dergisi, Sayı: 2, Ekim 1959, s. 1-2

romanıdır. Kişinin iç dünyasının bozukluğunu kaleme alan yazarın bu romanıyla ilgili Ecevit`in değerlendirmesi de bulunmaktadır:

> *"Edebiyaımızda modernist romanın öncüsü Oğuz Atay`dır. Atay 1972`de, o güne değin Türk edebiyatında kurgu\biçim özellikleri açısından görülmemiş bir romanla ortay çıkar: "Tutunamayanlar". Zamansal art ardalığın montaj kalıplarıyla delindiği, iç ve dış dünyalat arasındaki sınırların silindiği, farklı ontolojilerdeki gerçekliklerin farklı biçim ve anlatım ögeleri aracılığıyla çok katmanlı bir yapı içinde verildiği bir romandır "Tutunamayanlar". James Joyce`un "Ulysses"inden izler taşır. Atay, Tutunamayanlar`ı toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla yazmamıştır. Toplumdan çok bu metnin odağına yerleşen insanın iç dünyasıdır. Ezen-ezilen ilişkisi ekseninde dönen kurgukalıplarıyla oluşturulmuş romanların yabancı bir madde gibi düşer Atay`ın romanı."*[104]

Bu romanda aydın bireylerin yabancılaşma sorunsalı ele alınır. Romandaki olaylar Selim-Turgut, Turgut-Orlic çiftleri etrafında cereyan eder. Bu karakterler burjuva düzenine sırtını dönmüş, kurallara karşı çıkan, kendi varoluşlarının peşine düşen, yaşadıkları topluma uyumsuzluklarını sergileyen ve bu nedenle tutunamayan aydınlardır.

Türk edebiyatını inceler olursak yabancılaşma kavramını çeşitli şekilde göre biliriz. Bu olgu ya ana tema ya da yardımcı tema olara eserlerde kullanılır. Görüldüğü gibi modernizmle birlikte Batı edebiyatından geçen yabancılaşma paradigması, bireyin yaşadığı bunalımlar, korku, çevreyle olan iletişim sorunsalı, toplumdan dışlanarak yalnızlaşması gibi unsurlarla edebiyata yansımaktadır.

[104] Yıldız Ecevit, *"Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*", İletişim Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, 2016, s. 86

III. Bölüm

3. Tezer Özlü Eserlerinde Yabancılaşma

3.1. Eski Bahçe-Eski Sevgi` de Yabancılaşma

Tezer Özlü`nün iki bölümden oluşan *Eski Bahçe-Eski Sevgi* kitabında yabancılaşma kavramının izlerini görmekteyiz. Sanki rüyadaymış gibi, gerçek zeminden uzak, çocuksu çılgınlıklarıyla kaleme aldığı bu kitapta bir cesaretin sesini duymaktayız. Sürekli yer değişen, hiçbir yere ait olmayan Özlü, düşlerinde hep aynı yerlerde dolanıp durur:

> *"Oysa bambaşka bir yerdeyim. Sana sarılıp yatarsam, çocukluğumdayım."*[105]

Ne kadar uzaklara giderse gitsin tutuklu olduğu çocukluğundan sıyrılıp kopmak ister ve böylelikle içinde bulunduğu zaman dilimine de yabancılaşır. Yabancılaşma olgusu aynı zamanda anlatıcının yaş kategorisinde de karşımıza çıkar. İnsanın mutluluğun tadına gençken varıldığını benimseyen yazar, yaşlı bir bedenin huzur getirmeyeceğini savunur:

> *"Bırakın beni artık. Bu camdan çırılçıplak aşağıya atlayacağım. Sana karşı değil bu. Çocukluğuma karşı. Bu kente, bu eve, bu halılara, bu değişmeyen her şeye, bu ölmeyen herkese karşı. Yaşlı halimle ne değin mutlu olacağım genç bedenim ölü olarak bu dar sokakta yatarsa."*[106]

İlk bölümden itibaren birilerine bağlı olduğunu, ilk hikâye *Dönüş*`te baba, daha sonraki bölümde ninenin eklenmesi anlatıcıda bunalımın, karamsarlığın izlerini daha da derinleştirir.

[105] Tezer Özlü, *"Eski Bahçe-Eski Sevgi"*, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 14
[106] Tezer Özlü, *"Eski Bahçe-Eski Sevgi"*, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 15

Hep ölümü baş ucunda bulundurması, ölümü beklerken kendisinin büyümesi çocukluğundan beri izlediği yoldur:

> *"Ninem ölüm döşeğinde uzun süre yattı. Yatağı benimkinin tam karşısındaydı. Ben büyüyordum. O ölüyordu."*[107]

Çeşitli düşünceler içinde(korku, ölüm, cinsellik, intihar, yaşlılık), farklı zaman dilimlerinde labirentteymiş gibi dolaşması yine bu yapıtın göze çarpan unsurlarındandır. Yine yaşlılık olgusundan bahs ederken, yaşlılığın korkunç bir şey olduğunu, tüm vücudun sarkık olmasını, birilerinin sevgisine ve yardımına muhtaç olmayı, sokakta bile yürürken toplumun tüm dikkatinin üzerine çekilmesinin getirdiği rahatsızlığı anlatarak, aslında bu unsurların bireyin yabancılaşmasına etki eden olguları dile getirir:

> *"Odamdan hiç çıkmıyorum. Öylesine yavaş yürüyorum ki, insanlar bana bakıyor. Perdeleri bile açamıyorum. {….} bütün olaylar benim dışımda olup bitti, ben yalnız günler ve saatleri bildim. ... her şey donuk ve zaman dışında oluyor."* [108]

Burada yaşlı bireyin olayların dışında kaldığını vurgulayarak, aslında zamanın insanı nasıl yabancılaştırdığını da okurlara göstermektedir.

"Dönüş", "Eski Bahçe" ve *"Kar"* öykülerindeki gibi "*Novana Alanı*" ve "*Gabuzzi*" öykülerinde de yaşlılık olgusuna değinmeden geçmez. Eğer ilk başlarda çocukluğunda birilerine muhtaçlığından bahs etmiştiyse de, artık bu bölümlerde yaşlılığın başkasının yardımına muhtaç olmasına mahkum bırakılmasının kaygılarını kaleme alır:

> *"annem*
>
> *büyük ve kör ninemin sandıkla*

[107] Tezer Özlü, *"Eski Bahçe-Eski Sevgi"*, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 18
[108] Tezer Özlü, *"Eski Bahçe-Eski Sevgi"*, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 24-25

istanbul`dan sivam`a

nasıl götürüldüğünü anlatıyor

annem ve babam ödemiş`e verildiklerinde

yeniden sandığa girmek istemediği için

ö

l

m

ü

ş”[109]

Yine *Amerikalı Komşum Willy* öyküsünde çocukluğuna dönen yazar, ölüme atıfta bulunarak genç yaşta Can İren`in ölümü tercih ettiğini işaret ederek, ninesinin daha ölmediğinin antitezini (karşıtlığını) koyar. Muhtemelen manik anda yazdığı düşünülen bu öyküde adı geçen Willy ise anlatıcının hayali çocukluk arkadaşıdır. Anlam bütünlüğü içermeyen bu öyküde yabancılaşmayı farklı kelimelerle işlese de yine metinler arasında ölüm olgusuna yer vermektedir:

“can iren öldü

benim ninem ölmüyor

oysa babam onun mezar masraflarını hazırladı

babamın mezar masraflarını hazırlamak da bana mı

düşecek

o zaman onu evden alıkoyacağım

günlük yaşantımı onunla birlikte sürdüreceğim

ona hikâyeler okuyacağım

[109] Tezer Özlü, “*Eski Bahçe-Eski Sevgi*”, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 28-29

o zaman beni daha iyi dinleyecek

düşünmeyecek

ve konuşmayacak

acıkmayacak

bana umut dolu gözlerle bakmayacak" [110]

Edebiyatta bir zamansızlık olgusunu içeren yabancılaşma olgusu, özgürlük düşüncesini de simgeler. Bu özgürlük toplumdan kaçmak, baskılara, kurallara sırt çevirmektir. Bu öyküde yüzmek sözcüğü altında özgürlüğe işaret eden yazar, özgürlüğünün kısıtlandığını belirtir. Manik-depresiv haller içerisinde olması, klinikte kalması ise onun özgürlüğünü kısıtlayan etmenlere döner. Yaşanan siyasi olaylar, klinikte geçirdiği zaman dilimleri onun hatıralarında derin izler bırakarak, anlatıcının bu sorunlardan kurtulamadığını, dolayısıyla bu huzursuzlukların getirdiği olgularla yabancılaşmasını ifade eder. Kendinde iz bırakan bu olguları *evet-hayır* diyerek geçiştirir. Fakat zaman bu izlerin üzerini örtse bile anılar hatırlanınca hiçbir şey geçmez:

"ben yüzemiyorum

okuyamıyorum

konuşamıyorum

bazan bir şeyler söylemem gerekiyor

o zaman biraz gülümseyip

e h

v a

e y

t ı

r

[110] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 33

diyorum

her şey geçiyor

ve

hiçbir şey geçmiyor ” [111]

Tezer Özlü`nün işlemiş olduğu özgürlük kavramının diğer bir sebebi de yaşadığı dönemin siyasi gerginlikleridir. Bu olayların getirdiği sıkıntılar insanı bir boşluğa iter ve o izlerin boşluğuyla bugün birey kaliteye dönüşebilir. Bunun için insanın devrimci inançlara sahip olması gerekmez aynı zamanda, insancıl bir kişiliğe sahip olması, sevgi dolu olması da gerekmektedir. Anlatıcı, devrimci inançlı olan kadınların sert görünüşlerine gönderme yaparak, kadınlıklarını arka plana atan birilerinin bireyleri sevmemekle aslında halkı da sevmediğini vurgular:

“Halklara olan sevgisini, insan ancak bireylerle olan ilişkilerinde geliştirebilir.”[112]

Kitabın ikinci bölümü olan *Eski Sevgi*`nin ilk bölümü *Gökkuşağı`n*dan itibaren önceki öykülerden farklı özellikler (dil, zaman belirsizliği, anlatıcı türü) kendini göstermektedir. Artık burada yalnızlık, yalnız kalma olgusu belirtilmektedir. Kimseye karışmadan, yalnız başına gezintiler yapar düşüncelere kapılır, bazen de kendisine bile tahamül etmez. Bu öyküde yalnızlık duygusuyla yabancılaşma olgusu iç içe geçmiş bir şekilde verilir. Böylece yabancılaşma olgusunu yaşayan anlatıcı, Boris P.`den alıntı yaparak düşüncelerini ifade eder:

[111] Tezer Özlü, “Eski Bahçe-Eski Sevgi”, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 35
[112] Tezer Özlü, “*Eski Bahçe-Eski Sevgi*”, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 57

"O gece insanın kavrayabileceğinden daha çok şey bilmesinin bir mutsuzluk olduğunu düşündüm. Bu bazen olgunluktur, ama olgunluk değilse, o zaman-çöküştür."[113]

Kendi yalnızlığının bunalımlarında bile sıkılan anlatıcı, Süm`ü arar, özlediğini söyler. Fakat özlemiş olduğu şeylerin tadına daha bakmadığını da belirtir. Bir bunaltı içinde olan anlatıcı aslında neyi özlediğini bilemez, karma karışık duygular içinde kalır:

"... özlüyor, ama özlediği şeyleri hiç tanımadı daha, {...} orada özlemini duyduğu mutluluğu yaşayacak, gene yanlış söyledi, tanımadığı,..."[114]

Yaşayanlar, Ölenler öyküsünde hiçbir yere ait olmayan anlatıcı, bundan dolayı her yerde kalabileceğini vurgular. Böylece, özgürlüğü çağrıştıran olguları okurlarına yansıtır, tıpkı Thomas Bernhard`ın *"Aslında dünyanın hiçbir yerinde rahat edemeyen,sadece bulundukları yerden başka bir yere doğru giderken, iki yer arasında mutlu olan isanlardanım"* [115] ilkesini kendine yakıştıranlardandır:

"Her yerde kalabilirim, hiçbir yerde kalmadığım için."[116]

Eski Sevgi bölümünün en karmaşık öykülerinden olan *Yaşayanlar. Ölenler` de anlatıcı insanların yaşamının ne kadar basitleştiğini, trajik olayların bile günlük olaylara dönüştüğünü, insanların giderek daha da yalnızlaştığını, insanların sadece kendi hayatlarının karanlık sokaklarında yürüdüğünü vurgular:*

[113] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 68
[114] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 71
[115] Thomas Bernhard, "*Wittgenstein`ın Yeğeni*", Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2015, s. 91
[116] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 83

"Bir süre sonra kent yaşamı başlayacak tüm iş yerleri çalışacak insanlarla dolacak. Sürekli çalışan fabrikalarda işçiler vardiya değiştirecek. İstasyonlarda trenler duracak. Trenler kalkacak. Gökyüzünde uçan uçaklar dünyanın belirli havaalanlarına doğru göklerde yol alacak. Gemilere, arabalar eşyalar yüklenecek. Istasyonlara yorğun yolcular inecek. Uykusuz gece geçirenler yorgun kalkacak. Uzun uyuyanlar da yorgun kalkacak. Kimi mutlu, kimi acılı, kimi sevgi ile geçirdiği gecenin aşkı ile uyanacak. Kimi öfke ile. Kimi kendine güne nasıl başlayacağını soracak. Kimi bir intiharı düşünecek. Kimi özlem duyduğu bir kenti. Özlem duyduğu bir insanı. Kimi bugün beklenmedik bir ölümle ölecek. Kimi yalnız dağlar ve tarlalarla tanıdığı dünyasına bakacak. Kimi tanrısına yakaracak. Kimi bir silahla birisini öldürecek. Kimi birilerinin öldürmek için bir yerlere bomba atacak. Pankart asacak. Kimi ölümle yargılanacak. Kimi barış konferanslarına katılmak için uzak bir yolculuğa çıkacak. Bütün ülkelerin ordularının askeri insan öldürme talimi yapacak. Kim ülkede bir darbe olacak. Gazeteler basılmıştır. Radyolar sabah programına çoktan başlamıştır. Akdeniz`de balıkçılar balık ağlarını çoktan sulardan çekmiştir. Akdeniz`de kadınlar kapıların önünü çoktan süpürüp sulamıştır. Kamyonlar, arabalar yollardadır. Buyzhanelerde bugün gömülmeyi bekleyen cesetler var. Sonsuz dünyanın, sonsuz yazlarından bir sabah."[117]

Rotterdam öyküsünde ise, okuduğu kitaplardaki yaşamı karşılaştırarak, kendisinin sadece dışarıdan olayları seyrettiğini ve duyguların izlediği manzarayı anlamlaştırdığını belirtmiştir:

"Uzun caddelerde yaşamı o kitapta olduğu gibi yorğun yaşayıp yaşamadığımı düşündüm. Aşkı, duyguları, özlemleri? Yoksa ben yaşanan tüm

[117] Tezer Özlü, *"Eski Bahçe-Eski Sevgi"*, YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 86-87

olayların gözlemcisi, dünyanın, duyguların, özlemlerin, ülkelerin, alışkanlıkların, bir seyircisi miyim? Belki de gövdemin öldürücü acılarını gözlemci olarak taşımak daha kolay olurdu. Peki ama sevinçleri ve istekleri ne yaptım? Duyguların derinliğinden bir gözlemci olarak kaçtım mı, onların yarattığı akıntılardan Ben`imtümüyle yer almadı mı ve zaman dışı sessizliğimde yeterince içten değil miyim? "[118]

Yine *Rotterdam* öyküsünde durmadan rutinleşen olayların ilgisini çekmediğini vurgulamış, her şeyin yüzeyselleştiğini, derinlere temas etmediğini bildirmiştir. Bundan başka öyküde kendisiyle *ben`i* arasındaki çatışmayı da kaleme alarak, *ben`*inin kendisini bu kadar gözlemlemesinden rahatsız olduğunu belirtir:

"Hep bir yere yerleşmek istedim. Peki ama neden hep yollardayım. Yaşamım hep bir yerlerde dolanıp durma. Yöreleri merak etmiyorum artık. Eski kentler, dar sokaklar, eski binalar, yeni caddeler, gökdelenler, kahveler, alış-veriş nerkezleri, Mac Donalds`lar, puplar, blucinler her yerde birbirine benziyor. Görmek, görmek, görmek. Artık ilgimi çekmiyor. Beni insanlar ilgilendiriyor. Ama burada, bu kenttene bir bağlantı, ne de konuşacak birini arıyorum.

Yaşanmış düşüncelerimde bir şey arıyorum. Acıyı bulamıyor, yabancılık, özlem bulamıyorun. Derin bir sevgi ya da bir ilişki bulamıyorum. Hep o gözlemciyi görüyorum, düşüşleri ve çıkışıarı düzenleyen gözlemciyi. Beni, yaşamımı gözleyen, beni fırtınalarla uçuşturan, karanlıkta seviştiren, güneşle doğuran, bulut olarak Doğu Denizi`ne yağdıran gözlemciyi. Bana yutkunmayı güçleştireni. "[119]

[118] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 92
[119] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 92-93

1980 Yazı Güneşi A./ öyküsünde ise, bazen diğer insanlar gibi onun da rahatlık arayışına çıktığını, zaman zaman bunaltılarının daha da arttığını, huzur arayışı içinde olmasına rağmen tedirginliklerin peşini rahat bırakmadığını belirtir:

> *"Yaşamımın bazı kesimlerinde rahatlık da aradım. Biraz sakin, düzenli, belki biraz sevgi dolu günler belli süre kalsın, uzansın istedim. Yaşamımdaki tırmanışlar, huzursuzluklar durulduğu an, ailemin, yakın çevremin ve giderek yaşadığım toplumun huzursuzlukları, partlayışları bürüdü, yükseldi. Kavranılamayacak boyutlara erişti. Tedirginlik, güvensizlik, kuşku, zamna zamna umutsuzluk elimde olmayan nedenlerle gene gelip yüreyime, beynime, düşünceme oturdu."*[120]

Yine aynı öyküde bireyin kendine ve olaylara karşı umursamazlığını ve bundan dolayı, doğan sessizliğin rahatsızlığını yansıtmıştır:

> *"Hiçbir şey söylemiyor. Söyleyecek hiçbir şeyi yok."*[121]

1980 Yazı Güneşi B. / öyküsü de bir önceki öyküyle ilişkili olup aynı gerilimin izlerini sürer. Şöyle ki bir arayış içinde olan anlatıcı akıl hastanesinde bulunduğundan dolayı huzursuzluk içindedir. Eğer yolculuk esnasında yorulmak bilmeyen, "*tekerler üzerinde gidenler"*[122]*den ne kadar çok mutluysa*, akıl hastanesinde bulunmasından da bir o kadar rahatsız ve bunalım içindedir. Ama okuduğu kitaplara atıfta bulunarak yine kendisini sorğulamaya başlar. Böylece bunalımın üzerinde bıraktığı etkiden kurtulamaz:

---

[120] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 94-95
[121] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 97
[122] Thomas Bernhard, "*Wittgenstein`ın Yeğeni"*, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2015, s. 92

"Yoruculuk içinde yorulmazlık{...} korkular sürekli. Tedirginlikler sürekli. {...} Bu denli çok ülke, bu denli çok insan, bu denli çok roman kahramanı tanımalı mıydık? Uçaklara, trenlere, otobuslere bu denli çok binmeli miydik? Her kentin gecesinin uzantısına doğru yaşayıp, her kentin sanahına uyanmalı mıydık? "[123]

Bir diğer taraftan ise bunalım sonucunda iç dünyaları bozulmuş bireylerin intihar edişlerini yazarak, hem de bu bireylerin topluma karşı güvensizliklerini de büyük ustalıkla okurlarına ulaştırır:

"Hem yalnızlıktan bunalıp intihar ediyorlar. Hem de kimsenin çalmadığı kapılarda şifreler var..."[124]

Birey üzerinde olan düşüncelerini geliştirerek, bu defa onların varlığını bulunduğu yerden koparan, bu koparışla tüm problemlerden arındığını ya da peşiyle sürüklediğini iç çatışması halinde keşfetmek, anlamak istemektedir:

"Gittiler. Her şeyi bıraktılar. Kitapları. Çocukluk anılarının bazı tencerelerde kalmış, iyi temizlenmemiş yemek kalıntılarını, bir kutudaki yarım çayı. Evin nemini. Karanlığını. Hepsini bıraktılar. Korkularını da bıraktılar. Kararsızlıkları. (Yoksa tümünü birlikte mi götürdüler? Bunları giderek taşıyıp büyütüyorlar mı?)"[125]

İşte siyasi olayların gerginliği giderek artar, bu olayların getirdiği bunalımlar çıkmaz sokak haline gelir. Bir kargaşa içerisinde olan bireylerin çatışma ortasında kaldığını ve bundan dolayı insanın gördüğü şeyi anlamasının önemini vurgular:

[123] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 99
[124] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 100
[125] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 101

"Bir ülkenin anarşisini kim anlatabilir? Ölenler mi? Öldürülenler mi? Her gün yeni ölümleri bekleyenler mi?"[126]

Önemli olan şey, her zaman doyasıya yaşamak gerek. Bu zavallı ve basit şeylerden kurtulmak gerek. Ölümün kıyısında yaşamayı, ölüme cesur gitmeyi bilmek gerek:

"Yaşamı cesur yaşamak gerek. Yaşamı doyarak yaşamak gerek. Yaşamı insafsızca yaşamak gerek. Yaşam sert. Yaşamı sert yaşamak gerek. Aşırı duyarlıkları, garip aile bağlarını zamanında yenmek gerekiyor. Kendi kendine cesur olan insan, neden ölümünü cesur ve istekle ölmesin? Istekle yaşayan insan neden istekle ölmesin? [127]*"*

Yaşama sımsıkı bağlı olan anlatıcı, toplumdan biri olmayı denemeye açıktır. Fakat yalnız kalmayı ve terkedip gitmeyi de kayıtsızlıkla belirtmektedir:

"Doyumsuz dünyanı avuçumun içine alıp sıkıyorum. Her şeye hazırım. Hastalığa. Yalnızlığa. Aşka. Gitmeye. Kalmaya."[128]

Yaşamla toplum arasındaki bağlantıya dair düşüncelere dalarak, dünyayı saran karanlığın daha da büyümesini ve uzamasını belirter. Aslında sorun onun nereye gittiğidir:

"Yaşamındaki tırmanışlar, huzuruzkuklar durulduğu an, ailenin, yakın çevrenin ve yaşadığı toplumun huzursuzlukları, patlayışları büyüyor, büyüyor, yükseliyor, kavranması güç boyutlara ulaşıyor. Tedirginlik, güvensizlik, kuşku,

[126] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 102
[127] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 102-103
[128] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 103

zaman zaman umutsuzluk, elinde olmayan nedenlere gelip yüreğine, beynine, düşüncelerine saplanıyor."[129]

Yine zamansızlık kavramını ele alan anlatıcı, her şeyin olması gereken bir zamanının olduğu düşüncesini reddederek aslında yapılması gereken şeylerin zamana bakmadığını, zamanın bir geri sayım olmasını, olayların önüne geçmesi gerektiğini vurgular. Aslına bakınca anlatılmak istenen şey zamanın tam da zamansızlık olgusu olmasıdır:

"., her şeyin zamanı olduğunu, hayır, hayır hiçbir şeyin zamanı yoktur, hiçbir şeyin zamanı yoktur, tam tersine, zaman kalmayan şeyleri yapmak daha önemlidir, bağırıyor bir ses içimden.."[130]

Zaman kaygıları olan anlatıcı, bir arayış içindedir ve bu arayış onu yabancılaştırarak toplumdan kendini soyutlar.

"Ben geçmişimi unutmuş, ne geri dönmek, ne de ileriye gitmek isteyen bir insan olarak oturuyordum. Sessizdi her şey."[131]

Aynı sınırlar içerisinde kalmaya tahammül edemeyen anlatıcı, yine en sonda bir eylemsi tavır alır. Bir çeşit özgürlük simgesi olan yolculuğun verdiği mutluluğun resmini çizer.

"Hareket. Gidebilmek. Kalmak zorunda olmamak. Bağımsızlık. Özgürlük. Uyum sağlamak zorunda olmamak. Raylar bir çeşit sonsuzluk. Dünyasal."[132]

[129] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 104
[130] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 111
[131] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 116

3.2. Çocukluğun Soğuk Geceleri`nde Yabancılaşma

Tezer Özlü`nün ilk romanı olan *Çocukluğun Soğuk Geceleri*`nde anlatıcı, sürekli olarak yaşamla ölüm arasında, huzurla manik-depresif rahatsızlığı içinde kendi yaşamına yabancılaşmayı anlatır. Dört bölümden oluşan bu yapıtta, çocukluğuna dair anılarını yazsa da, geçmişiyle ilgili anılarını izleyen kronolojik bir düzeni yoktur. Bu şekilde yazarak Özlü, hayatındaki yabancılaşmanın seyrini okuyucusuna sunmak istemiştir. Kendisinin de belirttiği gibi, yazar burada genç bir kızın hayatta karşılaştığı "*şok*"u ele almıştır. Böylece, toplumsal baskı, kuralların sınırları içerisinde bunalım yaşayan anlatıcı, bu bunalımlar içerisinde özgürlüğünü aramaya, çevresinden kaçmaya başlar, kendi tabirince "*her zaman yatakta uykuyu arar*."[133]

"Öfke" içinde büyüyen yazar, okulda yanlış öğrendiği şeyleri, anne- babanın kendi arasındaki sevgisizliğin getirdiği huzursuzluğu, tanrısıyla evlenen rahibeleri, kurallara dayalı vatan sevgisini, toplumun olumsuz baskılarını unutmak ister. Bu unutuşu da kaçışta, *intihar*`da görür. Sanki bununla da anlatıcı, kendini kapsayan kurallara karşı çıkarak, yabancısı olduğu yaşamdan kendi *ben*`ini kurtarmaya çalışır:

> *"Sanki güzel bir ölü gövdeyle öç almak istediğim insanlar var. Karşı çıkmak istediğim evler, koltuklar, halılar, müzikler, öğretmenler var. Karşı çıkmak istediğim kurallar var. Bir haykırış! Küçük dünyanız sizin olsun."*[134]

---

[132] Tezer Özlü, "*Eski Bahçe-Eski Sevgi*", YKY, 19. Baskı, İstanbul, 2015, s. 118
[133] Tezer Özlü, *"Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 9
[134] Tezer Özlü, *"Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 12

Özlü, "*Okul ve Okul Yolu"* bölümünde okul yıllarını anlatarak, bu yıllar içerisinde iki farklı mühitin, Müslümanlık ve Hristiyanlığ`ın ziddiyetini yaşamasını ve bu ziddiyetin getirdiği şaşkınlık nedeniyle okuldan kaçışını, okul ortamının kısıtlayıcı kuralları nedeniyle giderek merak duygusunun artışını, bu karanlık odalarda merakın boşuna arayışını, sabah-sabah yapılan değişik ayinlerin zorla tekrar yapılışını bu bölümde kaleme alır:

> "Yaşamlarının karanlık odasından bir şeyler görebilme isteği boşuna"[135]
>
> "- Ne olacaksam, eksiksiz olmak isterim! "[136]

Bu can sıkıcı okul ritüellerinin ardından ise ölüm kavramını kışkırtacak, tanrıyla insanın kavuşmasını çağrıştıran, intihar olgusunu daha da anlatıcının beynine kazıyan Goethe`nin şiirlerine geçerler:

> "Tüm zirvelerde sessizlik,
>
> Tek bir ağaç bile solumuyor,
>
> Kuşlar ormanda susuyor,
>
> Biraz daha bekle,
>
> Yakında sen de gömüleceksin sessizliğe..."[137]

Anlatıcını yabancılaşma döneminin en baskılı olduğu yıllar yine de okul dönemine tesadüf eder. Kendini okyanusta hiçbir yere çıkışı olmayan balık gibi hisseden Özlü, bir an önce okuldan kurtulmak, özgürlüğünün tadını yaşamak ister. Bu yüzdendir ki, anlatıcı daha lise dönemlerinden, Avusturya Kız Lisesini bırakarak, iplerinden sıyrılmış gibi Paris`e doğru

[135] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 18
[136] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 19
[137] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 20

"kaçar". Hatta daha da ileriye giderek burada evlenme kararı alar. Bu kaçış sadece okul ortamından ya da toplumsal baskıdan uzaklaşmak için yapılmaz, toplumun getirdiği yanlış düşüncelerden, okulda öğretilen yanlış olgulardan, çocuklukdan edindiği mutsuzluktan sıyrılmanın kaçışıdır:

> *" Hiçbir yanlış değişmedi,*
>
> *.... Bulutları dağıtmak, güneşi avuçlamak, çocuklarla tepelerde koşmak, ağaçları, rüzgarı, güneşi, yağmuru, insanları onlarla birlikte yaşamak istiyorum."* [138]

Daha çocuk olmasına rağmen yaşıtlarının farkına bile varmadığı acının tadını tatmış, çevredeki olayların idrakına varmış, öğretmen anne babanın uyumsuz ilişkisini kavramış, Müslüman mahalleleri içinde Katolik havasını duymuş, neşeli çoculuk geceleri yerine içini saran hoşnutsuzluk yaşamıştır:

> *"O sonbahar, kış, ilkbahar ve yazlarda henüz çocuğuz. Ama içimizde çocuksu bir sevinç yerine, garip bir hoşnutsuzluk, bir sıkıntı."*[139]

Böylelikle, içindeki bunalımın coşgusuyla anlatıcı evden kaçmayı, yabancı birisinin kollarına atılmayı düşünür. Çünkü yabancı olduğumuz insanlar bir birinin özgürlüğüne karışmaz, aranılan huzura ulaşılmasını sağlar:

[138] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 22
[139] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 22

"Eve dönmek için ona gideceğim. Plaklarım, kitaplarım olur. İstediğimi okurum, istediğim zaman yatarım, istediğim zaman evden çıkarım. Yalnız geceler de biter. Çocukluğun soğuk geceleri de."[140]

Dönemin toplumsal yapısından da yan geçmeyen anlatıcı, baskı ve öfke içinde büyüdüklerini, yaşamın giderek dar alana sıkıştırıldığını insanların bir birinden soyutulduğunu, yaşamın var oluşunu yalnızca sokaklara çıkınca anlaşıldığını, insanların özgürlüğünün çalındığını da anlatır:

"Öfke içinde büyüyoruz. Oturduğumuz semte, sokağa, odalara, eşyalara, kış aylarında güçlükle ısıttığımız, eskimiş, ortası çürük pamuk yataklara öfke duyarak büyüyoruz. Yaşam yalnızca sokaklarda. Bir canlılık var sokaklarda. Güzel olan, gerçek olan, kentin insanları, kalabalık, dış dünya."[141]

Bu toplumsal olguların ardından insanların giderek bencilleştiğini, kendi çıkarlarını umursadığını, bir fert olarak toplumun değil, sadece kendi çocuklarının geleceğini sağladığını vurgular. Bu tür gerçekler söylenildiğinde ise komünist olarak yargılanırlar:

".. çocuklarımın geleceğini sağladım, param yeter.

- *Sen ve çocukların kurtulsun, yeter, değil mi?"*[142]
- *".. gerçekleri söyleyene komünist diyorlar."* [143]

[140] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 30
[141] Tezer Özlü, *"Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 23
[142] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 26
[143] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 30

Aslında paranın kölesine dönüşmüş bu insanlar, gerçek yaşamda kendini beğenmiş, riyakar aile başçılarıdır. Fakat onlar ne kadar çalışsalar da gerçeğin özünden yoksun birilerileridir. Anlatıcı burada içi ile dışı bir birile sesleşmeyen insanların ironi ile tasvirine yer vermektedir:

> *"Çoğu tutucu insanlar. Tüm düşünceleri para. Ev. Araba. Ve çocuklarının güzel geleceği. Gizli sevgililer edinmeye çalışan, ama kendilerini mutlu aile babaları, ileri bilimadamları göstermek isteyen, insanın özünü anlamaktan yoksun kişiler."*[144]

Leo Ferre`nin Konseri bölümünde yazmak isteğinde bulunan anlatıcı, özgürlüğü çağrıştıran yaşamın günlük hareketliliğini tercih ederek makineleşmenin yerine kendi var oluşunu hissetmeye bakar. Bu dönemin insanları *dış olgulara bağımlı*[145]*,* kendi yaşamının esiri olmakta, bu nedenle de neden var olduğunun bilincine varamayan basit bir topluluktur:

> *"Caddelere çıkmak, doymak bilmediğim sokaklara bakmak, yeni köşeler keşfetmek, yabancı insanları seyretmek, doyumsuz yaşamı gözlerimden yüreğime indirmek istiyorum."*[146]

Özlü`ye göre kendi varoluşunun, duygularının ve zamanın derinliğine varamayan insan dünyanın güzelliğini görmekten yoksun biridir. Bu tür huzurun bilincine varamayan insanlara, hatta yakını bile olsa tahammül edemez, kendinden taviz vermez, bu bakış

[144] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 48
[145] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 26
[146] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 33

açısında olan insanların bulunduğu yerde kalmasını ister, onları mutsuzluk içerisinden çekip çıkarmasına gerek duymaz. Bunun yerine uzun uykularına ara verir, zamanın kayboluşunu önlemeye çalışır, zamandan bir adım daha önde oluşuyla yaşamını daha da canlı kılar, kendi dünyasında kendi hürriyetini yaşar :

> *"Dünya çok güzelleşiyor. Gerçekdışı bir güzellikte yaşadığımı algılıyor, uykularımı kısaltıyorum. Sanki yeteneklerim gelişiyor. Her şeyi daha iyi anlıyorum. Kısa uykular beni daha diri, daha canlı kılıyor. Yorulmadan çalışıyorum. İnsanları her zamankinden daha çok seviyorum. Sanki onlarda beni daha çok seviyor, daha çok arıyor. Yaşamın doğal akışı hızlanıyor. O Paris`te. Onsuz her şey daha güzel. Gelecek. Bu akışa kendi bunalımlarını, dünyaya karşı mutsuz bakışını ekleyecek. Umutsuzluğunu. Paris`te kalsın. Ya da gelirse, bensiz yaşasın. Bu ne dostluk, ne evlilik, ne de sevgi."*[147]

Artık topluma yabancılaşmış anlatıcı, sevgi doyumsuzluğu nedeniyle yalnızlığa dayanamaz, bu nedenle de birlikte olduğu kişilerle bu yalnızlığı doldurmaya çalışır. Bu kişiler ya gelişi güzel birileri, ya dost diyebilecek birileri, ya da manik anda canlanan hayali arkadaşı *Willy*`dir. Anlatıcı yapıtında dost anlayışına da büyük titizlikle yaklaşarak, her özüne çıkana da dost olgusuyla bakmaz. Onun için dostluk sadece iyi geçinmek değil, tamamıyla kendini birine adayabilmek, kendi varlığıyla karşındakini huzura, özgürlüğe kavuştura bilmektir:

> *"Hayaletle yatmak bir kelebekle yatmak gibidir. İnsanın bacağına, ya da organına değer. Hiç ses çıkmaz. Heyecanlandığı anlaşılmaz. Boşaldığı, ıslaklığından*

[147] Tezer Özlü, *"Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 36

belli olur. Öylesi dostluklar vardır. O dostla konuşmak, o dostla yolda yürümek, bir lokantada yemek yemek, o dostla yatmak. O dosttan gizlenecek, o dosttan saklanacak, o dostla paylaşılmayacak hiçbir olgu yoktur. Ne bir cinsel boşalma, ne de cinsel organ. Hayalet bu dostlardandır... Son yemeği birlikte yediğimiz çökmüş Degüstasyon Lokantası`nın önünden Taksm`e dek yürüdüğüm bu caddede Hayalet hep var. ”[148]

Hatta anlatıcı, toplumun düşüncesinden biraz daha ileriye giderek, dostluk kavramına daha farklı anlam yükler. Erkek-kadın ilişkisinde dost olmanın evlilikten daha önemli olduğunu belirtmekle, aslında toplumsal bunalımın neden kaynaklandığının çözümlenmesine de olanak kılar. En büyük sevgisizliyin de insan sevgisi altında yattığına işaret eder:

“Neden dost olmadan, erkek-kadın, karı-koca olmaya çabalıyoruz? {…} Bizim insanlarımızın insan sevmesi, insan okşaması çocukluktan engelleniyor. Saptırılıyor. Çarpılıyor.”[149]

Anlatıcı için sevgi ebedi yaşama beraberdir. Ancak bu sevgi kısıtlanmaz, sınırlar tanımaz, eğer bunalıma doğru sürüklenirse bu sevginin peşini hemen bırakır, yeni sevgiler arayışına çıkar. Bu sevgi bir erkeği sevmek anlamına gelmez, Özlü için sevgi o erkeğin kollarında yaşadığı özgürlüğün tadıdır. Belki de bu şekilde bunaldığı için de evliliklerini sonlandırmıştır:

[148] Tezer Özlü, “*Çocukluğun Soğuk Geceleri*”, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 29
[149] Tezer Özlü, “*Çocukluğun Soğuk Geceleri*”, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 44

"Hüzünlü bir müzik. Bir an önce ondan ayrılmak, daha çocuksu sevgiler yaşamak istiyorum.

Onunla yeniden buluştuğumuzda bir başka erkekten gebeydim. Çocuğu aldırdığım gün, bana kırmızı karanfiller getirdi. Sabaha dek elimi tuttu. Demek onun için büyük bir sevgiyim. Böylesi bir sevgiye gereksinme duyuyor muyum ? Hayır. Yalnızca bir erkeğe gereksinme duyuyorum. Üç, dört yaşımdan beri bir erkeğe gereksinme duyuyorum ve artık yanımda bir erkek olmadan uyuyamıyorum. Bu adamla yatınca eksiksiz bir boşalma duyuyorum, ama sonunda salt bir boşluk. Bir anda karamsarlığa düşüyor, mutsuzlukla baş başa kalıyorum. Sevişme yolculuğu, coşkusu, ölüm isteğiyle bitiyor. Bunun için ondan kaçmalıyım. Ama ailemle de kalamam ki."[150]

Oysa anlatıcının yapmış olduğu bu evlilik, yabancılaşmış olduğu toplumdan sıyrılmak, *çocukluğun soğuk gecelerindeki* yalnızlıktan kopmak, hastalığın getirmiş olduğu korkuları menetmek içindir:

"Hastalanırsam evde kalmak, plaklarımla, kitaplarımla sevdiğim bir iki eşyayla olmak ve çay içebilmek istiyordum."[151]

Evlilik yönünde istediğini gerçekleştiremeyen anlatıcı, bu seçiminin yalnış olduğunun bilincine varır ve herşeyin anlık olduğunu, anlık zevklerin bütün ömrü etkilediğini vurgulamıştır:

[150] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 42
[151] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 50

"Bir kitapta okumuş, bir filmde izlemiş gibiyim beraberliğimizi. Bir konserde dinlemiş gibiyim. [...] Dünyasındaki insanlardan biriydim. Onunla birlikte hiçbir şeyim ölmedi. İnsan ölümünü kendi kendine ölüyor."[152]

Ruh hâlinin bozulduğu, hastanede kaldığı dönemlerde yazar etrafındaki bütün nesnelerin, hatta insanların kendine karşı çevrilmiş bir silah gibi düşünür. Ancak bu durumların da anlık olduğunu düşünürsek, her zaman aynı saplantılar devam etmiştir:

"O gece, delikanlıyla kalıyorum. Sevişiyorum. Sonra yağmur yağıyor. Bir daha uyuyamıyorum. Dünya hızlandı. Beynim kafadan uçuyor. Beynimle düşüncelerimi sınırlamam olanaksız. Willy beni izliyor. Tabancalarından biriyle beni öldürmek istiyor. Beni öldürmek istiyorlar. Her şey düzenlenmiş. Delikanlı dabir düzen. Beynim uzaya atılmış gibi. Uyuyamıyorum. Kafamın içinde durdurulmazbir düşünce akımı var. Uyutun beni. Hapları saklamayın. Doktor getirin. Uyutun. Hastalanıyorum. Sokağa fırlıyorum.

- *Beni öldürecekler !*

Şimdi artık dünyayı ben yönetiyorum. Büyük bir coşkuyla başlayan hastalık, beni Ankara`dan İstanbul`a getirmiş, büyük kentin ortasındaki sinir hastanesinin bu sevimsiz odasına sokmuştu. Yirmi dört yaşımda girdiğim bu odada büyük coşkularım, duyarlılığım, düşüncelerimin sınır tanımaz özgürlüğü, korkusuzluğum beş yıl süreyle elimden alınacaktı." [153]

[152] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 57
[153] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 37

Anlatıcı ruh hâlinin düzeldiği anlarda ise, gerçek hastalığın hastane koridorlarının içinde bulunmak olduğunu, oradan sırf kurtulmak için dirençle mücadele ettiğini anlatır:

> *"Direnmeliyim. Beni iyileştiren ne şok. Ne de ilaçlar. Beni iyileştiren, bu kliniklere bir kez daha kilitlenme olasılığının verdiği büyük ve derin korku."*[154]

Anlatıcı yabancılaşmanın en çok da doğadan uzaklaşmaktan kaynaklandığını belirtmiştir. Ama içindeki üretken insanın kent ortamında ortaya çıktığını bize hissettirmiştir. Bir yazar ne kadar doğadan ilham alsa da, aldığı ilhamın üretkenliği kentsel yaşam alanlarında ortaya çıkar:

> *"Uzun süre yalnız güneşin doğuşunu, batışını, bulutların rüzgarla birlikte koşuşunu, yağmurlu, yağmurdan sonra çok ender görülen gökkuşağını ve gökkuşağının mora bürüdüğü denizleri, dilediğimce seyretmek isrerdim. Oysa koşullandırılmış bir büyük kentliyim. Doğadan ayrılıp, beton alanların, asfalt yolların kıyısındaki taş yapılara, apartmanlara döneceğim."*[155]

Anlatıcı iki insanın birleşmesini insan doğasındaki en kutsal anlardan biri olarak nitelendirmiştir. Bütün doğanın sanki bu birleşmeye hazırlandığını anlatmıştır. Ancak, bu birleşme kadar ölümü de sadece anlık bir olay olarak görmüştür. Çünkü, ne kadar kutsallaştırılırsa ve ya büyütülürse hepsinin anlık olduğu bilinir. Ölümün de sadece doğanın bir parçası olduğunu, her olayı hatta ölümü bile günlük bir olay olarak ele alır:

[154] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 56
[155] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 59

"Yaşamın en güzel anı. Denizlerle, kumsallarla, rüzgarla, yeryüzü ve gökyüzüyle birlikte varoluşu derinden duyduğum an. İki insanın birleşmesiyle kutsallaşan bu an. Sonsuzluk. Varoluşun tüm zanalarını uzlaştıra bu an. İki insanın birleşmesindeki sonsuzluk özü olmalı insan yaşamının. Özü olmalı güneşin. Özü olmalı sevişmeyi duyan ve duyduran gücün. Bizi salan sıcaklığın. Soyuğan gecelerin. Ve geceleri gökyüzünü bürüyen yıldızların. Akdeniz`in üzerini kaplayan mavi gökyüzünün özü olmalı bu birleşme. Bu ıslaklık. Sonsuza dek varan, yaşatan, sonra yaşamayı uzaklar, Akdeniz`in kıyılarda beyazlaşan dalğaları ya da yeşil durgunluğu gerisindeki ufuklara iten gücün.

Bizi saran sıcaklığın. Soğuyan geceleri. Ve geceleri bürüyen yıldızların. Ve dolunayın. Ve dolunayla birlikte uykusuz kalan insanların. Dolunayla birlikte uykusuz kalan gecelerin soluk, sisli sabahlarında ölümü bekleyen insanların.

(Ölüm de bir günlük olay değil mi?)

Bizi saran sıcaklığın. Soğuyan gecelerin. Ve geceleri bürüyen yıldızların. İki insanın sarılarak geçirdiği bu sarsıntı özü olmalı evrenin. Sonsuza dek varan, var eden, yaşatan, yaşamı ireli çağlara doğru devreden bu birleşme..."[156]

[156] Tezer Özlü, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2015, s. 64-65

3.3. Yaşamın Ucuna Yolculuk`ta Yabancılaşma

Yazar *Yaşamın Ucuna Yolculuk* eserinde artık duygularını masa başında ve hastane koridorlarında değil uzun süreli yolculuklarda anlatmaya başlamıştır. Bu eserde sevgili üç yazarının izinde kendi buhranlarını da anlatır. Ayrıca bu yazarların kendisi üzerindeki etkiyi de *Yaşamın Ucuna Yolculuk*`ta görebiliriz.

Yazar her zaman kendini diğer üç yazarıyla özdeşleştirmiştir. Onlar gibi yalnızlıktan beslenmiştir:

> *"Okyanus gibi bir yalnızlık."*[157]

Yazar her şeyi her zaman derinden yaşar. Bir nebze derinliği hissetmeyen insanlarla bir tutamaz kendini. "*Hayatında hiç nehir görmemiş kişi bir nehirle karşılaştığında onu okyanus zanneder."*[158] İşte bu tür insanlarında yaşadıkları olaylar da, sevgiler de o denli yüzeysel o denli basitleşmiş olur:

> *"Her sevginin başlangıcı ve süreci, o sevginin bitişinin getireceği boşluk ve yalnızlık ile dolu. Belirsizlikler arasında belirlemeye çalıştığımız yaşam gibi. Sevgi isteği, kendi kendine yaşamı kanıtlama dileği kadar büyük. Belki kendilerine yaşamı kanıtlamaya gerek duymayan insanlar, sevgileri de derinliğe duymadan, acıya dönüştürmeden yaşayıp gidiyorlar. Ya da sevgiyi*

[157] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 8
[158] Montaigne, *"Denemeler"*, Küttür Bakanlığı Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 90

sevgi, beraberliği beraberlik, ayrılığı ayrılık, yaşamı yaşam, ölümü ölüm olarak yaşıyorlar."[159]

Hayatı dolu dolu yaşamaya bakan anlatıcı, bu yaşamın önüne çıkar, zamanın bir adım ötesinde yaşamını sürdürmeyi yeğler. Artık anlatıcı zaman kaybı yaşamak istemez, hayatını dolu dolu ve içtenlikle yaşar. Bu bakımdan artık zaman ve mekân darlığı yaşar:

"Karşıma çıkan her şey yetersiz. Soluduğum her şey yetersiz. Dalğalar, odalar, mekânlar, sevgiler yetersiz. Suların tadı yetersiz. Gecelerin uzunluğu yetersiz. Haftaların günleri yetersiz."[160]

Geçen her bir zamanın ölü bir anıdan başka bir şey olmayışını vurgulayan yazar, zamanını hiç bir yaşanmış anıların peşinden sürüklemez. Çünkü yaşanmış olan sevgi gerçek sevgi değildir, bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıkar. Bir doyumsuzluk anısı olan bu ihtiyaçlar ise ölüm gibi sonsuzluğu simgeler:

"Her anı ölüdür.

[...] Şimdi sen bir anısın. Tenin her hangi bir yerde sürdürecek yaşamını. Hiçbir sevginin ardından gidemem. Sevgi inandırıcı değildir. Düşüncelerin bulduğu, düşüncelerin biçimlendirdiği bir durumdur. Düşünüldüğü oranda büyür, derinleşir, büyütülür, derinleştirilir. Ne denli düşünülürse, o denli büyür. O denli dayanılmaz boyutlara ulaşır, ulaştırılır.

[159] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 11
[160] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 14

Gerçekleştirilemez. Soyutlaşır. Ve hiçbir zaman bitmez. Yaşam gibi. Ölüm gibi."[161]

Kişi bu sonsuzluğu ne denli içselleştirse, o denli sonsuzluğun içinde kendi yaşamını sürdürebilir. Bir sevgi arayışı olan bu sonsuzluğu kişi istediği olguya aktarabilir, istediği şekilde de acıya dönüştürebilir. Tıpkı yaşam gibi:

"İnsan ne denli derin düşünebiliyorsa, sevgisi o denli derindir. O denli doyumsuzdur. Ve acısı o denli büyük. Yaşam acısı."[162]

Bazen klinik bozukluk anları geçiren anlatıcı, bu sonsuzluğu, dolayısıyla sevgiyi kimseyle paylaşmak istemez, insanların verdiği zarardan uzaklaşmak, sonsuzluğunu da, sevgisini de, acısını da kendi içinde tek başına yaşamaya çalışır. Böylece çevreye yabancılaşmış anlatıcı, kendi doluluğunda boşluğunu yaşar:

"Ne yaşantıları, ne de insan sıcaklığını arıyorum. Bugün, hem insan sıcaklığını, hem de sevgiyi yalnız kendi içimde taşıyorum. Yani sevgisizim. Ve soğuk. Kent resimlerini kendimle taşıyorum. Bütün yolculuklarımın, yolculuklardan oluşan yaşamımın bütün insan resimlerini. Ya da sürekli kalışımın. Ardımda, ne yaşayan, ne de ölen insan sevgisiyle. Tüm yaşantılarım genel bir insan sevgisine dönüştü. Ve ben orda duruyorum. Duyguların genelliğinde. Başka hiçbir şey yok. Soyut, genel, duygusal, yaz bulutları gibi

[161] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 21
[162] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 22

bir sevgi.{...} Bomboş var olacağım. Kendi doluluğumun boşluğunda. Ve bir başıma. Ve bağımsız. Ovadaki yalnız ağaç gibi. Yaşlı ve büyük. Ve yalnız."[163]

Gittiği her yerde yalnızlığını dolduran anlatıcı, artık bir iç hesaplaşması yazar. Bu kaçışın mekânlarla doldurulmasının olanaksız olduğunu anlayan anlatıcı, kendi dünyasındaki yolculuğun hesabını yapar:

" Artık gitmeyeceğim. Nereden geldiğim sorusunu yanıtlamak istemiyorum. Hiçbir yerden gelmiyorum. Kendimden başka."[164]

Bu hesaplaşmanın sonucu olarak anlatıcı, nerede bulunmanın bir anlamı olmadığını, kişinin gittiği her yerde aynı kişiliğe sahip olduğunu vurgular. Çünkü aynı sorunlar içinde yaşayan insan nereye kaçsa da, kendiyle hesaplaşmadığı sürece kendi buhranı içerisinde kalacaktır:

"Uğraştığı işle, çıktığı gezilerle, oturduğu insanlarla, gittiği kahvelerle, aradığı arkadaşlarıyla ya da herhangi bir hareketliliğiyle yaşayan bir insan değilsin. Tersine, her davranışında gene kendini yaşıyorsun, bir yolculuğa çıkmak için de bu nedenle karar veremiyorsun. Nasılsa her gittiğin yerde kendinsin."[165]

Anlatıcı yaşamın derinliğini anlayarak, olayların, düşlerin, izlenenlerin geçen her bir zamanın bir hareketlilik olduğunu, bu hareketliliğin ise bir yaşantı olduğunu, yani yaşamın

[163] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 25-26
[164] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 27
[165] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 27

bir parçası olduğunu vurgular. Artık bu zaman yaşamı daha canlı kılar, doyumsuzluğunu bu şekilde sonlandırmaya çalışır:

> *"Kendini bana sunan her şeyi, yetişmekte, solumakta ya da ölmekte olan her şeyi ya da ölmüş olanı daha da büyük biçimlendirmem gerek. Doğanın, yaşamın, düşlerin, duyguların bana sunabildiğinden daha çoğunu yaşamam, daha çoğunu algılamam, daha büyüğünü duymam gerek. Her nesneyi, her canlıyı, herhangi bir insanı, anlık her görüntüyü yaşantıya dönüştürmeliyim. Yaşamı büyütmek, kendimce geliştirmek, derinleştirmek, genişletmek, rüzgarlarla estirmek, yağmurlarla yağdırmalıyım, ta ki kendimi canlı ya da cansız, doğmuş ya da doğmamış tek bir nokta olarak görene dek. Ve kendi üzerimde kurduğum bu egemenlikle ölümü de büyütmem gerek. Yaşamım, ölümüm her yaşam, her aşk ve her ölüm olmalı."*[166]

Bu düşüncelerle yeryüzüne dayanmayı yeğleyen anlatıcı, yaşamın sonunu da hep yakından duyar. *Çocukluğun soğuk gecelerinden* edindiği bu olguyu yürüdüğü her sokakta, baktığı her yüzde, içine çektiği her solukta, yaşamın her anında duydu ve yaşadı:

> *"Yaşamın sonu hiçbir zaman bana ırak gözükmedi. Her yüzde, her solukta, her büyüyende, her yaşlananda, her sarılmada, her sabahta gördüm yaşamın sonunu. Çocukken bile, buğday tarlalarında, yaz gecesi mehtabında ve çocukluk gecelerinin derin karanlığında gördüm yaşamın sonunu, ama ben giderken, ben ya da tren görünümlerin içinden, kentlerden, köylerden, tarlalardan, dağ sıraları önünden, ardından, bir göl kıyısından, bir nehir*

[166] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 33

yatağı ya da gri bir deniz yüzeyi boyunca ilerlerken, yol alırken, tanımadığım insanlar hızla gidiş yolunun aksi yönde yitip giderken, her görüntüyle birlikte ardımdan benden uzaklaşırken, yitip giderken, işte ancak o zaman uzaklaştım yaşamın sonundan."[167]

Anlatıcı en çok kendi *Ben*`ini yolculuklarda daha fazlasıyla duyumsar. Genellikle yolun sonunda değil, iki yol arasında mutlu olan insanlardandır. Thomas Bernhard`ın da belirttiği gibi "*Yolcuların en mutlusuyum, hareket halinde olanların, tekerlek üzerinde gidenlerin, atlayıp gidiverenlerin, ama yolun sonuna varan yolcular arasında en mutsuzuyum.*"[168]

"İşte gene raylar üzerindeyim. Ormanlar, küçük tepeler, mısır tarlaları, belki de ilk ve son kez içinden geçip gittiğim Viyana-Prag arası ne denli bildik bir dünya. Yer ve gökyüzünün renkleri, gölgeleri, bulutlar arasından sızan ışıklar, daha sonra başlayacak, bizi içine alacak karanlık, trenin geçtiği istasyonlarda, inip binen insanlar ya da istasyon çevresindeki köylerde, kentlerde yaşayan, o an yakındna bisikletle ya da yaya gelip geçen herhangi biri, kendi kendime düşündüğüm, kendi kendime konuştuğum kendi kendime sevdiyim, kendi düşüncelerimde çıktığım sürekli yolculuklardan beni alıyor. Beni ben olarak raylar üzerinde götüren trenlerde algılıyorum gerçek dünyamı. Duran her şey sıkıyor beni."[169]

[167] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk",* YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 36
[168] Thomas Bernhard, *"Wittgenstein`in Yeğeni*", Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s. 92
[169] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 39

Anlatıcıya göre sadece bir insanı sevmek, diğerlerini yok saymaktır. Bu yüzden sonsuzluk gibi her kesi sarıp sarmalamak istemektedir:

> *"Bir uzaklık kazanmam, yeniden kendi düşüncelerimin dünyasını bulmam gerek. Tek bir kişide yoğunlaşan duygulardan her zaman kaçtım. Sonsuz sevmek isteğimi her zaman tüm insanlara, her insana dağıtma çabası gösterdim. Zaman zaman da herkesten nefret ettim. Kendi dışımda."*[170]

Duygular içerisine kapılan anlatıcı, bu duygular gereği bunalıma sürüldüğünü anlar, böylece bu duyguların peşini bırakıp içini kemiren olgulardan kurtulmak ister. Çünkü bu duygular ölü anıların hatırlanmasını gerektirir. Bu düşler ise anıların tekrarlanmasına, yaşanması gerekenlerin sıra dışı olmasına sürükler. Bu basitleşen görünümün tek kurtuluş yolu sınırları aşmak, yeni yerlere yolculuk yapmaktır:

> *"Duygular, duygular, duygular. Bırak kentleri, bırak yapıların görkemini, yoksulluğunu, bırak yolları, istasyonları, insanları, yabancıları, sevdiklerini, çocukluğunu, ölen uzaklardaki insanlarını, bırak, bırak, bırak içinde seni kemiren seni bırak. Bak nereye varıyor gökyüzü. Hangi zamanlara. Hangi sonsuzluğa. GİT"*[171]

Sınırların getirdiği çerçiveye sığamayan anlatıcı, çevreye yabancılaşmış haliyle aslında kendi sınırsızlığını çizmiş olur. Bu sınırsızlık başkaları için bir duvar halini almış olsa da anlatıcı burada özgürlüğün verdiği mutluluğu yaşar:

---

[170] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 43
[171] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 47

"Sınırlar kadar hiçbir kısıtlamadan sıkılmadım ve kendi sınırlarım içinde sınırsızlığımı kurdum. Hiç değilse bana özgü bir sınırsızlık, kendi suskum, kendi çığlığımın sınırsızlığı."[172]

Kendini canlı ve güncel kılmak isteyen anlatıcı, içindeki buhrandan kurtulmak ister. Sınırların ardına geçmeye çalışan anlatıcı, ilk önce içindeki bunalımalarla hesaplaşmaya çalışır:

"[...]sıradan günlerime dönmek istemiyorum. İçimden çıkması gereken birşey var. Yaşadıklarımla hesaplaşmam gerek. Şimdi yollarda yalnız kendi kapırdanışlarımı, kendi haykırışlarımı duyacağım."[173]

Yaşamı bir hareketlilik içinde algılayan anlatıcı, bir yerde olmak, kalıplar içinde yaşamını sürdürmek istemez. İnsan varoluşunu derinden anlayan kişi, onun sınırlara sığmayacağının bilincinde olması gerekmektedir:

"Oysa insan, hem yaşamı, bize sunulan bu en yüce olgu, hem de yaşam sonunda sonsuzluğa varmayı hak etmek zorunda. Yaşam, bu gelişmeye kapılarını açan bir olgu. Gelişigüzel geçip gidilecek bir varoluş değil insan varoluşu. Biçimlendirilecek, değiştirilecek, sınırsızlaştırılacak bir HER ŞEY. Kalıplardan kaçmak için gidiyorum. Gitmekten yılmayacağım. Kentlere gitmek, kocalara gitmek, geri dönmek, ülkelere gitmek, tımarhaneye gitmek,

[172] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 50
[173] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 52

gene gitmek, gene gelmek, hiçbir şey yıldırmayacak beni. Yaşamı GİTMEK olarak algılıyorum."[174]

Yabancılaşmanın izini sürdüren anlatıcı, kendini doğadan bir parça olarak görür. Aslında doğanın parçası haline gelmek, zaman ve mekân sınırlılığından çıkıp sonsuzluğa ulaşmaktır:

"Güne başlayabileceğim hiçbir somut ya da soyut görüntü yok. Artık ben de bir görüntü değilim. Tozum. Taşım. Daha sonraki saatlerde ısınacak havayım. Bütün bu yabancılık içinde tanıdık bir tek görüntü var."[175]

Anlatıcı günlük olguların peşinden koşan insanlara benzemez, onların içselleştirdiği durumları içselleştirmez. Anlatıcımız için sahte olan bu olgular zaman kaybından başka bir şey değildir. Anlatıcıya göre toplum içinde sayılmak için zamanını harcayan birey, aslında kendini sınırların içine sürükler:

"Ne düzenli bir iş, ne iyi bir konut, ne sizin "medeni durum" dediğiniz durumsuzluk, ne de başarılı bir birey olmak ya da sayılmak benim gerçeğim değil."[176]

Hiçbir yerde saklı, eli kolu bağlı yaşamak istemeyen anlatıcı, toplumla uyum hali yaşamak istese de bunu başaramaz. Yaptığı her şeyin topluma zıt gittiğini vurgulayan yazar, her şeye rağmen olanların dışında kaldığını anlatır:

[174] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk"*, YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 52
[175] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 54
[176] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 57

"Yaşamım boyunca içimi kemirttiniz. Evlenirinizle. Okullarınızla. İş yerlerinizle. Özel ya da resmi kuruluşlarınızla içimi kemirttiniz. Ölmek istedim, dirilttiniz. Yazı yazmak istedim, aç kalırsın, dediniz. Aç kalmayı denedim, serum verdiniz. Delirdim, kafama elektirik verdiniz. Hiç aile olmayacak insanla bir araya geldim, gene aile olduk. Ben bütün bunların dışındayım."[177]

Her insanda, insanlığın bütün hallerini gören anlatıcı, kusur korkusuyla toplumsal değerlere sadık kalan kişilerin işledikleri yanlışlıkların bilincine varır. Böylece kendini de bu yanlışlıkların içinde göremeye tahammül edemeyen anlatıcı, bunun için direnir:

"Güzel, küçük burjuva ya da büyük burjuva ya da parlak, duygusal, romantik, heyecanlı, harika, içten, sürekli, gelişen insan ilişkileri, ikili insan ilişkileri hiçbir zaman çıkış noktam olmadı. Bu tür ilişkileri, sürekli evlilikleri her zaman yanlış, toplumsal düzenin yanlış kurumları olarak nitelendirdim, nitelendireceğim. Onlara karşı direndim, direneceğim. Kurumlarınıza uyuyor gibi görünmem, onlara karşı direnmemi ancak böyle sağlayabileceğime inanmamdandır. Başarı diye nitelendirdiğiniz olgulara direnmem için en az sizin kadar başarılı olabilmem gerektiğinden. Böylesi bir görüş dışında var olmak istemiyorum. İnsan ilişkilerini değiştirmek için yaşıyorum. Hiçbir şeyin değişmeyeceği umutsuzluğuna kapıldığım kısa anlar kadar korkunç ve umutsuz anlar tanımıyorum."[178]

[177] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 58
[178] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 59

Böylece toplumsal değerlerin baskısı altında pineklemektense ona özgürlüğün tadını yaşatan ölümsüz aşkı olan Pavese`nin peşine düşerek, onun bulunduğu yerlere gider. Buralar havası, toprağı anlatıcıya açık olan yerlerdir. Ne hayat, ne de kendinin arayışına çıkan anlatıcı, sadece varoluşun özlemini arar. Bu varoluşun özlemini gidermek amacıyla çeşitli yollarla yolculuk eder, bir olguyu aynı çizgiyle gitmekten kaçınır:

> *"Gitmem gerek. Yeni resimler görmem gerek. Benimseyeceğim, içimdeki kıpırdanışları dolduracak bir resim bulana dek gitmem gerek. Bu kez S. Stefano Belbo`ya dek. Otuz iki yıl önce intihar eden bu yazar, sanki orada beni bekliyor. Onun tepelerini, onun evlerini, onun caddelerini görmek, onun koşullandıran doğa parçasını yaşamak, biraz da onu yaşamak olmayacak mı.*
>
> *E-5`e dönmeyeceğim. Başka yollardan gitmem gerek. Her gittiğim yolun yeni bir yol olması gerek.*[179]*"*

Yaşama kendi duvarlarının ötesinden bakan anlatıcı, insanları saran çemberin içinde dönüp durmaz aksine, onların hep kendi izleri üstünde dolandıkları yaşama kendi dünyasının penceresinden bakar:

> *"Duvarlarım gerisine dönmem gerek. Gökyüzü altındaki yaşam bana göre değil. Ben gökyüzüne ancak duvaralrım gerisinden bakabilirim. Cenova`da olduğu gibi denizi bulmam mümkün olmayacak. Ben ve benim gibilerin tüm çevresinin gene kendi duvarları gerisi olduğunu anlıyorum.*

[179] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 59

Kumsalımız, caddelerimiz, ağaçlarımız, sevgilerimiz yalnız ve yalnız düşüncelerimizle sınırlı. Tüm dünyamız."[180]

Kendi duygusuzluğu içinde tüm insanlara sarılabilme gücünde olan yazar, yabancısı olduğu kişilerin yanında huzuru bulur. Bunun asıl nedeni yabancısı olduğumuz kimseler özgürlüğmüzü kısıtlamaz, bizleri her hangi bir kalıba sokmaz:

"Her zaman yabancı insanlar bize dostlarımızdan daha çok sunan, veren kişiler. Öyleyse yaşamımızı neden yalnız yabancılar arasında geçirmiyoruz. Hiçbir beklenti olmadan, hiçbir yük olmadan, ya da insanın kendi kendine mutluluk dediği kısa anlardan yoksun. Tüm duyguların en güzeli duygusuzluk, öyle bir duygusuzluk ki, insanın tüm dünyayı ve tüm insanları kucaklayabileceği duygusuzluğun duygusu."[181]

Çocukluğun soğuk gecelerinde içindeki buhranların nedenlerini *yaşamın ucuna yolculukta* anlayan yazar, çocukluğundaki yabancılaşmanı yine kurala dayalı insanların baskılarında bulur. Anlatıcıya göre çocukluğun dar sınırlılıkları iyileşmetiği sürece, her an dertten kurtulma çabaları da iyileşme değildir. Bu düşünce sahibi insanlar her bakımdan hep yarımdırlar. Aslında koyulan bu sınırlılıklar hem insanın zararı, özgürlüğün men edilmesidir:

"{…} çocukken neden o denli sıkıldığımı anlıyorum. Çocukluğun sınırları korkunç. Çocukluğun soğuk geceleri gibi. Sınırları, olanaksızlığı,

[180] Tezer Özlü, "*Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 60
[181] Tezer Özlü, *"Yaşamın Ucuna Yolculuk*", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 95

görüntüleri, hareketsizliği, çocukluğun dar sınırları korkunç. Büyüklerin, kendilerinin yetişkin, çocukların çocuk olduğunu düşünmeleri korkunç. Çocukken insanın çocukluk sınırlarına taşmasına izin verilmiyor. Oysa çocukken de dünyayı aynı gözlerle gördüğümü, aynı gözlerle, aynı düşünceyle, duygular ve sezgilerle kavradığımı anlıyorum. Yılların geçmesi ancak bu sezgileri, duyguları, düşünceleri, dünyaya bakan gözlerin algılamalarını çoğalttı, üst üste yığdı, dayanılmaz bir çığ biçiminde büyüttü."[182]

Hiçbir yere ait olmayan, yaşama gücünü yalnızca ölülerden alan yazarımız,*Yaşamın Ucuna Yolculuk* kitabında toplumsal değerlerin kendisi üzerinde getirdiği bunalımı, gerilimi, kaçışını anlatarak, yabancılaşmış birey olur, kendi ve kendi gibilerinin dünyalarını ve bu dünyanın varlığından habersiz olan toplumun bencilliğini anlatmıştır. Ölmüş bedenin toprak altında parçalanmasının bilincinde olan bu toplumun, ölmüş bedenin çekmiş olduğu acılardan habersizliğini haykırarak anlatmaya çalışmıştır.

[182] Tezer Özlü, "Yaşamın Ucuna Yolculuk", YKY, 26. Baskı, İstanbul, 2016, s. 120-121

3.4. Zaman Dışı Yaşam`da Yabancılaşma

Zaman Dışı Yaşam, Tezer Özlü`nün diğer eserlerinden yola çıkarak hazırlanan ortak bir senaryo metnidir. Üzerinde durulan ana tema ise *cinselliktir.*

Genellikle toplumdan yabancılaşmış bireyin yolculuğunu konu edinmektedir. Bu yolculukta o, her şeye yabancıdır, kendine bile. Fakat yabancısı olduğu bu yerlerde bile kendini bu olgudan çıkara bilecek tanıdığı birini arar:

> *"Dilini bilmediği bir ülkededir. Yugoslavya`da. Şöför onu otagarda bırakır. Otagara gelmesinin ne kadar sürdüğünün farkında değildir. Niş otogarı. Bir yığın otobüs. Bir yığın yolcu. Köylüler. Küçük burjuvalar. Öylece durur. Her insana yabancıdır. Her nesneye yabancıdır. Kendisine bile. Tek başına bir yere gitmeye gücü yoktur. Herhangi birşeye dayanmayı dener. Ona daha az yabancı olan birşeye. Gene de onun otomobilidir bu yer. Onun otomobili, bu kentin herhangi bir yerinde, herhangi yüksek binaların önünde bir yerde durmaktadır. Yeniden bir taksiye biner."*[183]

Senaryo diyologlardan, yazarın kendi içsel konuşmalarından (iç ses) ve dış seslerden oluşmuştur. Yabancılaşmış kadın diyologlardan anlaşıldığı üzere kendi dışında kimseye sorumluluk yüklemez:

> *"Sana yük olacağımı sanma. Ben yalnız kendime yük olurum."*[184]

[183] Tezer Özlü, *"Zaman Dışı Yaşam"*, YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 13
[184] Tezer Özlü, *"Zaman Dışı Yaşam"*, YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 22

Kadını her şeyde avutan yaşama acısını hafifleten hep farklı yerlere gidebilmektir. Çıkışı olan bütün durumlar ve yollardan ilerleyerek yaşama tutunur:

"Rainer: *Peki, şimdi nereye gidiyorsun?*

Kadın: *Ya sen?*

Rainer: *Doğduğum kente.*

Kadın: *Yani benim ülkemin kentine.*

Belki Yugoslav sahillerine giderim. Sonra da Turin`e.

Belkide en sevdiğim yazarın dolaştığı yerlere

nihayet kitabımı yazabilirim. Ama sen benimle

gelebilirsin.....

Rainer: *Ben şimdi gitmeliyim. Yolum çok uzun.*

Kadın: *Her yolun bir yenisine çıkması ne kadar iyi...*

Sonsuz dünyada bir ağ. Dünya kadar büyük.

Gene de dünya kadar küçük." [185]

Kadın korkusuz mizacını sonun vazgeçilmezliğinden alıyor. Hep uçlarda, sınırlarda, yaşayan anlatıcı yazar yaşamın ölümle sentezinde ayakta kalmayı başarıyor:

"Rainer: *Seni şimdiye kadar birinin anladığına inanmıyorum.*

Kadın: *Ne ilk, ne ikinci kocam anladı. Belki bir tek kızım anlamıştır. O hep "insan görürken düşünüyor. Belki de düşünen aslında gözleridir" diyor. Daha dokuz yaşında bile değil.*

Rainer: *Onun için korkmuyor musun?*

Kadın: *Hiçbir şeyden korkmuyorum.*

[185] Tezer Özlü, "*Zaman Dışı Yaşam*", YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 23

Rainer: *Bu gücü nereden alıyorsun?*

Kadın: *Hiç`ten. Ölümden. Ben sonu kendime başlangıç yaptım."*[186]

Kadın bütün insanlarda kendinden bir parça görür. Yaşamı, her bireyin yaşadığını ve bu yaşamın ölülerin yok olmasına, sırayı bir başkasına devretmesine bağlıyor. Bu duygularıysa bize kendi dış sesinden Pavese aforizmasıyla akratır:

"Dış ses (Pavese): *"İnsanları öldüren kader, onları görebilmemiz ve gözlerimizi bu cesetlerle doldurabilmemiz için bizi de sorumlu kılıyor. Korku, alışagelmiş korku, kaçış değil. İnsan gerçeği kavradığı için utanıyor – işte gerçek önümüzde. Her ceset sen, ben ya da biz olabiliriz. Arada hiç fark yok. Eğer yaşıyorsak, bunun bir başkasının kirletilmiş cesetine borçluyuz. Bu nedenle her savaş bir iç savaştır. Her şehit yaşayan bir canlıya benzer ve ondan ölümünün hesabını sorar.""*[187]

Yabancılaşmış bireyin en büyük mutluluğu kaçabilmektir. Her şeyi derine inmeden yaşamak ve yaşadım diyebilmek için kaçış en önemli eylemdir başkası için. Her kaçışın içinde bir acı, bir ölüm hissedilir:

"Dış ses Kadın: *Benim en büyük mutluluğum herşeyden kaçmak. Herşeyden. Tüm çocuklardan. Tüm acılardan. Tüm*

[186] Tezer Özlü, "*Zaman Dışı Yaşam*", YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 25
[187] Tezer Özlü, "*Zaman Dışı Yaşam*", YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 29

sevgilerden. Tüm orgazmlardan. Tüm gecelerden. Tüm günlerden. Her hilal aydan, her ülkeden. Her sınırdan.

Dış ses Kadın: Her dünyadan, her öteki dünyadan, her yaşamdan. Ben her gece ölüyorum. Her sabah yeniden canlanıyorum. Her yirmidört saatlik zaman dilimi hem ölüm hem yaşam aynı zamanda."[188]

[188] Tezer Özlü, *"Zaman Dışı Yaşam"*, YKY, 12. Baskı, İstanbul, 2016, s. 44

SONUÇ

Bohem kuşağının ayağında getirdiği bir çok toplumsal ve siyasal olgular, çağdaş dönem insanının gerilimlerini daha da artırır. Sanayileşmenin zirveye çıkışı ise insanın sadece topluma değil, aynı zamanda kendi emeğine de yabancılaştırır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren geniş kitleye hitap eden yabancılaşma olgusu felsefi bir akım düşüncesinden çıkıp sosyolojik bir olgu olarak görülmeye başlamıştır. Yabancılaşma, toplumun değerlerine karşı çıkış, hayata farklı bakış açısından bakılması, bulunduğu mekâna zıt biri olması, bireyin kendiliğinin kaybolması halidir.

Yabancılaşmış insan yaşanan olaylar gereği toplumdan uzaklaşır. Artık burada bilgi kirliğinden, örgütlerden ve ya kendini saran nihai kaygılardan kurtulmaya çalışsa da bunları gerçekleştirmek kolay olmaz. Bu arada dönemin getirdiği olgularla, toplumun düşünce tarzıyla uyum bozukluğu yaşayan birey iç dünyasına çekilir, etken yaşam halinden edilgen yaşama haline dönüşüverir. Artık kendi kabuğuna çekilmiş birey, toplumdan tüm bağlarını koparark kendi iç dünyasının zenginleşmesine, içindeki burukluklarla çekişmesine, yalnızlıktan intihara, içindeki pencereden edebiyata geçit eder.

Böylece edebiyattan da yan geçmeyen bu olgu, çağdaş edebiyata yeni akımların gelmesine sebep olmakla, eserlerde daha geniş bir anlatım imkanı bulur. Dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da önemli bir yere sahip olan yabancılaşma olgusu özellikle, 1970'li yıllardan sonra kendinin en yüksek zirvesini yaşamış ve en belirgin kullanıcısı olan Tezer Özlü yapıtlarında karşımıza çıkmıştır.

Sosyolojik kavram olan yabancılaşma olgusunu edebiyatta inceler olursak, edebiyattaki yabancı karakterlerin yolculuklarını görmüş oluruz. Bu yolculuk tren ya da arabaya binip bir yerden başka bir yere geçmek anlamına gelmez. Bu yolculuk kişinin kendi iç dünyasına yapılmış olan yolculuktur. Bu anlamda gerçek hayatta yaşanmış olan bunalım ve baskılardan uzaklaşan birey, iç dünyasına yolculukta kendi Ben`ine ulaşarak özgürlüğün tadını çıkarmış olur. Şöyle ki modern çağ insanları kapitalizmin kurallarının boyunduruğu altında ezilir. Ya dönemin şartları gereği çevreyle uyum sağlamalı, ya da bu çevreye yabancılaşmalıdır. Sıradan birey için yabancılaşmış kişi bir hastalıkçı olarak görülse de, bu olguya sahip kişiler gerçek anlamda kendi kuralları içinde kendi hürriyetini yaşamış olurlar.

Tezer Özlü`nün eserlerindeki bu karamsarlık, yabancılaşma olgusu da bizi böyle bir çalışmaya iten etkenlerdendir. Yazarımızın eserlerini incelediğimizde yabancılaşma olgusunun tüm eserlerinde izlerini göre biliriz. Aynı ortak özelliklere sahip olan bu eserlerdeki cereyan eden olaylar ve iç kaygılar yazarın kendisi etrafında dönen yaşamöyküsel metinlerdir. Yazarımız, yapıtlarını kendi *ben`ini* merkeze alarak şekillendirmiş, kendi *ben`inde* duyduğu acıları çıplak bir dille ifade etmiştir. Metinlerinde öznesi kendisi olan yazar, yeni bir anlatı yazmak değil, kendi anlatısını aktarmak istemiştir. Yaşadığı olaylara okurun da tanıklık etmesini isteyen Tezer Özlü, çocukluğundan başlayan bunalımı ve bunun sonucunda yaşadığı psikolojik rahatsızlıklarını kaleme almıştır.

Özlü`nün eserlerinde karşımıza çıkan anlatıcı, kendi oluşturduğu değerlerle varolmaya çalışırken, içinde bulunduğu dünyanın değerlerini yadsıdığı için içe dönmek zorunda kalır. Toplumla arasında geçilmez bir mesafenin olması, *yalnızlık* kaygısıyla baş etmek ve bunun mücadelesini vermek zorunda kalır. Böylece yalnızlık içinde topluma yabancılaşan anlatıcı, sevgi-aşk ilişkisinde de başarısız olur. Toplumsal değerlerin baskısından evliliğe kaçan yazar, içinde bulunduğu duygusuzluk durumu nedeniyle tek bir

kişinin varlığına gereksinim duymaz. Aksine sevgiden yoksun bir cinsel birlikteliklerle yalnızlık durumunu gidermeye çalışmıştır.

Bundan başka Tezer Özlü yapıtlarında yaşam, ölüm, intihar, delilik, kaçış, yolculuk, yabancılaşma, korku, zaman ve bu gibi çocukluk dünyasını zenginleştiren temaları da işlemiştir.

Kişilere ve çevreye yabancılaşmasına rağmen yaşamı en derinden ve içten yaşayan yazar, kendi iç dünyasının çemberinde zamansızlık olgusunu yaşar. Böylece acılarının üstesinden gelerek, huzura kavuşur. Fakat bu huzur acılarının tamamen bitmesi değil, acının gerektirdiği *yaşamın ucuna yolculuğun* huzurudur.

Tezer Özlü için özgürlük sorunsalı yoktur, bu özgürlüğün sınırlanması yalnızca kendi iç dünyasıyla kapışması an ortaya çıkan bunalımlar sonucunda oluşur. Yazar gerçek dünyasında ne ise, ne durumdaysa, toplumla ilişkisinde eylemleri de ona göre, ona uygun olur.

Yaşamı boyunca *hep yapmak istediği* gibi toplumsal ilişkileri değiştirmeye çalışan Özlü, bu olguyu yapıtlarında anlatmaya çalışmış, hayata kendi yorumuyla yaklaşmıştır. Böylece anlatıcı, düzenin kendisine dayattığı aile yaşamını, okulu, düzenin yerleşmiş kurallarını reddederek çevreye yabancılaşmıştır. Yabancılaşarak çevreden tecrit edilen yazar, isyancı bir bireye dönüşür, intihar girişiminde bulunarak, ölü gövdesiyle çevresinden öç almak ister.

Yaşadığı dünyadan ve çevresindeki insanlardan memnuniyetsizlik duyan yazar/ anlatıcı aynı mekâna bağlı kalmak istemez ve iplerinden kopmuş gibi Avrupanın dört bir yanına yolculuğa çıkar. Bu kaçışın da asıl nedeni çocukluğunda edindiği toplumsal bağın yitirişitir. Sevgisiz, duygusal kopmalar yaşanmış aile bağları, askeri ev ortamı, gereksiz tek tipleştirilmiş okul eğitimi, yanlış eş seçimleri bu bağlamda anlatıcının yabancılaşmasına etki eden olgulardır. Böylece içine düştüğü bu toplumla en baştan bağını yitirir anlatıcı.

Bu tezde anlatıcının yabancılaşmış hallerini ortaya koymak için çeşitli metinlerden hareket edildi. Anlatıcının yaşarken yayınladığı yapıtlara göndermeler bulundu. Değişik olgularla ele alınan yabancılaşma kavramı incelediğimi bütün metinlerde görülmektedir. Bununla birlikte yabancılaşma olgusunun kuramca edebiyatta işleyişi, Batı ve Türk edebiyatında yer alan önemli kişilerin romanlarında incelenmesine de yer verilmiştir.

Böylece Yabancılaşma kavramını ana tema olarak kullanan Tezer Özlü`nün yapıtlarında bu unsurun değerlendirilmesi yapılmış, modernizim/postmodernizmin tesiri altında modern çağa yapılan haklı eleştiriler barındırması sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Andaç, Feridun, **Modern Kadın Yazarın Toplumsal ve Sanatsal Konumu**, Hürriyet Gösteri, 1999

Aslan, Celal, **Sait Faik Abasıyanık`ın öykülerinde kurgu ve anlatım teknikleri**, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Aytaç, Gürsel, **Buzul Çağının Virüsü**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991.

Bernhard, Thomas, **Wittgenstein`ın Yeğeni**, İstanbul, Metis Yayınları, 2015.

Balık, Macit, **Edip Cansever`in Tragedyalar`ında Yalnızlık, Bunalım Ve Yabancılaşma**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2011.

Barlas, Tolan, **Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1980.

Bayram, Melahat, **Thomas Bernhard ve Yabancılaşma Sorunsalı**, Akademik Bakış Dergisi, 2013.

Doğan, D.Mehmet**, Büyük Türkçe Sözlük**, Ankara, Vadi Yayınları, 2001.

Duru, Orhan**, Orhan Duru ile Söyleşi**, Adam Öykü, Sayı: 2, 1996.

Duru, Sezer, **Tezer Özlü'ye Armağan**, İstanbul, YKY, 2015.

Ecevit, Yıldız**, Edebiyatta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma**, Virgül 14, 1998.

Ecevit, Yıldız, **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

Erbil, Leyla, **Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar**, İstanbul, YKY, 2016.

Erkal, Mustafa E., **Sosyoloji (Toplum Bilim)**, İstanbul, DER Yayınları, 2016.

Eyüboğlu, İ.Zeki, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1995.

F. M. Dostoyevski, **Puşkin Üzerine Konuşma**, B/F/S Yayınları, 1987.

Fidan, Burak, **Her Şeyin Sonundayım**, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2014.

Fromm, Erich, **Sağlıklı Toplum**, İstanbul, Payel Yayınları, 2006.

Guiducci, Armada, **İl Mito Pavese**, Firenze, Vallecchi Editore, 1967.

Gürsel, Mimar Burçe, **Kafkaesk Mekân: Franz Kafka Edebiyatı Üzerine Mekân Okumaları**, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Kaplan, Mehmet, **Hikâye Tahlilleri**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2002.

Montaigne, **Denemeler**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayıncılık, 2013.

Özçelebi, Hüseyin, **Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri (1951-1960)**, Doktora Tezi, Ankara,2006.

Özlü, Demir, **Bunaltı Düşünüsü Üzerine I**, ", a Dergisi, Sayı: 2, Ekim 1959.

Özlü, Tezer, **Çocukluğun Soğuk Geceleri**, İstanbul, YKY, 2015.

Özlü, Tezer, **Eski Bahçe- Eski Sevgi**, İstanbul, YKY, 2015.

Özlü, Tezer, **Kalanlar**, İstanbul, YKY, 2016.

Özlü, Tezer, **Yaşamın Ucuna Yolculuk**, İstanbul, YKY, 2016.

Özlü, Tezer**, Yeryüzüne Dayanabilmek İçin**, İstanbul, YKY, 2016.

Özlü, Tezer, **Zaman Dışı Yaşam**, İstanbul, YKY, 2016.

Özkırımlı, Atilla, **Türk Edebiyatında Akımlar**, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cem Yayınları, 4. Cilt, 1982

Pavese, Cesare, **Yaşama Uğraşı/ Günlükler 1935-1950, İstanbul**, Can Yayınları, 2012.

Saygılıgil, Feryal, Aytemiz, Beyhan Uygun, **Gülebilir miyiz Dersin?,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

Svevo, İtalo, **Zeno'nun Bilinci**, İstanbul, Can Yayınları, 2014.

Tanpınar, Ahmed Hamdi, **Yaşadığım Gibi**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2000.

Ünaldı, Halime, **Türk Romanı ve Yabancılaşma**: Bir Edebiyat Sosyoloji Denemesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

Yalçın, Özgen, Dönmez, Ali, **Sosyal Psikolojik Açıdan Yabancılaşma: Dean`in Yabancılaşma Ölçegi`nin Türkçeye Uyarlanması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017.

V. Arnone, *Pavese, "**Tra l'assurdo e l'assoluto**"*, cura di G. Penzo, Padova, Edizioni Messaggero Padova, 1998.

https://listelist.com/tezer-ozlu/

ÖZET

Yabancılaşma kavramı Dünya ve Türk edebiyatında birçok sanatçıyı etkilemiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası eserlerde daha fazla görülmektedir. 1950`li yıllardan itibaren Türk roman ve öykücülüğünde çeşitli değişiklerle izini sürdüren yabancılaşma, bireyi merkeze alarak onun geçirdiği bunalım, iletişim bozukluğu, toplumsal dışlanışın getirdiği huzursuzluğu işleyişiyle dünya edebiyatında önemli etkileri olmuş bir akımdır. Nitekim bu görüşe ait pek çok fikir ve öneri Türk edebiyatına da bu görüş temsilcilerinin edebi metinleri aracılığıyla girmiştir. Bu sanatçılardan biri olan Tezer Özlü`nün eserlerinde de "Yabancılaşma" kavramının izlerine rastlanmaktadır.

Kendi yaşamından yola çıkarak, Tezer Özlü edindiği düşünceler ve yaşantılarının tesiriyle yabancılaşma kavramından etkilenmiştir. Yazarın kendi içsel bunalımları ve bu doğrultudaki edebi çalışmaları eserlerine de etki etmiştir. Toplumsal değerlere karşı çıkış, bireyleşme, yabancılaşma, varoluş, ölüm, intihar, içsel bunalımlar, korku, kaçış gibi tema ve kavramlar yazarın romanlarında bireysel bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Anlatıcı tipi olarak büyük oranda Ben anlatıcının kullanılmasıyla otobiyografik özellik taşıyan bu yapıtlar, modernist edebiyatın örneklerinin tanınmasıyla da doğrudan ilgilidir.

"Tezer Özlü`nün Eserlerinde Yabancılaşma" adını taşıyan bu çalışmada ilk olarak yazarın hayat hikâyesi ve edebi kişiliği, etkilendiği yazarlar (C.Pavese, İ.Svevo, F.Kafka) üzerinde durulmuş, "Yabancılaşma" edebiyatı hakkında genel bilgiler verilmiş ve ardından Tezer Özlü`nün eserlerinden örneklerle yabancılaşma etkisi tespit edilmiştir.

ABSTRACT

The theme of "Alienation" has affected many artists in both Turkish and World Literature. It is mostly seen in works written after World War II. Since 1950, following Turkish novels and stories in different variations, alienation, reviewing individual with his depression, pragmatic impairment, discomfort as a result of social exclusion, is a movement that has got important effects on the World Literature. Thus, according this point of view many thoughts and recommendations penetrated Turkish literature by the works of the representatives of this view. The theme of "Alienation" is seen in also Tezer Ozlu's works who is one of these artists.

Based on her life, Tezer Ozlu has been affected by the theme of alienation as the result of her opinions and her experience. Writer's own internal depression and her practice about this has also affected her literary works. Being against social values, individuation, alienation, existence, death, suicide, internal depression, fear, escape are the main themes in writer's novels.

These autobiographical novels, in which the writer used the first person narrator as a narrator type, are directly related to the modernist Literature examples.

In this review named "The alienation in Tezer Ozlu's works", it has primarily been focused on writer's lifetime and literary personality, the writers by whom she has been affected; general information about "alienation" literature has been given, and following this, the theme of alienation has been identified with the examples from Tezer Ozlu's works.